634.1
ZA FB
R 16958

Ogra, Johans Hermans
Tas ābola dārzniers,
jeb ...
R. 1803.

PĀRBAUDĪTS 1.4.

233, x

Tas

Ahbołudahrsneeks,

jeb

pilniga Pamahzischana

wiffadus

augligus Dahrsakohkus

audsinaht un kohpt;

Latweeschem par Pamuddinaschanu

farakstita

no

Jahna Ehrmanna Zihgra,
Prezzeschanas Dahrsneeka.

Rihgâ 1803.

LATVIJAS PSR ZINĀTNU AKADEMIJA FUNDAMENTĀLĀ BIBLIOTĒKA dib. 1824
ZA FB R 16958
634.1

Mihli Latweeschi!

Daudz esmu es no Juhsu mahjubuhschanas no Juhsu daschadeem labbeem un derrigeem darbeem dsirdejis, kà Juhs wissadu labbibu sehjeet un kohpjeet; kà zitti no Jums tohs gahrdus un tik derrigus kartupelus audsina un kohpj, us ko weens labsirsnigs Kungs Juhs zaur weenu drikketu grahmatinu pamuddinajis un pamahzijis irr; kà Juhs sawus kahpostus un zittus dahrsa augius sehjeet un stahdait, kas Jums gahr-

du un weffeligu barribu dohd. Bet tomehr mihli Latweeschi, Jums wehl daschi augli truhkst, kas Jums gahrdumus, weffelibu un spirgtumu dohtu, un kurri, ja tik Juhs gribbetut tikkuschi strahdaht, jeb eekfch wallasdeenahm lustes labbad un laiku kawedami ar saweem behrneem kahdu darbu padarriht, Jums arri dauds naudas warretu atmest; jo schahdi augli no pilsatneekeem dahrgi tohp maksati, un winneem gan drihs mihlaki irr ne kà labbiba. Woi warreseet usminneht, ko es dohmaju, un kas Jums wehl truhkst? Sinnams; ahbolu dahrs, ar jaukeem, gahrdeem un weffeligeem augleem, kur ahboli, bumbehri, kesberes, pluhmes un ohgas daschadas: sustrenes, stikkenbehres un zittas wehl augtu. Schee tahdi augli dohtu Jums gahrdumus un pabalstinu, tadehl arri brihscham tik dahrgi tohp maksati, un Jums naudu warr atmest. Irr Jums tapehz tuwu

pee mahjahm kahda weetina, kur labba semme irr, tad stahdajt tur eekfch wallas deenahm tahdus kohzinus un schaggarinus, kas Jums pehz kahdeem gaddeem to darbu ar preeku un augleem atmaksahs. — Bet Juhs fazzisseet: kur tahdus nemsim? Luhdseet zeenigus Waldineekus un Kungus; tee Jums ne leegs kas Jums waijaga, kas Jums preeku un labbumu, kas Juhsu meesahm weffelibu un spehku, Jums jauku darboschanu un derrigu laiku kaweschanu doht warr. Meklejeet arridsan paschi meschôs jaunus mescha ahbolu un kesberu kohzinus un stahdajt tohs eekfch Juhsu dahrseem. Lai tad schi grahmata, ko es Jums par labbu esmu sarakstijis, Juhsu mahzitajs un padohmudewejs irr, un ja Jums wehl kahds wahrds labbi nesaprohtams buhtu, tad luhdseet muischasdahrsneekus jeb zeenigus mahzitajus, jeb zittu kahdu, lai Jums wairak to wehl isstahsta.

Mannim daschas weetas Widsemmê un Kursemmê sinnamas irr, kur lauzineeki daschu dahlderu no pilsſatneekeem preekſch dahrsaugleem dabbu, un paſcheem wehl baggata pahrtikſchana atleek, un pehz tahdahm preekſchſihmehm Jums arridsan waijadsetu dſihtees un darriht. Manna ſirſniga wehleſchana buhtu, ka es zaur ſcho pamahzischanu, ko es ar labbu prahtu Jums dohmu, Juhſu labbiklahſchanu wairoht warretu.

§. 1.

Kad mehs ittin labbus un derrigus dahrsa kohkus audſinaht, kohpt un wiſſuleelaku labbumu no teem ſagaidiht gribbam, tad ne buhs tas gan, ſcho jeb to tikkai brihſcham pamehginaht; bet mums waijadſehs katra kohka ihpaſchu dabbu un buhſchanu, kahdâ wihſê winſch rohnahs, aug un waiſlojahs, no gudrahm dabbas ſinnahm mahzitees un wehrâ likt. Ne tad, kad mehs tikkai ſinnam kas noteek, bet kad mehs arridsan prohtam kahdâ wihſê un kapehz kahda leeta noteek, tad ween irr muhſu mehginaſchanas gudras wehranemſchanas, kas neween pee weena jeb oh-

tra notikkuma leeti derr, bet muhs allasch un wiſſur mahza, eekſch wiſſeem zitteem notikkumeem tà darriht kà waijaga. Tad ween ſinnaſchana un darriſchana kà mihligas mahſes rohkas ſadewuſchees ſaweenojahs, bes kurrahm mehs nekad no maldiſchanas un leekeem zelleem isſargatees warrẽſim. — Scho fakku es par aisbildinaſchanu, kadehl es gudras wiſſur derrigas pamahziſchanas un wehrtemſchanas allasch papreekſch, un tad tahs no mehginaſchanahm ſmeltas ſinnas pehz dohmu. Zaur to es warreſchu turpmak ihſaks buht, un ſchohs preekſchwahrdus tikkai minneht. —

Arridſan kohkam, kad winnam dſihwoht buhs, usturs jeb barriba waijag, kà wiſſeem zitteem, kas dſihwo; tas irr: 1) winnam waijag kahdas dallas no zittahm leetahm eekſch few uſnemt, 2) ſchahm ſweſchahm dallahm waijag eekſch winna kuſtetees, un dallas winna buhſchanas tapt, un 3) tahm neleetigahm dallahm waijag atkal no winna atſchkirtees nohſt. Kad weena no ſchahm trim usturra un dſihwibas waijadſibahm truhkſt, tad ir patti dſihwiba beidſahs, un kohks mirſt;

bet kur tahs pareiſi un bes kaweſchanas noteek, tur kohks labbi isdohdahs, winſch aug, ſallo, ſeed un baggatus auglus neſſ. Schahs trihs minnetas waijadſibas padarra tas kohks ar ſawahm trim dallam, kas pehz ſawas dabbas un eekſchkigas iſtaiſiſchanas ittin ſawadas irraid, ſchahs irr prohti: ta ſakne, tas kohks ar ſaweem ſarreem un tahs lappas. Un tapehz arri tik labbi us ta kohka dabbu, kà arri us winna ahrigu iſſkattiſchanu, dibbinajahs winna eedalliſchana, eekſch ſaknes, kohka un krohna; un ſcho eedalliſchanu mehs arri ſcheitan wehralikt un pehz tahs arri to dabbu ta kohka un winna dſihwibas kuſtinaſchanu wairak wehl pahrdohmat gribbam.

Ta ſakne padarra ka tas kohks zeeti eekſch ſemmes un arri kà waijag ſtahwu turrahs. Bet leelakais labbums wehl ſchis irr, ka ta ſakne tam kohkam to waijadſigu barribasfullu peewedd. Tahs ſaknes iswelk no ſemmes tahs ſemmainas, eljainas, ſahlainas un uhdenainas dallas pee ſewis klaht, un padarra ar ſchahm to pirmaju ſuhkſchanu, jeb kà pee zilwekeem un lohpeem mehds

fazziht, to barribas fawahrischanu, kas wehderâ noteek. Kad nu schai labbi buhs notikt, tad irr teeschams ta pirmaja un wissuleelaka waijadsiba schi, ka tannî semmê, kur kohks sawas saknes un spurrus dsenn, arri schahdas pee winna usturra waijadsigas sullas peeteekamâ pulkâ un derrigâ sajaukschanâ atrohnamas irr. Bes tahm arri wehl mehrens siltums waijaga, kas ne ween tahs sullas plahnas un tekkoschas darra, bet bes kurra arri ta waijadsiga kustinaschana, ka ta sulla augschup kahpj, ne warretu notikt. No saknes un winnas dallahm wehl japeeminn, ka tahs tapat kà pats kohks un winna sarri, kohks, un ar plahnu mihkstu ahdinu apgehrbtas irr; bet tomehr rohdahs wehl dascha sawadiba. Tà irraid tahs misukahrtas pee saknes daudsstiprakas nekà pee pascha kohka; tas saknukohks daudsseetaks, un ta ferde tik mihksta newaid kà pee pascha kohka; tadehl arri sakne labbaki semmê warr iszeest, kur mihksta ferde lehti sapuhtu. Wehl atrohdam mehs pee saknes un krohna leelu weenlihdsibu, jeb ka abbas gan drihs it weenadi issskattahs; tà tas bumbehrukohks sawas saknes daudsdsillaki

eekssch semmes dsenn nekà ahbolukohks, kurra saknes wairak par semmes wirsu steepjahs, tapehz arri bumbehrukohkam augsts ar sarreem saaudsis un brangi lappains krohnis irr, kurru wehjisch labbaki warr aisnemt nekà ahbolukohka krohni, kurra sarri blahkssni steepjahs kà winna saknessspurri, un ne tik lappaini irr. Pee wisseem nepahrstahditeem kohkeem atrohdam mehs to leelaku sakni, kas taisni no kohka eekssch semmes tik dsilli schaujahs kà ween warr, un tapehz meetasakne tohp saukta, jo winna teeschams kà meets semmê durrahs. Schi ar paschu kohku wissseetakâ sawee-noschanâ stahw. Pee meschagudribas tadehl schi ta pirmaja mahziba irr, scho meetasakni jel ne aiskahrt nedsinnu eewainoht, jo zaur to tas dischans augums jeb ta branga issteepschana ta kohka tohti aiskaweta taptu, kas tomehr meschneeka leelaka gahdaschana irr. Bet mehs dahrsneeki, kurreem wairak jagahda sarrus un augtus audsinaht, nekà brangus augstus kohkus, mehs mehdsam pee muhsu pahrstattijameem un pagohdinajameem kohkeem scho meetasakni gauschi nostruppinaht, lai tas kohks wairak sahnusaknes

dſihtu, kas weeglaki ſemmes wirspuſſê aug, un no ſcheijenes wairak barribas-ſullas, kas dſillâ ſemmê ne buht newaid, ne tik daudſ kohkam, bet wiſſwairak ſarreem, lappahm, ſeedeem un augleem peewedd klaht. Tà tas arridſan, man dohmaht, pee kohka auglibas daudſ isdewigs newaid, kad winſch maſ ſtipras ſaknes tahlumâ dſenn. Schahs teem kohka uhdenſſarreem gauſchi lihdſigas irr, kurri arridſan leeli un pilnigi gan isſkattahs, bet kohkam wairak ſkahdu nekà labbumu darra; jo tahs padarra ka tas kohks eekſch ſaknes ne warr gan iſplahtitees, jeb ſpurrus, ſpalwas- jeb ſihdamas-ſaknes dſiht, un tadehl daudſ ſullas newarr peewilkt klaht. Warretum mehs ſchahs tahlti tekkoſchas ſaknes atraſt, tad tas gan labbi buhtu winnas nodurt, bet kad to ne warr, tad jel ne waijag to ſemmi wiſſai daudſ atmihkſtinaht jeb irdenu darriht, jo zaur to winnas gauſchi rohnahs. Daudſkahrt arri no kaulukohka wiſſwairak pluhmja- un zwetſcha ſaknehm jaunas atwaſſas it kà jauna waiſla leelâ pulkâ no ſemmes iſchaujahs. Schahdas waijag tuhdaht nozirſt, jo winnas kohkam wiſſu ſullu preekſch

ſewis atrautu, kas tapehz barribas truhkuma deht ſahktu nihkt un ſawihtu.

Tas kohks pats (rumpis) tuhdaht no ſaknes augſchup iſchaujahs. Winna dalki irraid, ahrigi ta miſa tad appakſch miſas tas kohks, un kohka widdû ta ferde. Jebſchu tee, kas to ihſti ne prohr, dohma, ka ta miſa daudſ nekam ne derr, tad tomehr ſchi pee wiſſa kohka ta wiſſuwaijadſigaka dalka irr. Jo tà, kà dabba pee zilwekeem un lohpeem tahs wiſſudahrgakas darriſchanas tahm eekſchkigahm dalkahm padarriht leek, tà rahdahs, kà winna pee ſtahdeem un wiſſwairak pee kohkeem winnu ahrigu dalku, prohti to miſu iſredſejuſi, eekſch kurras tahs waijadſigas dſihwibas kuſtinaſchanas padarritas taptu. Tahs miſas ahriga dalka irr plahna un ſaufa ahdina, kurru kamehr kohks wehl ſullu pilns irr, lehti nomaukt warr; ſchi pahr wiſſa kohka wirſes iſſteepjahs, un kohti derriga irr, to appakſchaju mihkſtaku dalku tahs miſas no kukkainu maitaſchanahm, un arri to aiſſargaht, ka no pahrleeku daudſ iſtwaikoſchanas tas kohks ne ſakalſt. Schi ahriga ahdina eet aprinkt ar ſaweem ſpurreem apkahrt to kohku, un win-

nai irraid pee daſcheem kohkeem, kà pee keſberehm un behrſehm daudſ kahrtas jeb ahdas, kas weena us ohtru gull. Kad pee leela wezzuma ta kohka, kas weenumehr breeſt, ſchi miſa pahrplihſt, un zaur to punnes, trummi, jeb apzeetinaſchanas rohnahs, tad warr ſchahs noberſt, un to zaur winnu lihdſ ſchim aiskawetu iſtwaikoſchanu atkal ſagahdaht. Tohp ſchi wirsahdina atnemta, tad appakſch ſchahs wehl zitta it ſawada atrohnama irr, kas kà ſirneklis jeb tihklis iſkattahs, un arri tihklu apſeggums saukta tohp, ne tik ſauſa bet maſ ſullaina irr, un pehz ta kohka daſchadas buhſchanas, brihſcham tumſchſalla, brihſcham paſalla, brihſcham padſeltana irr. Wiſſ, kas appakſch ſchahs ohtras ahdinas irr, jeb wiſſa zitta miſas dalla, irraid kà ſpurrainas ſmadſenes, un kà gan rahdahs, ta ihſtena weeta, kur ta ſulla rattiſki eet jeb kahpj un nolaiſchahs. Appakſch miſas irr tas kohks, kam arri kahrtas irraid, kas rinku rinkeem apkahrt eet, un no kurreem tahs, kas tuwu pee miſas irr mihkſtas un wilzigas, bet tahs, kas tuwu pee ferdes irr, zeetas un trauſlas irr; kà to ſkaidri warr redſeht, kad kahda rippe

ſchkehrſcham no kohka isgreeſta tohp, ka ſchahs rinkukahrtas neween daſchadi pehrwetas, bet arri tahs eekſchkigas pee ferdes zeetas un tumſchas; bet tahs ahrigas pee miſas, mihkſtas un zaurſpihdamas irraid. Schis zeetais kohks tohp arri ferdukohks, un tas jaunais, mihkſtais, ſalkais, wehl ne ihſti gattawos kohks, kas kà gan rahdahs pehdigà gaddà no tahm miſas ſmadſenehm ſaudſis irr, tohp gremſde saukts, un pee ſchahm rinkukahrtahm arri mehdſam ſkaitiht, zik gaddu wezs tas kohks irraid. Bet arri wehl eekſch tahm zeetakahm kohkukahrtahm rohnahs dſihwiba un kuſtinaſchana. Eekſch wiſſahm ſchahm kohkukahrtahm irraid arridſan ſmalki ſpurrini jeb teewas truhbites, kas pehz kohka garruma augſchup welkahs, eekſch kurrahm ta ſulla kahpj un nolaiſchahs, un tapehz łohti waijadſigas irr. — Ta ferde irr paſchà kohka widdû, un tohp no daſcheem par wiſſuwaijadſigaku dallu turreta, un tadehl arri ta kohka dwehſele dehweta. — Schi irraid mihkſta, willaina un peepaina buhſchana, pee jauneem kohkeem łohti mihkſta un ſullaina, pee wezzakeem kohkeem ſaukaka un zeeta, pee da-

ſcheem balta, padſeltana, ſarkana jeb bruhna. Daudſ no winnas nedſ ſinnam nedſ waijaga fazziht, jo pee ſchahs wiſſai eekſchkigas dalkas ta kohka, dahrſneeks nedſ peetikt, nedſ ko padarriht warr. — Kad nu mehs tahs trihs leelakas dalkas ta kohka, prohti to miſu, kohku (rumpi) un ſerdi aprakſtijuſchi eſſam, tad gribbam mehs wehl kahdu wahrdu no tahm dſihwibas kuſtinaſchanahm, kà tahs paſchas eekſch kohka noteek, fazziht. Un ſcheit rahdahs mums leela weenlihdſiba ſtarp kohku un lohpu jeb zilweku meeſu; jo it kà aſſinis eekſch zilweku un lohpu meeſahm nekad kluſſu ne ſtahw kamehr dſihwo, tà arri ſulla eekſch kohkeem arweenu kuſtahs, augſchup kahpj un atkal nolaiſchahs; tà kà eekſch kohka ſmalki ſtohbrini irr, zaur kurreem ta ſulla welkahs, tà irr arri eekſch zilweku meeſahm tahdas ſmalkas truhbites, zaur kurrahm aſſinis, uhdens jeb peens welkahs; tapat noteek arri ta barribas ſawahrſchana, un wehl daſcha zitta weenlihdſiba, ko prahtigi dabbasmahzitaji ar leelu apbrihnoſchana wehrâ nehmuſchi, bet mums ſcheit minneht ne waijaga. Mums tas buhs gan ſinnaht,

ka

ka ta weegla, ſchigla un ne aiskaweta ſullas kuſtinaſchana pee kohka dſihwibas un weſſelibas tik pat waijadſiga irr, kà zilwekeem un lohpeem ta weegla, brihwa un ne aiskaweta aſſins apkahrtezzeſchana. Kur ta ne noteek kà waijaga, tur rohnahs nihkſchana, ſlimmibas un nahwe; ittin kà arri kohks nihkſt, kalſt un mirſt. Tà rohnahs pee kohka no pahrleeku daudſ ſullu iſſuhkſchanas peepes un trummi, kà pee zilweku meeſahm augoni un tuhkumi; allaſch neweſſelibas ſihmes, kas ne warr zittadi kà zaur nogreeſchanu ar dahrſanaſi un zaur apſwaidiſchanu ar pohtwaſku dſeedinatas tapt. —

Kad mehs beidſoht no ta kohka krohni runnaſim, tad ne apſkattam mehs tik daudſ winna ſarrus, kà wiſſwairak to, kas wirs ſcheem aug un redſams irr, prohti tohs pumpurus un kas no winneem rohnahs, prohti, lappas, ſeedus un auglus. Schahs irraid ta kohka iſtwaikoſchanas-, apeeſchanas- un waiſlofchanas-dalkas; kad kohks weena jeb ohtra no ſchahm dalkahm padarriht gribb, tad winſch pumpurus dſenn. Schee irraid tahdi puſchkaini augoni, kurrôs appakſch

R16958

kahrtigi liktahm lappinahm jeb swihneem, tahs eekschkigas mihkstakas dallas glabbatas un prett seemas salnu sargatas irr. Bet arri pee scheem pumpureem leela daschadiba eeksch winnu buhschanas un ahrigas issktattischanas irraid, ka winnus lehti warr atschkirt. Zitti irraid teewi un assi, rohnahs tikkai pee teem jaunakeem sarreem, un tapehz derr, atkal jaunus sarrinus dsiht; schee tohp kohku-pumpuri saukti: zitti irraid wairak appali, tukli un leelaki, rohnahs pee jau stiprakeem sarreem, no scheem seedi un augli isplaukst, un tadehl tohp seedu-, augtu- jeb nessesi-pumpuri saukti. Arridsan tahdi pumpuri irraid, kas pirmâ gaddâ tikkai lappu puschku dohd, bet nahkoschâ gaddâ augtupumpuri rohnahs. Tahs lappas irr kohkam dehl istwaikoschanas derrigas, zaur kurrahm winsch pahrleeku buhdamu drehgnumu atschkirr. Tahm lappahm irraid tapehz irrin kà us zilweku meesahm redsams, sweedruschkirbites, zaur kurreem neween daudz drehgnums isswihst, bet arri eesihsts tohp. Jo kà warretu zittadi pehz ilgu saukumu kohks no jauka leetus tik ahtri atspirgtees. Kad tam

slapjumam zaur semmi, kohku un sarreem buhtu jawelkahs, tad daudz laiku waijadsetu, un mehs ta kohka atspirgschanu ne tik ahtri pehz leetu redsetum. Tas irr sinnams, ka tahs lappas pee kohka dsihwibas un isdohschanas lohti waijadsigs irraid. Kad kahdam jaunam kohkam, kas fullu pilns irr, un kurra misu lehti nomaukt warr, wissas lappas nobrahstu, tad pehz kahdahm deenahm redsehs, kà winsch sawihtis, un winna misa tik zeeti pee kohka peelippusi buhs, kà seemas laikâ. Kad preekssch seedulaika tahrpi kohkam lappas noehd, tad no teem pumpureem, kas seedus buhtu dewuschi, lappas isplaukst, un kad arri pehz seedalaiku tahrpi lappas noehd, bes ka winni tohs jaunus aismettuschus augtus aisteek, tad tomehr schee dehl lappu truhkuma sahks nihkt un wahrgt. Es preekssch kahdeem gaddeem weenam wihnakohkam ap to laiku, kad tee kekkari jau sahze eenahktees, wissas lappas nogreesu, gribbedams zaur to tahm ohgahm wairak saules siltumu doht, lai ahtraki gattawas taptu, bet tee kekkari sahze nihkt un sawihte; bet pee zitteem wihnakohkeem, kur tahs lappas ne bij nogreestas, tahs ohgas is-

auge un gattawas tappa. Tee seedi, zaur kur-reem kohki un stahdi ihpaschi waislojahs, irraid teescham preeksch dabbas gudrineekeem augsta un zeenijama wehranemschana, jebschu mehs no ta daudz newarram fazziht, jo patti dabba schahs darrischanas eeksch wissahm trim walstim dsilli preeksch muhsu azzim paslehpusi, un ir mums ne klahjahs winnas noslehpumus atklaht. Redsama arri scheitan gan irr, ta leela weenlihdsiba starp lohpeem un stahdeem. Tee seedi pee katra stahda jau tik daschadi irr, ka pee winneem ween ikkatru warr pasiht un no zitteem atschkirt. Starp kohkeem irr daschi, kur wihriski un seewiski seedi ne us weenu bet katrs us sawu kohku ihpaschi aug. Us zitteem kohkeem atkal abbejadi seedi gan us weenu kohku, bet tomehr atschkirti zits no zitta aug, kà pee lagsdeem; un pee zitteem atkal, kà wisswairak redsams, wihriski un seewiski seedi eeksch weenas pukkes saweenoti kohpâ atrohnami irr. Wehl peeminnu es, ka tanni seedulaikâ tas kohks lohti wahrigs irr, un ne buht ne zeesch, kad winsch kaut kahdâ wihsê trauzehts jeb draggahts taptu, tadehl arri schis laiks no mums zeenijams, un kohks tanni paschâ bes wissas aistikschanas meerâ laischams irr. Tee augli beidsoht irraid dahrsneeka wissuleelaka gahdaschana, un eeksch ta winsch no meschneeka wisswairak schkirrahs, kas tikkai mekle leelus, augstus un brangus kohkus audsinaht. Bet mehs arri brihscham ittin daschabas leetas augtus sauzam; brihscham saprohtam mehs zaur to tohs sehklagraudsinus jeb kohdohtus, kà pee mandelehm un reeksteem, un tas arridsan pareisi irr; bet brihscham atkal sauzam mehs arri wissu to apfeggumu, kurrâ tee sehklagraudini eekschâ glabbati irr, augtu, kà pee wissahm ahbolu waislahm. — Ihsteni sakkohd, tikkai tee ahbolugraudini jeb kesberu kohdoli tee augli irr, un ta galla wissapkahrt tik tas apfeggums irr, eeksch kurra tee glabbati irr. Schohs augtus, kas silwekeem gahrdu un derrigu barribu dohd, tohp pawissam ahboli, un tee, kas wisswairak eeksch silteem semmes gabbaleem aug, kà Pomeranzes un Zitrohnes, tohp ihpaschi wehl dahrgi ahboli saukti. Kauluaugtus sauzam mehs tohs, kurru graudinsch jeb kohdols zeetâ kaulainâ apfeggumâ glab-

bati irr, kam tahds newaid, tohp grauduaugli faukti. Kamehr ahboli wehl pee kohka irr, dahrsneekam jagahda, tohs no tahrpeem, kukkaineem un putneem isfargaht; bet kad jau no kohka nonemti irr, tad winnu glabbafchana un labbums wairs ne peekriht dahrsneekam, bet nammatehwam.

§. 2.

Ko darriht buhs, kad labbus augligus dahrsakohkus audsinaht gribb.

Kad nu labbus, weffelus un augligus dahrsakohkus fagahdaht gribb, tad waijag jaunus kohzinus no labbeem, derrigeem graudeem audsinaht. Schohs graudus no labbeem ahbolеem bumbehrehm, kefberehm jeb pluhmehm waijag eekfch labbi fataisitas femmes eeseht. Jaunus meschakohkus jeb atwaffas no wezzeem ahbolu jeb bumbehrukohkeem, ko fcheit gan mehds fkohlâs *)

*) Dahrsafkohla tohp ta weeta faukta, kur jauni kohzini tohp audsinati — Sehklufkohla irr ta weeta, kur tee graudini jeb kohdoli fehti tohp —

ſtahdiht, ne warru es daudſ ſlaweht. Jo pirmâ kahrtâ, tahdi ahboli, kas us meſcha kohzinu, kas ſkahbus ahbolus buhtu neſſis pohteti irr, tik faldi, gahrdi un diſchani ne buhs, kà tad, kad tas kohzinſch no grauda audſinahts irr. Ohtrâ kahrtâ, tahdahm atwaſſahm no meſcha ahbolu jeb bumbehrukohkeem allaſch wehl tas netikkums no mahteskohka peemiht, ka tahs arri wehl atwaſſas bſenn, un ſchahs neween kohkam augumu un ſpehku atrauj, bet arri dahrſneekam daudſ darbu un puhleſchanu darra, tahs weenumehr nokappaht. Treſchâ kahrtâ, ſchahdeem allaſch lehtaki kahda ſlimmiba usees. Zettortâ kahrtâ, winni zaur wiſſu ſawu muhſchu tik ſchigli un kohſchi ne aug, jo tas no graudina audſinahts kohzinſch eekſch diwi gaddeem leelaks un kohſchaks iſaugs, ne kà tahda meſcha ſaknes atwaſſa eekſch trim gaddeem. Peektâ kahrtâ, winnas padarra ne-

Kohkuſkohla irr ta weeta, kur ſchee no graudineem uſauguſchi kohkuſtahdini pahrſtahditi, un kad jau labbi paauguſchi irr, pohteti, dehſtiti jeb laulati tohp un pilnigi iſaug, kamehr no ſcheijenes atkal dahrſâ pahrſtahditi tohp —

lihdsibu un nejaukum tannî weetâ, kur tahs pohtetas jeb dehstitas irr, jo ta appakschaja puſſe, kas no meſcha kohka atlikkuſi irr, paleek teewaka, ne kà ta wirspuſſe, kur tas pohtehts ſarrinſch isaudſis; tas no ta nahk, ka meſchakohkeem zeetaks kohks un teewakas ſullutruhbites irraid ne kà dahrſakohkam, kas tapehz lehtaki breeſt. Seſtâ kahrtâ, tee no meſcha kohkeem audſinati kohki daudſ wehlaki augłus neſſihs, ne kà tee graudukohki. Septitâ kahrtâ, ſchee graudukohki to pohtejamu ſarrinu labbaki peenems un kohſchaki isdohſees, ne kà tee kas us meſchakohkeem jeb atwaſſahm pohteti irr. Tas wiſſwairak no ahbołu un bumbehru kohkeem geld; bet no kehſberehm, pluhmehm jeb zwetſchehm tahdas gan warr kohku ſkohlâ nemt, kad labbas jaunas atwaſſas atrohn, bet us to jarauga pee iskappaſchanas, ka winnahm kohſchas ſaknes, ne wezzas puntes, bet no pirma jeb ohtra, un pee kehſberehm ja daudſ no treſcha gadda irraid. Schahs gan warretu bruhkeht, bet allaſch tomehr tee no graudeem audſinati kohzini labbaki buhs. — Kad pats ſehkla graudinus gribb ſakraht, tad ne buhs tohs no ſeemas

ahbołeem bet no labbas waſſaras ahbołeem nemt, winnus ne buhs drehgnus ſabehrt jeb kahdâ kahrpinâ jeb papihrâ ſalikt, jo tà winni drihſ ſahks pelleht un tas dihgs pohſtâ ees; nedſ arri winnus buhs ſaules karſtumâ nolikt, jo tad winni gauſchi ſakalſt un tikkai ohtrâ jeb treſchâ gaddâ, jeb ne maſ ne dihgſt. Winnus waijag paehnâ, wehſâ kambari ſchaubeht, no pellehm iſſargaht, un kad ſauſi irr ne ſiltumâ glabbaht. Tas wiſſulabbakais ſehjams laiks ſcho graudinu irraid ruddens preekſch ſalnas; kad agraki ſehtu, tad daſchi graudini ſahktu dihgt un ſeemas ſalnu ne warretu pahrzeeſt. —

Tee kehſberu, pluhmju un zwetſchu graudini behſ iſchaumula tik drihſ ne pellehs nedſ famaitafees, kà ahbołu un bumbehru graudini, bet tomehr ir ſchohs waijag paehnâ ſchaudeht, pirms winnus glabbaht gribb. Wiſſlabbaki buhs, kad tee it priſchi ſemmê tohp eelikti, jo ſcheem tas neeku ne kaiſch, kad arri preekſch ſeemas usnahktu. Un kam kehſberes papilnam irr, tas it labbi barrihs, kad winſch tahs, kad labbi eenahkuſchas irr, ar wiſſu gallu ſemmê eeliks. — Bet tee

zwetschu graudini labpraht ne aug, kad winnus tuhdal ar semmi apklahj, bet schee plikki un ne apklahti wirs semmes ja noleek, lai tà lihdz pawaffaru gull, ka gaif un leetus to zeetu tschaumulu, pee ka ne kahda schuhde rahdahs, mihkstu darritu. Pawaffarâ waijag winnus diwi pirkstu plattumâ ar semmi apklaht. Scho mahzibu dohd ta mehginaschana, jo eekfch sahlaineem dahrseem, kur zwetschu kohki stahw, kad graudi jeb kohdoti nokriht un eekfch sahles gulloht paleek, tad schee daudz labbaki dihgst un aug ne kà tee, kas eekfch semmes likti tohp. — Ruddeni irraid tas wissulabbakais laiks ahbolus un bumbehrus seht, jo winni agraki usnahk, kà tee, kas pawaffarâ sehti tohp, tapehz, ka winnu starpâ daschi graudini warretu buht, kas wairak fakaltuschi jeb masaki buhtu, un kurreem tadehl wairak laika waidsetu breest un dihgt. —

§. 3.

Kà sehklu-skohla eetaisama irr.

Kad tahdu sehklu skohlu eetaisiht gribb, tad

labba derriga weeta ja ismekle. Ta wisslabbaka weeta buhs tahda, kas klaja un wehja irr, kur nedz kohki nedz ehkas ehnu dohd, bet ko saule daudz apspihd. Ne weens zits stahdinsch tik daudz klaju gaisu un sauli gribb, kà jauni kohzini, kad teem labbi buhs isdohtees, jo zittadi winni nihkst, wahrgst un krohpli usaug. Seemeta un auksti wehji arri skahdu ne darrihs, bet winni zaur to tikkai stipraki un zeetaki taps.

§. 4.

Kahda tai semmei waijaga buht.

Tai semmei waijag labbai, irdenai, smalkai un kà peenahkahs treknai buht. Jo tahs pirmajas saknes irraid mihkstas un tikkai kohku skohlâ zeetakas un stiprakas tohp. To semmi preekfch jauneem kohzineem waijag labbi apsuhdoht; bet ar scho sinnu: kad pawaffarâ graudinus seht gribb, un ta semme preekfch seemas israkta un sataisita ne bij, tad ne buhs garrus karstus suhdus eerakt, jo kad saufa un karsta waffara nahktu, tad schee suhdi teem jauneem stahdineem,

wiſſwairak bumbehrehm ſkahdu darritu, un tohs ſadedſinatu; tapehz tad waijag ihſus jau ſapuſchus ſuhdus nemt. Bet kad, kà arri pehz teeſas peenahkahs, ta ſemme jau preekſch ſeemas zauri rakta un apſtrahdeta irr, un pawaſſarâ ſeht gribb, tad warr bes bailehm garrus un ſtiprus ſuhdus nemt, jo ſchee zaur wiſſu ſeemu to ſemmi irdenu darra un tadehł tad labbaki irr, ne kà ihſi un ſapuſchi ſuhdi.

§. 5.

Kà tahs dohbes buhs taiſiht.

Tahs dohbes ne buhs plattas taiſiht, bet tikkai tahs waggas ar kahjahm tà eemihdiht, ka no abbahm puſſehm widdu warr aiſſneegt un kad waijaga raweht. Bet kad plattakas buhtu, tad pee raweſchanas ar kahjahm eekſch dohbes buhtu jakahpj; zaur ko ſemme zeeti famihdita un tee jauni kohkuſtahdini maitati taptu.

Wiſſlabbaki tohp tahs dohbes preekſch graudu ſehſchanas tſchetras pehdas plattas taiſitàs, un garrumâ tſchetras waggas ar kappli diwi tuſ-

ſus dſillas eewilktas, tannîs waggâs tohp tee graudini ne wiſſai beeſi eeſehti, un atkal ar ſemmi apklahti, ka tee graudini diwi pirkſtu plattumâ appakſch ſemmes paleek. Kad ſchi ſehſchana ruddenî noteek, tad waijag tahs dohbes ar garreem ſalmaineem ſuhdeem aplikt; tas teem graudineem tohti derrigs buhs, un neween to ſemmi no wirſu treknaku darrihs, bet arri tohs graudus no putneem ꝛc. apſargahs; bet pawaſſarâ ſchee ſuhdi atkal apdohmigi nonemmami irr. Schahda apkaiſiſchana ar ihſeem ſuhdeem tai ſemmei leelu labbumu darra. Ta apſarga tohs isdihgduſchus ſtahdinus no nikna gaiſa; darra to ſemmi irdenu; dohd ehnu preekſch ſaules karſtuma, ka ta ſemme tik lehti ne iskalſt, aiſſarga ka plihſumi un zeeti garroſi no ſtipra leetus un ſaules ne rohnahs; putni ne warr tik lehti peetikt, tohs jaunus ſtahdinus iſraut; ta ſahle zaur to papreekſch tohp ſaturreta un pehz winnu lehtaki warr iſraweht ꝛc. un wehl daſch zits labbums no ta atlezz. —

Ko darriht buhs, kad jauni kohzini usnahk.

Tik drihs, ka tee jauni kohzini usnahkuschi, tad ta pirmaja gahdaschana buhs, tahs nikas sahles israweht, jo tahs teem jauneem stahdineem wissu barribu atrautu, un jo skaidraki tahs dohbes no sahles tohp rawetas, jo dischani schee isaug. Bet kamehr schee stahdini wehl jauni irr, waijag to sahli lohti apdohmigi iswilkt, ka tee kohzini ne tohp lihds iswilkti, neds arri wissai agri buhs sahkt raweht, bet kad jau labbi paauguschi, zittadi pee wissa apdohma ne warrehs issargatees, ka tee mihksti jauni stahdini ne taptu aisnemti. Tadehl waijaga jau pee dohbju eetaisischanas wissadas sahlu saknes un wisswairak tahs zeesas, kas lohti waislojahs, labbi un tihri ismekleht un pee mallas likt.

Zits nekas pee jauneem kohkustahdineem pirmâ wassarâ wairs ne buhs darrams; kad leels karstums buhtu un uhdens tuwumâ irr, tad winnus wakkarôs brihscham warr aplaistiht. Prett seemu winnus ar salmeem apsegt jeb salmôs eetiht, daudz ne derr, jo tad salna wairak teem wehl skahdu darrihs. Ta atkalla wisswairak ta waina irr, ka kohki seemaslaikâ nosalst. Kad nu winni apklahti jeb salmôs eetihti irr, tad tas sneegs pâr deenu no saules siltuma kuhst, tas slapjums paleek pee teem salmeem jeb kohzineem, un kad nakti atkal salst, tad tee smalki sullu stohbrini aissalst un tas kohzinsch pohstâ eet. Wehl waijag pabrihscham raweht un to semmi atkappinaht, jeb pamihkstinaht, tas noteek wisslabbbaki ar tahdu dahrsakapli, kam us weenu pussi teewais sohbs irraid.

Kad tee stahdini wissai beesi buhtu usnahkuschi, tad pee ta pulka daudz ne waijag behdaht, kad arri pee pamaisischanas tahs semmes kahdi no teem masakeem israuti taptu; bet kad to ne gribb, tad warr ar stipru ne assu nasi to semmi pamaisiht un mihkstu darriht. Arridsan pawassarâ jeb wassarâ, kad gaif us leetu taisahs, starp teem stahdineem wart ihsus suhdus ne daudz likt, ka labbaki breestu un pret ruddeni derrigi taptu winnus kohka skohlâ parstahdiht, kas tomehr aiskawehts taptu, kad winni wissai beesi kohpâ stah-

wetu. Nahkots ruddens irraid tas ihstenais laikâ winnus pahrstahdiht, tà winni gribb, un tà arri waijag darriht. Jo pee bumbehru un ahbolu kohzineem wisswairak rohnahs tahda firschu- jeb meetufakne, kas teefcham dsilki semmê leen, un pee pahrstahdischanas nogreesta tohp. Scho meetufakni patti dabba teem kohzineem pirmak tapehz dohd, ka tee zeeti semmê stahwu turretees warretu. Bet kad schi ilgak ne kà diwi gaddus paleek, tad warren stipra taps, un neween ta wahts, kad winnu nogreesch, leelaka kluhst; bet schahs arridsan aiskawe, kà zittas sahnufaknes, kas wairak semmes wirspussê issteepjahs, ne warr augt, kurras tomehr kohkam wairak wehl waijadsigas irr, jo tahs no wirsejas apstrahdetas semmes to pee labbaka auguma waijadsigu barribas fullu kohkam peewelk klaht. Kad wehl kahdi masi stahdini buhtu, kas wehl ne derretu pahrstahdiht, kad wehl ne buhtu tik refni, kà labba rakstama spalwa, tad teem wehl kahdu gaddu japaleek, jeb winnus arri zittâ dohbê warr eestahdiht.

Pee labbas un ne warren saufas wassaras brihscham tee blakkam stahwofchi kohzini, jeb arri eekfch

eekfch semmes, kad retti usnahkuschi irr, tik stipri isaug, ka daschus jau pirmâ ruddenî, tik drihs ka lappas sahk nobirt, jeb pawassarâ pehz stipru leetu, jeb pee mihkstas semmes warr iswilkt un pahrstahdiht, zaur ko tad wessels gads winnehts tohp. Bet tas labbi wehrâ jaleek, ka nekahdu jaunu kohku, lai winsch mass jeb stiprs buhtu, ne buhs pahrstahdiht kamehr wehl fullu pilns irr; zaur schahdu ahtru apstahschanu tahs kustefchanas un tezzeschanas winna fullas, winsch neween gauschi eekfch auguma tohp aiskawehts, bet wisswairak tas noteek, ka no desmits kohzineem tik ko weens weenigais pehz ilgas nihkschanas atspirgst. Tad ween laimojahs, kad tas kohzinsch tà no semmes apdohmigi tohp iszelts, ka wissa semme pee saknehm paleek klaht, un tad tuhdal ar wissu scho semmi, kas pee saknehm bijusi, zittâ weetâ pahrstahdihts tohp.

§. 6.

Kad jaunus kohzinus iszelt buhs.

Ta iszelschana labbaki pawassarâ isdohdahs ne kà ruddenî. Ta stipra seemas salna jauneem

kohzineem arri ne warr tik daudſ ſkahdu darriht, kad eefaknoti paleek, kà tad, kad ne fenn pahrſtahditi irr. Ja tadehk agra un auksta ſeema nahkt leekahs, tad labbaki buhs, ka tee kohzini ſawâ ſemmê jeb dohbes paleek. Daudſkahrt leela ſalna, kad pa ſtarpam atkal kuhſt un ſemme atlaiſchahs, jaunus kohzinus tà no ſemmes iszelt, ka winni ar plikkahm ſaknehm apkriht un wirs ſemmes gull, ittin kà buhtu ar rohkahm iswilkti; zaur ko tad daudſ pohſtâ eet, kad ne bija dſilli gan eeſtahditi, jeb tuhdal atkal ne tohp eeſtahditi. Bet kad ta weeta un ta ſemme tahs kohkuſkohlas ſaufa buhtu, tad labbaki buhs ruddenî ſtahdiht; jo kad pawaſſarâ agri ſaufs gaiſs nahktu, tad tas ſeemas dreghnums, wiſſwairak pee prifchi usmaiſitas ſemmes, drihſ teem kohzineem iſſuſtu, un winni tikkai behdigi warretu usturrees. Kad proht, ka teem jauneem kohzineem no ſakkeem jeb zitteem lohpeem warretu ſkahde notikt, tad zik ſpehdams to waijaga aiſfargaht. Bet ja daſchubahn tas lohti waijadſigs irr, tohs diwi gaddus wezzus kohzinus iszelt, un tomehr winnus preekſch ſeemas nedſ warr nedſ gribb kohkuſkohlâ eeſtahdiht, tad wiſſlabbaki buhs, ſchohs jaunus ruddenî iszeltus kohzinus eekſch ſemmes glabbaht, un tad pawaſſarâ, kad ta ſemme atkuſſuſi bet ſmurgulaina wairs newaid, atkal pahrſtahdiht.

Kà jaunus ruddenî iszeltus kohzinus zauru ſeemu ſemmê eeraktus warr glabbaht.

Schi eerakſchana un glabbaſchana noteek tà. Taiſi dahrſâ jeb zittâ kahdâ labbâ weetâ ſlihpu mehreni dſillu grahwju, eeleez tannî pakſchâ tohs kohzinus weemu blakkam ohtru (ne buntitês ſaſeetus, ja winneem tur ilgi buhs palikt; bet ja tikkai diwi neddelas tur buhtu japaleek, tad warretu to gan darriht) tik ſlihpi un dſilli eekſchâ, ka tee gallini tikkai plaukſtes plattumâ no ſemmes pahrſneedſahs, usberri winneem ſemmi pehdas (jeb puſſohtru pehdu) augſtumâ wirſû; taiſi tad atkal tahdu ſlihpu grahwi, leez tohs zittus kohzinus tàpat ſcheem wirſû, un apberri atkal ar ſemmi, un

darri tà ar zitteem wiſſeem, tad winni zauru ſeemu ittin labbi ismittinaſees. —

Kà tee jauni kohzini no tahm dohbehm iszelti tohp.

Tee jauni kohzini wiſſlabbaki no dohbes tà tohp iszelti, kad tohs irdenâ ſemmê pehz ſtipru leetu ar rohkahm iswelk; bet gruhtâ ſemmê to ne warreh darriht, jo tahdâ wihſê daudſi pee faknes taptu norauti, jeb no tahm ſihkahm ſahnu faknitehm daudſ paliktu ſemmê, kas tomehr tam kohzinam wiſſwairak ſullas peewedd. — Ta iszelſchana wiſſlabbaki tà notiks. Kad ihſtens dahrſakaplis, kas tomehr pee zeetas ſemmes lohti waijadſigs irr, un ko es pehz ſkaidraki aprakſtiſchu, newaid, tad taiſi ar kaut kahdu ſtipru kapli dohbes mallâ pee teem kohzineem grahwi tik dſiłu, kà tahs faknes irr, atnemm to ſemmi nohſt un iswelz tohs kohzinus ſahnîs weenu pehz ohtru, appakſch tahm faknehm rakdams, kamehr wiſſi iszelti irr.

Wehl kahda waijadſiga ſinna.

Pee wiſſadeem augteem un ſtahdeem, tik labbi laukâ kà dahrſâ, lai buhtu kukuſahles jeb kohku-augti, tas nekad labbi ne buhs, tohs weenumehr tannî paſchâ weetâ jeb ſemmê feht un audſinaht; jo ikkatrais ſtahdinſch ſawas ihpaſchas un winnam ween derrigas ſullas jeb barribas dabbas no ſemmes iswelk. Kad nu weenumehr tee paſchi ſtahdi jeb augti tannî ſemmes weetâ fehti tohp, tad ta ſemme no ſchahdahm dabbahm un ſullahm kà iſtukſchota paliks, un ne ſpehs wairak ſchohs ſtahdinus mittinaht. Sehji un audſini tapehz tahdâ weetâ, kur kohzini bijuſchi, atkal labbus gaddus kukuſ-augtus, un kad tad ta ſemme atkal labbi apſuhdota un apſtrahdata irr, tad warreſi atkal kohku graudinus feht un kohzinus tannî weetâ audſinaht. —

Tas nu buhtu wiſſ, kas no jauneem no graudina audſinahteem jeb arri meſcha kohzineem fakkams irr. Kà nu no ſcheem diwi gaddus wezzeem kohzineem, labbus, derrigus un augligus kohkus buhs audſinaht, kas gahrdus un jaukus

auglus neff; kà buhs kohku skohlas eetaisiht, tannis pafchâs jaunus kohkus audsinaht; kà tohs wisslehtakâ wihsê pagohdinaht un tik ilgi kohpt buhs, kamehr winnus dahrsâ warr pahrstahdiht, tas irr ihsti fakkoht ta kohku audsinaschana un kohpschana, no ka es wehl kahdas pamahzischanas dohschu. —

§. 7.

Kahdâ weetâ kohku-skohlas eetaisiht buhs.

Tas semmes jeb dahrsa gabbals, kur tee jauni kohzini, kad no dohbehm isnemti un pirmu reisi pahrstahditi, ar gudru sinnu pagohdinati, un par derrigeem augłus nessejeem kohkeem audsinati un tik ilgi kohpti tohp, kamehr no scheienes atkal iszelti un pehdigu reisi dahrsâ pahrstahditi tohp, irraid ta kohku-skohla, un schim semmes jeb dahrsa gabbalam waijag klaijam, wallâ buht, ka gaif, saule un wehjsch wissur peetikt warr. Tas pee labbu, wesselu un stipru kohku

audsinaschanas ittin łohti waijadsigs irr. To ne warr gan fazziht, kahda łohti waijadsiga leeta tas irr, kohku-skohlahm tahdu wehsu, klaju weetu doht, kur saule daudf peekłuht warr. Wissi augłi un stahdi, lai buhtu kahdi buhdami, allasch klajâs weetâs daudf labbaki isdohsees, un zilwekeem un lohpeem gahrdaki un wairak derrigi buhs, nekà tee, kas pawehni, tumschâ jeb twaikainâ weetâ usaug. Ta brihwa gaisa wehsma un tee saules starri dohd wisseem dsihwibu un dsihwibas-spehkus, un tee wehji darra kohku misu un sullu stohbrinus stiprus, ka tas kohks dischans, wessels un stiprs isaug, un arri wisslee-laku salnu pahrzeest warr. Wiss tas winna auglibu łohti warr sekmeht. Kas tadehł labbus, wessełus, stiprus un augligus kohkus audsinaht gribb, tas lai jel ne taisa sawu kohku-skohlu dsił-tâ paleijâ. Jebschu tahdas weetas arri siltakas buht rahditohs, tomehr skaidrais gaif winnahm newaid, jo eekscho leijahm daschi nelabbi twaiki sakrahjahs, kas jauneem kohkeem skahdu darra. Drehgna un muklaina weeta arridsan ne derr, jo tee kohki tur allasch apsuhnofees, jau no ma-

ſahm deenahm wahrgi un krohpli buhs; ehdeju dabbuhs un drihs isnihks. — Labbaka buhs pakalnaina weeta; ſcho faule labbaki warrehs apſpihdeht un ſemmi ſildiht, kas kohkeem pee auguma łohti isdewigs irr, un wiſſads gaiſ lehtaki warrehs peekłuht, zaur ko tee kohki ſtipraki kłuhs. Tahdi kohki arridſan agraki fahks augłus neſt, un ta ſemme pakalnôs fauſaka buhs, un tahs jaunas ſaknes tahdâ ſemme tik lehti ne ſapuhs nedſ ſakaltihs. Es pats no ta eſmu pahrleezinajees, pehz tahm diwi aukſtahm ſeemahm daſchus dahrſus apraudſidams, kur tad es ar leelu apbrihnoſchanu redſeju, ka eekſch tahdeem dahrſeem, kas klajâs weetâs bija, kur wiſſi wehji warreja peekłuht, tikkai retti kohki noſallušchi bija; bet atkal eekſch tahdeem dahrſeem, kas pawehnî bija, gan drihſ ne weens weenigais kohks dſihws bij palizzis. —

Kahda ſemme tahm kohku-ſkohlahm waijaga.

Kohku-ſkohlahm wiſſai trekna ſemme ne waijaga; kad tikkai labba maiſes ſemme, un zaur apſehſchanu ik gaddus ar zitteem augleem newaid leeſa barrita, tad winnu daudſ apſuhdoht ne waijadſehs. Jebſchu arri teem dahrſeem jeb lauka gabbaleem, kurrus ar jauneem kohkeem apſtahdiht gribbetu, trekna ſemme buhtu, tad tomehr kohku-ſkohlâs ſemmei tik treknai ne waijaga buht. Jo allaſch tahdi jauni kohki, kas leeſakâ ſemmê audſinati irr, labbaki, ſpirgtaki un ſtipraki buhs, ir jo drihſ augłus neſſihs, nekâ tee, kas treknâ ſemmê audſinati, kad ir winni treknakâ ſemmê pahrſtahdîti taptu. Kad ir ſchee tik ſchigli ne aug, tad winnu labbaka augliba zaur wiſſu muhſchu tomehr to pakawetu gabbu baggatigi atlihdſinahs. Jehli ſuhdi, kas wehl degg un ſapuſiſchi newaid, jauneem kohkeem daudſ ſkahdu darra: winni tohs kohzinus wahrigus un glehwus darra, ka tik ahtri augłus ne neſſ; daſchadas kaites un ſlimmibas rohnahs, un pelles un tahrpi labpraht eekſch teem miht, kurri tahs jaunas ſaknites apgrauſch un maita. — Tomehr es ne ſakku, ka tai ſemmei buhs wahjai un leeſai buht, winnai waijag labbai, bet ne wiſſai treknai buht, tadehł winnu

buhs kahrteht jeb dsilli rakdams apmaisiht. Jo kad ta semme appakschâ akminaina, swirgsdaina jeb mahlaina buhtu, tad ne warretu tahs saknes nedſ semmê eeschautees, nedſ isplahtitees un to waijadsigu barribu dabbuht, nedſ arri tas dreggnums no leetus, raſſas un sneega warretu semmê eewilktees. Bet buhtu ta semme zeeta un mahlaina, tad warretu winnu zaur rakschanu un kappaschanu, jeb arri kad jaunus wellenus un it sapuüschus suhdus un smiltis peemaisitu, labbu un irdenu darriht. Akminaina semme ne buht ne derr kohku-skohlahm. Niknu sahli, kas dsilli saknojahs, wisswairak tahs zeesas (wahrputnes, wahrpu-sahles) zik spehdams jaraug isdeldeht, lai gan buhtu japuhlejahs. Pa wissahm leetahm ne buhs preeksch kohku-skohlahm tahdu nomehrdetu semmi nemt, kur daudſ gaddôs augti ar dsillahm saknehm, jeb pawissam nè, kur kohki auguschi bija. — Bet sahlaina semme it labba un derriga buhs, kad usrakta tohp un zauru gaddu dusſ, ka tahs sahles saknes sapuhſt, un ta no appaksch usrakta semme spehziga un augliga tohp. Tahda semme warr pee tikkuschas kohpschanas diwidesmits gaddus jaunus kohkus audsinaht. To koku-skohlas semmi waijag (ja tas ween warr buht) weht preeksch seemas labbi apstrahdaht, un no akmineem un nelabbas sahles tihriht. —

§. 8.

No jaunu kohzinu stahdischanas kohku-skohlâ.

Ta stahdischana ruddenî jeb preeksch seemas wisswairak sausâ semmê un sausâ weetâ tapehz labbaka irr, ka tahs saknes labbaki pee semmes preelihp, un kad seema ne wissai auksta irr, tee kohzini pawassarâ agri sahk augt. Bet kâ jau sazzihts irr, tas brihscham noteek, kad semme daudſkahrt salſt un atlaischahs, ka tee kohzini no semmes iszelti tohp un plikki semmes wirsû gull, it kâ buhtu ar rohkahm israuti. Tadehl kad ruddeni gribb stahdiht, winnus waijag dsillaki, bet tomehr ne wissai dsilli, un it sihkus kohzinus ne maſ ne buhs ruddenî stahdiht. Bet kad tohs jaunus kohzinus pawassarâ kohku-skohlâ stahdiht gribb, tad ne buhs til ilgi gaidiht, ka jau sahk

isplaukt jeb pumpurus mest, jo zaur to tas kohzinsch sawâ augumâ lohti aiskawehts taptu. — Wehl tas labbi wehrâ leekams irr, ka ne buhs jaunus kohzinus, kad no semmes iszelti irr, ar plikkahm saknehm klajâ gaisâ, saules karstumâ un pawissam ne wehjâ nolikt. Tahs smalkas saknites drihs saruhk, sakalst un tas kohzinsch pohstâ eet; tadehl zik warredams waijag winnas paweh-nî likt un apklaht, teekams stahdiht warr. — Ka sakne pee kohka dsihwibas un wesselibas lohti waijadsiga irr, to ikweens sinn, tapehz ne buhs no tahs zittu neko nogreest, kà ween to, kas ne-derrigs irr, un tas irraid ta meetasakne. Scho warr pee jauneem kohkeem lehti pasiht. Schi irr ta garra resna sakne, kas no kohka rumpja tee-scham eekssch semmes leen. Patti dabba darrija scho, ka tas kohzinsch zeeti eekssch semmes stahwu turretohs, (tapehz arri meetusakne tohp saukta). Bet pehz diwi gaddeem no graudina skaitihts, prohti kad tas kohzinsch pahrstahdijams irr, tad scho waijaga nogreest, zittadi winna arween dsil-laki semmê schautohs, kur tik labbas barribas sullas newaid; schi stipra sakne ne lautu kohkahm

tahs wairak waijadsigas sahnu saknes semmes wirspussê dsiht, un kohks sahktu wahrgt un nihkt. Bet kad schi meetu sakne nogreesta tohp, tad sah-nu saknes plaschi aug un ihsti krohni taisa, kas kohku jauku un augligu darra. Bet winnu wai-jag tà nogreest, ka wehl kas atleek, kur sahnu saknes papilnam isaugt warr; arridsan ar labbu assu nasi lihdseni un gluddeni jagreesch, ka ne tohp raustihts nedf plohsihts. — Brihscham kohzineem trihs tahdas meetusaknites irr, kas tik resnas newaid, kà ta weeniga, un tadehl pehz pahrstahdischanas lehti atkal warretu peeaugt. Schahs ne waijaga daudf greest, bet tikkai kad stahda isplahtiht, ka teescham semmê ne leen; tad ir schahs labbas un jaukas saknes darrihs. Bes schahs meetusaknes, warrehsi arridsan tahs wissai garras sahnusaknes nostruppinaht, prohti tahs, kas daudf garrakas irr nekà tahs zittas, ka tahs saknes ittin jauku krohni istaisa. Kas no saknes pee iszelschanas lausihts, saspeests jeb sa-raustihts buhtu, wissu to waijaga lihdseni no-greest, un ja arri pafchâ sakne widdû kahda waina buhtu, tad schi nogreeschama irr, jo zit-

tadi fahktu puht un wiſſa ſakne pohſtâ eetu. Bet bes ta arri nekas pee ſaknes wairs greeſchams ne buhs, jo wairak un jo leelaki ſaknes ſpurri tam kohkam buhs, jo labbaki winſch augs un isdohſees; tikkat us to jarauga, ka tee ſmalki ſpurrini pee gaiſa ne faruhk nedſ ſakalſt, bet ka winnu teewi aſmini drihſ pee ſemmes peeſihſtees warr. — Wiſſi ſarrini pee paſcha kohka, jau pawaſſarâ pirms winni iſplaukſt, preekſch ſtahdiſchanas kohſchi un lihdſeni nogreeſchami irr. —

Kà kohkus pee rumpja jeb paſchâ wirſgallâ apgraiſiht un ſtruppinaht buhs.

Ikkatram kohkam jeb arri ſtahdam daſchadi un gruhti jazeeſch kad pahrſtahdihts tohp. Tahs ſaknes, kas pee ſemmes zeeti peeſihdu ſchees bija, un no kurrahm wiſſ kohks ar ſarreem, lappahm un pumpureem ſawu barribu dabbuja, tohp atrautas, un brihſcham kad teewas un ſmalkas irr, pagallam ſaraustitas. No ta warr lehti ſapraſt, ka wiſſ augums us kahdu brihdi apſtahjahs, un ka tahm ſaknehm pehz tahs pahrſtahdiſchanas labu brihdi ar few paſchahm jadarbojahs, atkal eeſaknotees, tadehl winnas arri no eeſahkuma tam kohkam daudſ barribasſullu doht ne warr; palikt winnam tad wehl wiſſ winna pirmajs leelums ar ſarreem un lappahm, tad tam maggumam ſullu ko tahs maitatas ſaknes warreja eeſihſt, wiſſai daudſ waijabſetu iſballitees, tas kohks truhkumu zeetihs un pohſtâ ees. Tapehz paſchâ wirsgallâ kohkam til daudſ janogreeſch, kà ween winſch peeſeeſt warr, un jo leelaks tas kohks irr, jo wairak winnam to krohni waijag apgraiſiht, un kad ittin ſtiprs kohks buhtu, tad buhs wiſſus ſarrus noſahgeht, un tikkai rettus ſihkus welkamus ſarrinus pameſt, zittadi winſch pateeſi isnihks, jeb kad winnam labba ſakne buhtu, tad ja daudſ pahru gaddu turreſees, bet tomehr bohjâ ees. — Wiſſus kohkus tadehl buhs apgraiſiht, zittus wairak zittus maggak. To mahza muhs ta kohka babba, winna augums, tas pilnums jeb truhkums winna ſaknes, un kahdâ wihſê winſch pagohdinajams, woi laulahts, dehſtihts jeb pohtehts kluhs. Kas dehſtihts un pohtehts taps, to warr daudſ un dſilli apgreeſt, kad tikkai pumpu-

ri atleek, ka tee isplaukt un sarrini to sullu isschkirr warr. Kad tik weenas jeb pussohtru pehdu rumpja augstums no semmes atleek, tad gan buhs, un jo mas saknes buhtu, jo dsillaki janogreesch; tik us to jarauga, ka kahdi pumpuri atleek, kas isplaukt warr. Kautschu arri tanni garrumâ pumpuri ne buhtu, kà tas pee kesberehm gan rohnahs, tad daudsas ne kaisch, pumpuri paschi no sewis atwerrahs un isplauksi. To warresi drihs tà pamehginaht: stahdi weenu kohzinu 4 pehdas augstu un ne greesi nekà no winna sarrineem; stahdi schim blakkam zittu ittin lihdsigu no auguma un saknes, un nogreesi scho tà, ka winna rumpis tikkai weenas pehdas augstumâ paleek; tad redsesi, ka schis masais nogreests kohzinsch zaur wassaru to leelakaju gauschi buhs pahraudsis, un daudz kohschaks, stipraks un spirgtaks buhs, nekà tas neapgraisihts kohzinsch. Bet tohs kohzinus kurrus nahkoschâ gaddâ pehz stahdischanas par augstirumpigeem laulaht gribb, ne waijaga tik daudz nostruppinaht. Bet kahds jauks winsch arri no auguma un saknes buhtu, tomehr tee afmini wirsgallâ nogreeschami irr,

kaut

kaut tik pirksta jeb puss pirksta garrumâ, lai labbaki winsch dsenn. Tas kohzinsch no ta ne palihs lihks, jebschu tas sarrinsch no pumpura sahnis isaug, un kad arri ne gribbetu teeschams augschup dsihtees, tad ar kahdu meetinu winnu drihs warrehs lihdsinaht. — Bet ja ittin lihks un nejauks isaudsis buhtu, tad nogreesi winnu lihdz weenu pumpuri kas labbi stahw, un no kurra tas sarrinsch par rumpi audsinahts un nahkoschâ pawassarâ laulahts tapt warr. — Wehl pee jaunu kohku greeschanas japeeminn, ka labbaki buhs to darriht pirms winni wehl pahrstahditi irr; bet kad kohkuskohlâ pahrstahditi irr un winnus greest gribbi, tad leez abbas kahjas it tuwu pee ta kohzina no abbahm pussehm, ka zaur nascha wilkschanu, kam allasch it assam waijag buht, winsch pee saknes ne taptu zillahts jeb pagallam israuts.

§. 9.

Kahdâ wihsê ta kohkuskohla eedallita, eetaisita un apstahdita tohp.

Papreekssch waijag to kohkuskohlu kahrtigi

preekſch katru kohku ſawadas ſlakkas eedalliht, jo eekſch wiſſahm leetahm reiſiba waijaga. Ne ſtahdi tadehł ahbolus un pluhmes un bumberus jukku jukkam, bet katru ſlakku ſawâ ihpaſchâ kahrtâ. Schahs kahrtas ittin łohti waijadſigas irr, ka warr ſinnaht, wehrâ likt un uſrakſtiht, kahds kohks un no kahdas ſlakkas jeb waiſlas ſchî jeb zittâ weetâ ſtahw. Un jebſchu arri kohkus us pahrdohſchanas ne audſina, tomehr labbaki buhs ſinnaht, kahdi kohki dahrſâ irr un kurrâ weetâ ik katrs atrohnams. Katra kahrta jeb reiſe tohp lihdſeni peh ſchnohres ſtahdita, ka tee kohki wiſſi weenâ tahłumâ zits no zitta atſtahti ſtahw. Kad ir ruhme maſa buhtu, tad tomehr ne buhs tuwaki kohzinus ſtahdiht, kà diwi pehdas weenu no ohtra. Kad tuwaki buhtu, tad ſaknes ne warretu iſplahtitees, un ja kahda darriſchana ſkohlâ buhtu, tad ne warretu weegli winnu ſtarpâ ſtaigaht, bes ka weens jeb ohtrs ne taptu peedauſihts jeb ſkahde darrihts; wiſſwairak ta iſrakſchana łohti gruhta buhtu, kad tee kohzini wiſſai tuwu ſtahwetu, un bes ſamaitaſchanas tahs ſaknes ne warretu notikt. — Pehz ſchnohres atri-

dſan tee zaurumi jeb bedrites ar lahpſtu jarohk, tà ka 1¼ pehdu (weenas pehdas un trihs tullu) ſtarps no weena zauruma lihdſ ohtru paleek. Tas dſillums lihdſinajahs pehz ſaknes leelumâ. Winnus gan waijag maſ dſillaki ſtahdiht, ne kà winni dohbê ſtahweja, wiſſwairak kad ruddeni ſtahditi tohp, tomehr ne pahrleeku dſilli, jo tahs ſaknes to wiſſlabbaku barribas ſullu no wirſejas ſemmes dabbu. Tomehr arri ne buhs winnus wiſſai lehſeni ſtahdiht, ka pee kappaſchanas un atmihkſtinaſchanas tahs ſemmes, tahm ſihkahm ſakņitehm ſkahde ne noteek. Pee kohku eelikſchanas us to jarauga, ka tahs ſaknes wiſſas kahrtigi un lihdſeni iſplahtitas tohp, jo kad pee kohka ſtahdiſchanas tahs ſaknes nereiſigi tohp ſabahſtas, tad neween labbi ne iſdohdahs, bet arri ta ſakne labbu kohſchu krohni ne taiſa, kas tomehr pee labba augliga kohka łohti waijadſigs irr, jo tikkai ta labba ſakne winnam jauku augumu, weſſelibu un auglibu dohd. — Kad tahs ſaknes tà kahrtigi liktas un plahtitas tohp, tad pamaſam irdena ſemme japeeberr, un ne tuhdal leels kohps jakrauj wirſû, un kad ſaknes maſ peeſpee-

stas irr, tad wairak semmes jausleek, pa tam tas kohzinsch ar weenu rohku taisni tohp turrehts un ta semme ar kahju peespeesta, wairak jeb maggak pehz kà ta semme fausa jeb drehgna irr, tà ka tas kohzinsch ne tik zeets stahw kà eemuhrehts jeb eemeetehts, bet arri ne tik swabbads, ka winsch pee weeglas wilkschanas warretu israuts tapt. Kad nu tahdâ wihsê weena kahrta apstahdita irr, tad tohp ta schnohre usnemta, wissas bedrites ar semmi pildîtas un nolihdsinatas, un tapat atkal jauna kahrta jeb reise usnemta. Pee fausa gaisa warrehs arridsan tohs kohzinus ar uhdeni pee faknes apleet. —

§. 10.

Kas wehl wairak pee kohku-skohlahm darrams.

Pirmâ wassarâ lai winni meerigi aug, un isplaukst kur gribbedami; tikkai tahs atwassas, kad kahdas rahditohs tohp tuhdal pee faknes nogreestas. Tee sarrini kas pee rumpja wissapkahrt isschaujahs irraid tee fullas wilzeji, kas to kohzinu

rumpigu, tas irr stipru un tuklu no rumpja darra. Jo ta no faknes augschup kahpdama fulla kad ilgak rumpî pakawejahs, un winnu stipraku darra, ne kà kad winna tikkai ar weenu to wirsejo smuidru sarrinu dsihtu. — Us to wisswairak pee kohku audsinaschanas jarauga, tohs kohzinus tà apgahdaht, ka winni stipri un tukli no rumpja tohp. Un tas jau tuhdal no eesahkuma wehrâ leekams irr; jo kad jau krohnis isaudsis, tad ne ko baudsi ne warrehs darriht. Lai tapehz papilnam pee rumpja pumpurus dsenn, un noturri to dsihschanu no wirsgalla atpakkal. Arridsan tahm saknehm dohd tahs lappas stiprumu, jo tahs no gaisa, leetus un rassas drehgnumu un auglibu dohdamas dallas eesihsch, un neween kohkam bet arri saknehm dohd. Jo kad kohkam lappu-mehnesi wissas lappas tohp nobrauzitas, tad winsch sakalsihs. Lai tapehz tas jauns pahrstahdihts kohzinsch pirmâ pawassarâ, wassarâ lihds wehlu rudden jeb nahkoschu pawassaru pumpurus un sarrinus dsenn zik gribbedams; un kad weens jeb ohtrs ne gribbetu pee rumpja apsarrotees, tad labbaki winnam wirsgallâ asminus ar naggeem

waijag brihſcham, bet ne daudſ nokneebt, zaur ko tad fulla atpakkaļ dſihta tohp. Tas leelakais labbums, kas teem jauneem kohzineem pirmâ un ohtrâ waſſarâ notikt warr, irr ſchis: ka ta ſemme labbi tohp apſtrahdata, atkappinata, irdena darrita un wiſſa nikna ſahle tihri israweta tohp. Schi atkappinaſchana tahs ſemmes kohku ſkohlâ waijag par waſſaru trihs reiſ notikt, pirmu reiſi pawaſſarâ tik drihſ ka ta ſemme ſauſa irr, (un nahkoſchôs gaddôs tuhdaļ kad tee jauni kohki pagohdinati irr) ohtru reiſi ap Jahnu, un treſchu reiſi ruddenî jeb preekſch ſeemas. Daſchi tikkai tahs diwi pirmas reiſes to ſemmi atmihkſtina; bet tas ſemmei łohti isdewigs irr, kad arri preekſch ſeemas kappinata tohp, jo zaur to tohp ſahle isnihzinata, ka ne warr waiſlotees, un ta ſemme tohp mihkſtinata, ka ſneega un leetus drehgnums labbaki eewilktees warr. Pee tahs treſchas atkappinaſchanas ruddenî ne waijag tik dſilli ſpeeſt kà pee tahs diwi pirmejas, ka agra ſalna bes ſneega ſaknehm ſkahdu ne darritu, un ſchis darbs ihpaſchi ap Mikkeļu darrams irr. Tas eerohzis pee ſchi darba ne buhs plattais ſahleſkaplis, nedſ arri laukukaplis, bet ſuhdudakſcha ar diwi tſchetrkantigeem preekſcha aſſeem ſohbeem, kas ne wiſſai tuwu bet 3½ tollus bes tahs dſelſes weens no ohtra, un weenu pehdu garri irraid. Kad tee ſohbi ihſaki buhtu, tad wairak buhtu jadarbojahs, un wiſſwairak pee pirmejas uskaſchanas diwreiſ buhtu ſemmê jagruhſch, kas taggad us weenu reiſi warr notikt; buhtu tee ſohbi platti, tad tik weegli ſemmê ne lihſtu, un daſch ſmalkais ſaknes ſpurrinſch nogreeſts taptu. Tas kappaſchanas darbs ikweenam jau bes mahzifchanas ſinnams buhs, kahdâ wihſê ſemme labbi usmaiſita, ſahle ar ſaknehm iſrauta un ſemmes wirſû nolikta tohp, lai ſakalſt; ka ſchi usmaiſiſchana tad wiſſlabbaki noteek, kad ſemme ne ſlapja nedſ ſmurgulaina wairs newaid. — Tas wehl buhtu peeminnams, ka tuwu apkahrt teem jauneem kohzineem ne buhs wiſſai dſilli kappaht, bet tikkai mehrenas rohkas plattumâ, ka tahs ſaknes ne tohp maitatas, jo kad dſillaki raktu, tad tahs ſaknes lehti warretu ſwabbadas kluht, un tee kohki kas ſullu pilni irraid leelu ſkahdu nemtu; ir wiſſu ſahli tuwu apkahrt

teem kohzineem buhs ar rohkahm apdohmigi israut. — Pirms nu jaunus kohzinus kohkuskohlâ gribb pagohdinaht, irr schi ta pirmaja sinna, ka winneem waijag jau labbi eefaknoteem buht, jo tad ween winneem spehka un fullas gan buhs plaukst un augt.

§. 11.

No jaunu kohzinu pagohdinaschanas, jeb kà us daschadahm wihsehm jauni kohzini pagohdinati tohp.

Kad kahdam mescha kohzinam jeb arri no graudina audsinatam kohzinam sarrinsch no labbakas waiflas tohp eepohtehts, eedehstihts, peelaulahts jeb peesihdihts, ka winsch nu gahrdakus augtus neff, tad mehdsam mehs fazziht, ka tahds kohzinsch pagohdinahts irr. Tas sarrinsch no labbakas waiflas kas winnam tohp eepohtehts, eedehstihts, peelaulahts jeb peesihdihts, tohp tas pagohdinaschanas sarrinsch, tas kohzinsch pats, lai mescha kohks jeb audseknis buhtu, tohp tas pagohdinajams kohzinsch,

un ta weeta, kur schi pohteschana, dehstischana, laulaschana jeb sihdischana notikkusi irr, tohp ta pagohdinaschanas weeta saukta. Schee wahrdi labbi jaleek wehrâ, kad to sapraft gribb, kas turpmak fazzihts un mahzihts kluhs.

Tahs daschadas wihses kà kohzinsch pagohdinahts tohp, irraid ta pohteschana, dehstischana, laulaschana un sihdischana. — Kohzinsch tohp pohtehts (ko Wahzeeschi sauz proppeht) kad kahdam jaunam kohkam jeb arri wezza kohka sarram zits sarrinsch no labbakas waiflas eebahsts tohp, ka no ta kohks jeb sarri isaug kas tahdus augtus neff, kà tas mahteskohks no ka tas eepohtehts sarrinsch nemts irraid. — Kad dehstihts tohp, (ko Wahzeeschi okuleereht sauz) tad kohka rumpjâ, jeb eeksch winna gaddu wezzeem sarreem, pumpurinsch (ko arri aztina sauz) tanni sallâ fullainâ misâ skunstigi tohp eesprausts, ka no schi pumpura jauns rumpis jeb sarri isaug. Schi dehstischana warr notikt seena mehnescha gallâ, kad kohki wairs ne plaukst, un tas eedehstihts pumpurinsch lihds nahkoschu pawassaru kà mirris duss; un tad sakkam mehs: tas kohzinsch irr us

mirrufchu (gullofchu) pumpuri dehſtihts; bet kad ap Jahnu tohp dehſtihts, kad kohki ohtru reiſi plaukſt, un tas eedehſtihts pumpurinſch arri tuhdal plaukſt un aug, tad ſakkam: tas kohks us dſihwu (plaukſtofchu) pumpurinu dehſtihts (okuleerehts) irr. — Ta laulaſchana (ko wahzeeſchi ſauz kopuleereht) noteek tà, ka meſchakohzinam jeb audſeknim zits ſarrinſch no labbakas waiſlas us tahdu weeglu un derrigu wihſi tohp peeſeets un abbi tà ſaweenoti, ka no ta labbaka peelaulata ſarrina kohks iſaug, kas tahdus augļus neſſ, kà tas kohks no ka tas ſarrinſch nemts irr. Schi laulaſchana (kopuleereſchana) arri pee jauna kohzina ſarreem notikt warr. Schi pehz mannas apſinnaſchanas un pehz wiſſu dahrſneeku mehginaſchanahm ta wiſſai labbaka un weeglaka pagohdinaſchanas wihſe irraid, ko es ne warru gan ſlaweht un wiſſeem eeteikt. Scho ikkatrs tik weegli warr eemahzitees un pee kaut kahdeem ſatteem kohkeem, wihtoleem jeb zittu kahdu pamehginaht; ſcheit nedſ leela gudriba nedſ eerohtſchu wairak waijaga, kà ween labs aſs naſihts un luhku gabbalinſch jeb bantite pehz ſafeeſchanas.

Darri to pawaſſarâ, un tu redſeſi, ka no deſmits kohzineem, kas laulati tohp, retti weens weenigais buhs, kas ne iſdohſees; bet pee pohteſchanas un dehſtiſchanas tà ne laimojahs. Zaur ſchahdu laulaſchanu tu arri daudſ ahtraki wiſſlabbakus, kohſchakus, weſſelus un augligus kohkus dabbuſi.

§. 12.

Kà kohzinus laulaht (kopuleereht) buhs.

Gribbi tu kohzinu laulaht, tad nemm jaunu ſarrinu no kahda labba augliga kohka, kà tu gribbi, ka tam jaunam kohzinam neſt buhs, greeſi ſcho ſarrinu no weenas puſſes ſlihpi bet lihdſeni, greeſi tàpatt arri to jaunu kohzinu jeb weenu no winna ſarreem, tà ka abbi greeſumi ittin weenadi irr un kohpâ derr; abbeem tadehl waijag no weena reſnuma buht, ka miſa wirſ miſas nahk, kad winnus ſaleek kohpâ. — Schis ſlihps greeſums irr wiſſa gudriba, kurra, kà es jau ſazijis eſmu, pee wihtoļa jeb zitta kahda ſakka koh-

ka mehginadams lehti warr eemahzitees. Nogreesi kahdu wihtoła sarru paſlihpi; ne teeſcham zauri, tas daudſ laika aisnemtu, un naſis drihſ warretu ihkſchki eemukt. Kad nu wihtols tà ſlihpi un affi nogreeſts irr, tad jau pee ta warr redſeht, kà tas pagohdinaſchanas ſarrinſch un arri tas ohtrais greeſchams irr, ar kurru winnam buhs faderreht kohpâ. Scho ſlihpu greeſumu dahrſneeki ſauz ſtirnaskahja-greeſumu, tapehz ka ſtirnas-kahja jeb nags kà ſlihpi nogreeſts un aſs isſkattahs, kà to arri pee zitteem lohpeem ſkattiht warr. Scho ſlihpu aſſu greeſumu kohſchi un lihdſeni greeſt, un pee ohtra tahda greeſuma peemehdſinaht, ka ferde wirs ferdes un miſa wirs miſas tà kohpâ derr, ka tik ko warr redſeht kur greeſts jeb abbi kohpâ ſalikti irr, to labbi eemahzitees waijag, tad wiſſa ta gudriba ſinnama buhs. Kad tu diwi wihtołus buhſi nogreeſis, tad greeſi to weenu ne ſlihpi bet teeſcham zauri. Tas wirſeis teewais gabbals lai irr tas ſarrinſch ko ohtram peelaulaht gribbi. Turri ſcho gabbalu tam ohtram, kurſch tas laulajams kohks buhs, tuwu klaht, un ismekle ar azzim kahdu weetu, kur ab-

bi weenadi refni irr. Scho weetu jeb weenadu refnumu ar azzim atraſt lehti eemahzifees, ka laulaſchanas zirkelis ne maſ ne waijadſehs. Kad nu ſcho weenadu refnumu pee ta wehl weffela wihtoła atraddis buhſi, tad taiſi tannî weetâ ar naſi ittin maſu ſihmiti un nogreeſi tad ſcho kohzinu weenu jeb puſſohtrus tullus wirs ſcho ſihmi teeſcham zauri. Greeſi tad papreekſch pee ſchi wihtoła (kurſch tas kohzinſch buhſchoht) no tahs ſihmites to ſlihpumu us fewi klaht, un taiſi tà to ſtirnaskahju-greeſumu pee ta kohzina. Mehro tad pee ſchi greeſuma to ohtru wihtoła gabbalinu (kurſch tas laulajams ſarrinſch buhſchoht) un greeſi ſcho tàpat ſlihpi weenâ garrumâ, zeeti kreiſâ rohkâ gullofchu turredams. Leez tad abbus kohpâ, tad miſa us miſas labbi kohpâ derrehs, ka ne kahds ſtarps ne buhs, kad ar diwi pirkſteem ſaturreti tohp. — Tam greeſumam tadehl waijag gluddenam, lihdſenam, bes ſpurreem un nelihdſibas ne pee kohka nedſ pee miſas buht; tadehl arri tam naſinam ittin affam waijag buht. Bet ja tomehr kahda waina rahditohs, ka weens no ſcheem ſtirnaskahju-greeſumeem woi ihſs, ne-

lihdsens, spurrains jeb grumbains buhtu, tad zaur apdohmigu greeschanu ar labbu assu nasiti winnu atkal nolihdsinaht warr. Jau ta ferde to israhda pee katra greesuma, woi labbi greests irr, prohti, kad ferde pascha greesuma widdû irraid.

Ta pahrfeeschana noteek wisslabbaki un weeglaki ar teewu bantiti, jeb audekla strihpi jeb arri ar luhku. No scheem tohp gabbalini puff ohlekts jeb triju kohrtelu garrumâ, pehz ka tas kohzinsch teews jeb resns buhtu, ar dseltanu waschu labbi waschoti. Schi waschoschana neween to laulatu weetu no slapjuma un leetus apsarga, bet paweeglina arri to pahrfeeschanu, kurra zaur to zeetaka tohp, tik lehti ne atraiffahs kad peelihp, un tas darbs lohti steidsahs. — Kad nu laulatu kohzinu pahrfeet gribbi, tad saturri ar kreisas rohkas ihkschki un preekschaju pirksti tohs greestus sarrinus zeeti kohpâ, turri ar teem brihweem pirksteem kreisas rohkas to weenu gallu ta luhka, un aptinni to widdu ta luhka apkahrt to laulatu weetu zeeti, wirsû jeb widdû wirs teem pirksteem sahkdams, un saturri ar weenu wehl labbi kohpâ; un kad jau gan drihs wiss pahrfeets

irr, ka pirkstus warr atnemt nohst, tad pahrluhko wehl labbi, woi ne buhtu kas pagrohsihts, jeb woi wiss labbi saderr; apseeni tad wehl wissu, wirsû un appakschâ salma resnumâ pahr to greesumu, un safaisti abbus gallinus ar masgu kohpâ, tad irr gattaws. — Bet kas ittin semmus kohzinus (punduru-kohkus) audsinaht gribb, tam waijag tuhdal ohtrâ pawassarâ, kad tee kohzini weenu paschu gaddu kohkuskohlâ stahwejuschi irr, laulaht, jo zittadi tik resnus sarrinus lehti ne dabbuhs, jeb wissai augsti buhtu japeeleek. Tee laulajami kohzini warr rakstamas spalwas jeb arri pirksta resnumâ buht. Arridsan tee it smalki sarrini gan labbi isdohdahs, bet ar scheem arri smalkaka darboschana irraid nekâ ar resnakeem, un brihscham winneem laulaschanas weetâ puntes paleek. Bet tee resnaki sarri, kad winnus bruhkeht warr daudsi labbaki irr, schee it labbi isdohdahs; un brihscham pirmâ puff gaddâ wihra augumâ leeli isaug, un ja tahdus masinus (punduru-kohzinus) audsinaht ne gribb, tad labbaki buhs tad laulaht, kad tee kohzini jau stipri irr, un resnakâ weetâ winnus laulaht. — Ikgaddus tee

ſarrini, kas pee rumpja iſplaukſt kohſchi un lihdſeni nogreeſchami irr, bet ne wiſſai tuwu pee ta kohzina, ka atkal zitti pumpuri iſplaukt un ta ſulla tur pakaweht warr, zaur ko tas rumpis ſtipraks tohp; un ja kahds kohzinſch ne gribbetu ſahnu ſarrus dſiht, (kà gan brihſcham pluhmju un kefberu kohzini darra) tad waijag no ta wirſeja galla tam ſarrinam druſziņ nokneebt, lai ſahnu ſarri rohnahs. Un kad winnus us gulloſchu (mirruſchu) pumpuri dehſtiht (okuleereht) jeb kad winnus pohteht (proppeht) gribb, tad wiſſi wirſeji ſarrini dſilli nogreeſchami; bet kurrus laulaht (kopuleereht) gribb, tam lai tas widdiſchkis taiſns ſarriņſch paleek, jeb winnu ne buhs dſilli nogreeſt, prohti pawaſſarâ pohteſchanas laikâ, kad ta ſulla jau ſahk augſchup kahpt, jeb pee laulajameem kohzineem jau maſ kahpuſi irr. Jo pee laulajameem kohkeem labbaki irr, kad winneem jau ſulla irr, ka ſchi tuhdal eekſch to pee laulatu ſarrinu kahpt warr. Kad arri tadeht tas pohteſchanas laiks jau pahrgahjis buhtu, tad tomehr wehl warr laulaht, un ne waijaga daudſ ſteigtees. Tee ſarrini labbaki wehl peeaug un iſdoh-

dohdahs. Un kad teem ſarrineem arri jau pumpuri un lappiņas buhtu, tad tomehr peeaug, un pee bumbereem ſchahs lappiņas nokriht un jaunas iſplaukſt. Bet tomehr ar laulaſchanu ne buhs wiſſai ilgi gaidiht. Ap Jahņu eſmu es brihſcham mehginajis, bet wehlu bija, un ne gribbeja iſdohtees. Tas ſaules karſtums tad jau leels irr, un tee ſarrini ne lihp. Bet mihkſtâ palehnâ ſeemâ (kà muhſu ſemmês gan retta irr) warr laulaht kad gribb; tik drihſ kà kohks zaur ſabeeſoſchanu ſawas ſullas ſtipraku aukſtumu pazeeſt taiſahs. Arri kauliņu augli, jebſchu kad pohteti tohp gauſchi eekſch auguma pakkal paleek, tik pat labbi iſdohdahs, un kà pawaſſarâ redſams buhs, knafchi aug, un tas pee agrajahm augļu waiſlahm ikkatram gauſchi patihkams buhs. Arridſan pee laulaſchanas tee pawaſſarâ laulati ſarrini lehti famaitahs, kad lappu mehneſi nakts ſalnas rohnahs. Bet teem, kas ittin agri pawaſſarâ laulati taps, kad tik gaiſ nowehl, neeku ne kaitehs no ſalnas; jo tad pee abbeem, pee ta ſarrina tik labbi kà pee ta kohzina ta ſulla weenada buhſchanâ irr, bet kad wehlâ pawaſſarâ laula-

ti tohp, tad jau sarrinsch fullu pilns irr; un jebschu seemâ winni ihsti ne saaug kohpâ, tomehr arri ta sabeesota fulla wehl nedsch pagallam mirrusi nedsch kuhtra irr. — Tas peelaulahts sarrinsch pa tam tik zeeti peesihschahs klaht, ka winna fullu truhbites ar tahm ta kohzina tik stipri saweenojahs, it kà jau buhtu saaugufchi; kà tas arri pee teem us gullofchu pumpuri dehstiteem kohzineem tàpat noteek. —

Kà wehl us zittu wihsi warr laulaht.

Wehl warr us zittu wihsi tà laulaht, ka tas sarrinsch us weenu puffi tam kohzinam blakkam tohp peelippinahts klaht. Greesi to sarrinu kà jau mahzihts ar slihpumu weena tulka garrumâ. To kohku, kurram scho sarrinu peelaulaht gribbi, jeb kahdu no winna sarreem, kas refnaks nekà tas laulaschanas sarrinsch irr, nogreesi labbâ derrigâ weetâ kur gluddena misa irr, teeschams zauri, jeb arri ne daudsch paslihpi. Tanni assâ mallâ augstajâ puffê schi greesuma ta kohka nogreesi tik daudsch no misas un kohka, ka tas sarrinsch ihsti

klaht derr jeb peelihgst, tà ka ta misa ta sarrina us to misu ta kohzina it lihdseni uskriht, kà jau pee laulaschanas waijaga buht. Irraid tas laulaschanas sarrinsch teews, tad no ta kohzina ne buhs daudsch misas nedsch kohka greeschams, bet ja tas sarrinsch refns irr, tad sinnams no ta kohzina wairak buhs janogreesch. Tomehr allasch us to jaraug, ka tahs misas labbi derr un weena us ohtru lihgst, tad arri lehti un labbi kohpâ saaugs. Kad wiss ta labbi peelihdsinahts irr, tad safeeni kà jau pee pirmajas laulaschanas wihses mahzihts tappa; un kas no ta kohka greesuma wehl wirsû pliks paleek, tohp ar pohtwasku labbi apswaidihts. —

§. 13.

Kahdus sarrinus laulaschanai nemt buhs.

Kad kohzinus laulaht gribb, tad sarrinus no pagahjuschas wassaras buhs nemt, kam kohschi pilnigi pumpuri (aztinas) irraid. Tikkai truhkumâ, kad tahdus ne warr dabbuht, arri tahdus

ſarrinus nemt warr, kas diwi jeb trihs gaddus wezzi irr; jo arri wezs kohks us jaunu, jauns kohks us wezzu, jeb wezs kohks us wezzu gan labbi isdohdahs. Bet allasch tomehr jauns kohks us jaunu wiſſlabbaki aug un isdohdahs. Wehl us to jarauga, ka tee ſarri neween paſchi weſſeli irr, eekſchâ ne melni, nedſ pee ferdes ſarkani irr, jo ſchahdas wainas rahda, ka winni nofallufchi irr, bet winnus arri no weſſela kohka nemt buhs, un jo jaunaks tas weſſels kohks buhs, jo labbaki un ſtipraki arri winna ſarri buhs Tee maſi punduru-kohki wiſſlabbaki derr laulaſchanas un pohteſchanas ſarrinus doht. Un jebſchu tas kohks arri ne kahdus augſtus wehl ne buhtu neſſis, tad tas neeka ne kaiſch, kad tik weſſels un no labbas waiſlas irr. Kohka wirsgallâ wiſſwairak tee labbaki, eenahkuſchi un ſullaini ſarri irr, kad winneem peekluht warr. Uhdens ſarrus ne buhs nemt, nedſ arri tohs kam retti pumpuri irraid. Winni gan labbi peeaug, un ſtipraki dſenn nekâ tee ihſteni derrigi ſarri, bet tas kohzinſch ilgâ laikâ augligs ne taps. Augſtu ſarrinus kam ſeedu un augſtu pumpuri irr, arri buhs labbi apluhkoht, un tahdus ne nemt. Schee arri gan labbi dſenn, kad pehz pohteſchanas noſeedejſchi, bet tad arri daudſkahrt wairs ne plaukſt. Tohs ſarrinus warr jauna gadda mehneſi, ſwetſchu-, paſſaras- ir fullu mehneſi, tikpat arridſan ſalna- un ſeemas mehneſi greeſt, kad tik ta ſulla nolaiſdufees, un lappas nokrittuſchas irr. Jo tad tas ſarrinſch kâ mirris jeb gullots, un ar winnu warr darriht ko gribb, kad tik wiſſai ne ſakalſt. Tapehz winnus pa weenu jeb kohpâ dahrſâ eekſch ſemmes warr eerakt, ka tik tee gallini pirkſta garrumâ pahrſneedſahs, un tà glabbaht kamehr ſullu mehneſi waijaga, tad tohp iſnemti, nomaſgati un bruhketi; jeb winnus arri pagrabâ eekſch drehgnahm ſmiltim glabbaht warr. Bet ja ſchahda glabbaſchana ne waijaga un tee ſarrini pohteſchanas laikâ pee rohkas (klahtumâ) irr, tad allaſch daudſ labbaki buhs, kad priſchi un maſ ſullaini no kohka nogreeſti un tà pohteti jeb laulati tohp. Laidi tam laulaſchanas ſarrinam diwi un ja daudſ trihs pumpurus, tohs zittus nogreeſi pirms wehl laulahts tohp, bet ne pehz, ka tas ſarrinſch rauſtihts ne tohp. Ar

afminu jeb wirſeju pumpuri paſchâ gallâ ne buhs ne kad laulaht, winni gan aug, bet ne tik kohſchi, kà tee appakſch ſtahwoſchi pumpuri. —

Kas pee atraiſiſchanas tahs pahrſeetas weetas wehrâ leekams.

Ar atraiſiſchanu tahs pahrſeetas weetas ne waijaga pahrſteigtees. Un kad tas ſarrinſch arri labbi plaukſt un aug, tomehr ne buhs atraiſiht, pirms ta kohkuſkohla pirmu reiſi uskappinata irr. Ta laulata weeta pirmajâ weerendeelê gadda łohti wahriga irr un lehti luhſt. Weens zeets gruhdeens appakſchâ pee ta kohzina winnu warr nolauſt un maitaht. Labbaki lai ilgak paleek pahrſeeti, nekà par agri tohp atraiſiti. Tapehz arri labbi buhs, tam laularam kohzinam pirmâ waſſarâ teewu meetinu peedurt, un to iſaugufchu ſarrinu wirs tahs laulatas weetas peeſeet, ka wehjſch winnu daudſ kuſtinaht ne warr. Bet arridſan us to jarauga, ka tas ſeenamajs ne eeſpeeſchahs, nedſ winnu likt apaugt, bet winnu pee laika atſwabbinaht. Kaulinuaugli, keſberes, pluhmes ꝛc.

ahtraki aug, tapehz ſchee diwi neddekas agraki atraiſſami irr, nekà tee grauduaugli, ahboli, bumberi ꝛc. Kaulinuaugłus warr waſſaras-mehneſcha eeſahkumâ, un grauduaugłus waſſaras-mehneſcha gallâ atſeet, bet tad arri no wiſſas apſkahdeſchanas jaſarga. Kad nu pee ta peelaulata ſarrina tee diwi jeb trihs pumpuri iſplaukſt, tad warr tohs diwi zittus jeb tuhdal ar ihkſchki gallâ nokneebt, ka tam ſarrinam daudſ ſullas ne atrautu, jeb winnus ap Jahnu pagallam warr atnemt nohſt, ja ne buhs winnam punduru kohzinam tapt, jeb kad leekahs, ka tas kohzinſch wiſſai teews un ſmuidrs iſſchautees gribbetu. Bet ja tas ſarrinſch labbi augt ne gribb, tad greeſi ap Jahnu wiſſus appakſchajus ſarrus pee rumpja nohſt. —

Ka ta laulaſchana (kopuleereſchana) ta wiſſulabbaka pagohdinaſchanas wihſe preekſch wiſſahm zittahm irraid.

Tahdâ wihſê nu warreſi wiſſus kohzinus,

kurrus gribbedams ar laulaschanu pagohdinaht: ahbolu-, bumberu-, pluhmju-, kesberu-, aprikohsu-, wirsiku-kohzinus un wehl zittus, kas pee pohteschanas (proppeschanas) tik labbi ne isdohdahs. Tapehz arri schi pagohdinaschanas wihse daudz labbaka preekssch wissahm zittahm irr, ka winnu wissur warr labbam sanemt, un schi pee wisseem kohzineem derriga irr. Tà pee aprikohsu un wirsiku kohzineem ta pohteschana lohti gruhta irr un retti isdohdahs, bet schee jauki un kohrschi aug kad laulati tohp. Tas kastannu kohks, ne daudz labbaks kà mescha kohks, ne gribb ne pohtehts nedz dehstihts buht; bet laulaschanu winsch labbaki peenemm; un tahdi wairak wehl irr, kurrus scheit ne gribbu minneht. Pawissam ta laulaschana tohs wissu jaukakus, wesselus un augligus kohkus dohd. — Pehz 3 mehnescheem jau wairs ne pasihst, kur kohks un sarrinsch salaulati irr, jeb kur ta pagohdinaschanas weeta bijusi, jo schi ne pamett ne kahdas punnes ne puntes, kà pee pohteteem un dehstiteem kohkeem gan redsams irr. Tas kohzinsch ne tohp tik gauschi graisihts jeb schkelts kà pee zittahm pagohdinaschanas wihsehm waijadsigs irr, ka wehl daudzkahrt pee kohka kas peezdesmits gaddus wezs irr, kad pahrsists tohp, tahs wahtis redseht warr, kur winsch pohtehts jeb dehstihts tappis. Arri tas pee schihs jaukas un weeglas pagohdinaschanas wihses lohti teizams irr, ka ittin retti ne laimojahs, un tas arri zittadi ne warr buht; jo ne weena zitta pagohdinaschanas wihse tik daudz misas saweeno, sullu sanemt un sarrinu ar kohzinu saaudsinaht, kà tas garrais stirnaskahju-greesums pee laulaschanas. Un jebschu arri tik lihdseni ne buhtu greests, un misa wirs misas tà ne derretu, kà gan waijadsetu buht, tad tomehr weetahm peelihp, un kas truhkst peeaug, ka ta sulla tomehr labbi eewilktees warr. Bet kad pee dehstischanas tikkai mas ne pareisi darrihts buhtu, tad wiss darbs irr weltigs, un tas pumpurinsch sakalst. Un kad arri pee weena jeb ohtra kohzina ta laulaschana ne buhtu isdewusees, tad tas neeku ne kaisch; tas kohzinsch tapehz wehl newaid maitahts, winnu warr atkal ap Jahnu us dsihwu pumpuri, jeb ap Jehkabu us gulloschu pumpuri dehstiht (okuleereht) jeb nahkoschâ pawassarâ at-

kal laulaht, jeb ja winsch wissai resns buhtu tappis, pohteht (proppeht.) —

§. 14.

Kà kohzini dehstiti (okuleereti) tohp.

Kad kohzinus dehstiht (okuleereht) gribb, tad waijag papreekſch to pumpuri no ka tam kohkam isaugt buhs, no labbakas waiſlas kohka islauſt jeb noraiſiht. Tad tohp tas eegreesums kohzina rumpî jeb kahdâ krohna ſarrâ taiſihts, kurrâ to pumpuri dehſtiht gribb. Un beidſoht tohp tas pumpuris tannî eegreesumâ eeſchauts un kà waijaga pahrfeets. Pee ſchi darba labs afs dehſtiſchanas naſis waijadſigs irr. Turri to ſarrinu, no ka tu to pumpuri isgreeſt gribbi us kreiſu rohku, taiſi weenu ſchkehrſchu greeſumu zaur to miſu appakſch ta pumpura, un tad us kreiſu un labbu puſſi diwi greeſumus blakkam to pumpuri, kahdu puſſ tullu garrus, lihds to ſchkehrſchu greeſumu; bet ſcheem diwi garreem greeſumeem waijag wirsgallâ affi ſanahkt kohpâ, tà ka wiſſi trihs greeſumi tà △ isſkattahs. To ſchkehrſchu greeſumu arri wirſû warr taiſiht, ka winni tà ▽ isſkattahs, tas irr weenlihds. Tannî widdû irr tas pumpurinſch, un ſchis trihskantigs miſas gabbalinſch, kurra widdû tas pumpuris jeb ta aztina irraid, tohp ta brunna faukta. Kad nu tas greeſums tà taiſihts irr, tad pazell druſziņ no abbahm puſſehm tahs brunnas to miſu ar naſi, winnu wallâ taiſidams; ſakerri ar labbas rohkas diwi pirkſteem ſcho brunnu ar to pumpuri un ſpeedi winnu ſchigli us labbas puſſes, ka tas pumpuris ar wiſſu dihgu atraiſahs. Schi irr ta wiſſleelaka ſinna un ſkunſte pee dehſtiſchanas, to brunnu tà iſraut, ka tas dihgs jeb tas maſais baltais graudinſch eekſchpuſſê pee ta pumpura klaht paleek. Jo ſchis irr it kà ta dwehſele un ta dſihwiba, bes ka tas pumpuris nedſ iſplaukt nedſ augt warr. Kad tu ſcho iſzeltu brunnu apluhkoſi, un redſeſi, ka eekſchpuſſê prettim ta pumpura zauruminſch irr, tad tas maſais baltais graudinſch (tas dihgs) pee ta ſarrina buhs paliz-zis, un ar ſcho ne warreſi wiſſ dehſtiht, jo winſch nekam ne derr. Pee daſcheem ſarreem ſchee pumpuri łohti gruhti iſzellami irr, un pee daſcheem

atkal ne maſ ne atraiſahs. Kad tee ſarri warren ſullu pilni irr, tad tas dihgs brihſcham iskriht, kad jau no ſarra atſchkirts irr, kà tas wiſſwairak pee kaulinu augleem noteek, tahdeem ſarreem waijag kahdas ſtundas papreekſch apwihſt. Daſcheem ſtipreem ſarreem daudſ kohka eekſch pumpura irr, ſchohs ne warr tik lehti noplehſt, un zittus kam grumbaini pumpuri irr, kà daſchas bumberu-, pluhmju- un wiſſwairak aprikohſu-waiſlas ne maſ ne warr iſraut. Pee ſchahdeem waijaga eemahzitees ar naſcha gallu appakſch tahs brunnas noeet, un to kohkainu dallu ta pumpura nogreeſt un atraiſiht. Ja daudſ kohka buhtu klaht palizzis, tad waijag to pehz apdohmigi isgreeſt; jebſchu pee ahboleem un bumbereem arri maſ kohka gan peeaug un neeka ne kaiſch, ir zittas waiſlas bes kohka ne peeaug. Pee ſcha darba irr tahds nogruhſchamais eerohzis no tehrauda lohti derrigs, winſch tik afs kà ahderu laiſchama bleetite, un pee mannim pahrdohdams irraid. Tohs appakſchajus pumpurus pee ſarra, kad tuwu pee kohka nogreeſts irr, ne buhs nemt, jo ſchee tikkai lappu pumpuri irr un labbi ne

plaukſt; prohti tahdus kas prett zitteem wirsgallâ buhdameem maſi un plakkani isſkattahs. Arri tohs ne buhs nemt kas paſchâ gallâ irr, jo teem wehl kohka nedſ gattawi jeb eenahkuſchi pumpuri arri wehl newaid. Pee ta iszelta pumpura lappas kahtinſch lai paleek, ka winnu labbi turreht un pareiſi eebahſt warr; ir puſſ lappa tohp pameſta klaht, un ohtra puſſe ſchkehrſcham nogreeſta. Tas eegreeſums eekſch ta dehſtijama kohzina tohp tahdâ weetâ kur miſa lihdſena irr, rohkas jeb puſſ ohtru rohku plattumâ pahr ſemmes tà taiſita. Greeſi papreekſch to ſchkehrſchugreeſumu zaur miſu, un no ſchi greeſuma widdus teeſcham augſchup, ka tas greeſums tà ⊥ iſkattahs, kad ta brunna tà △ greeſta buhtu. Bet ja ta brunna appakſcha aſſa tà ▽ buhtu, tad eekſch ta kohzina tà T buhtu jagreeſch. Pee ſchi greeſuma eekſch ta kohzina miſas, ne buhs to naſi daudſ ſpeeſt, ka wiſſai dſilli ne leen, jo tikkai ta miſa zaurgreeſchama irr, un to mihkſtu kohku ne buhs daudſ aiskahrt. Kad tahdâ wihſê tas eegreeſums taiſihts irr, tad tohp ar to kaulinu kas pee ta naſcha ſpalla irr, ta miſa us abbahm puſſehm ta garra

greesuma tik daudſ atraiſita, ka to brunnu weegli eebahſt warr. Gruhdi to brunnu ar to assu gallu papreekſch un ja winſch ſtiprs gan ne buhtu, jeb ne gribbetu labbi lihſt, tad turri tohs diwi miſas gabbalinus ar naſi atwehrtus, un ſpeedi druſzin wirſû us to ſchkehrſchu greesumu tahs brunnas, tad gan weegli eelihdihs. Jo tadehl ta brunna weenâ gallâ assa irr, ka winnu weegli eeſchaut warr; un tas kahrinſch ar to lappu łohti pee ta derrigs irr, winnu pagruhſt. Un ja wehl ne gribbetu weegli eet, tad ar ta naſcha kaulinu appakſch ta lappas kahta wirs ta pumpura — bet ne maſ appakſch ta pumpura — warr paſtumt.—

Kad tas pumpurinſch ar ſawu brunnu pareiſi eelikts, un kà winnu buhs pahrſeet.

Tas pumpuris ar ſawu brunnu tad pareiſi eelikts irr, kad ta platta puſſe ar to miſu ta ſchkehrſcha greesuma ta kohzina tà lihgſt un kohpâ derr, ka winnu maſ paſiht jeb redſeht warr, it kà jau buhtu ſaaudſis. Jo jebſchu tas pumpurinſch

pats ar ſawu dihgu (ko, kad eebahſts irr lehni ne daudſ isſpeeſt buhs,) pee ta audſekna kohka peeaug, tad tomehr arri ta kohzina miſa tahs brunnas miſai kur tas pumpuris klaht irr ſullu dohd, un padarra ka ſchi ſalka un ſullaina paleek. To paſchu darra arridſan tee diwi ſpahrni pee ta eegreesuma eekſch kohzina, kurri to miſu tahs brunnas blakkam to pumpuri apſedſ, kad pahrſeeti irr. Ta pahrſeeſchana noteek wiſſlabbaki ta: greeſi luhku gabbalinus pehdas garrumâ, ja tas audſeknis reſnaks ne buhtu kà ihſſchkis, (bet ja winſch reſnaks irr, tad garrakus,) un ja daudſ kohzinus dehſtiht gribbi, labbu buntiti, ko fahnis jeb ſewis preekſchà peekabbinaht warri, ka wiſſ pee rohkas irr. Tohs luhku gabbalinus waijag ar dſeltanu waſku apwaſkoht; tas to darbu łohti paſteidſ kad lippigi irr, un aisſarga arri, ka flapjums ne warr eewilktees, kas teem jauneem pumpureem ſkahdu darritu. Ta wiſſulabbaka pahrſeeſchana buhs kruſtam, prohti tà: turri to luhku ar abbahm rohkahm pee galleem, un leezi to widdu ais to pumpuri ohtrâ puſſê ta kohka, nemm tad to gallu kas labbâ rohkâ bij eekſch kreiſas, un

kas kreisâ rohkâ bij nemm eekſch labbas rohkas, tà ka ta pirma ſeeſchana appakſch ta pumpura us to brunnu nahk, un tas pumpurinſch ar ſawu dihgu us to balku miſu ta kohzina labbi peeſpeeſchahs. Bet us to jaraug, ka tas luhks to pumpuri ne aisteek, (ſchim it brihwam japaleek) bet tuwu appakſch ta lappas kahtina eetu; nemm tad atkal to luhka gallu kas labbâ rohkâ bij, eekſch kreiſas, un kas kreisâ rohkâ bija, eekſch labbas rohkas, un tà ar weenu kohſchi un lihdſeni, kamehr wiſſ greeſums wirſû un appakſchâ pahrſeets irr. Pee katra pahrmihſchana ta luhka no weenas rohkas eekſch ohtru, ſawelz drufzin bet ne daudſ, ka ne tohp ſaſpeeſts, bet ka ta ſulla weegli kahpt warr; jo kad wiſſai zeeti ſafeets buhtu, tad tas pumpurinſch noſlahptu un ne warretu augt. Pawiſſam pee pahrſeeſchanas jeb ſawilkſchanas us ta kohzina reſnumu un winna miſu jaraug. Pee daſcheem ta miſa plahna un mihkſta irr, to jau ne drihkſtehs ſtipri ſawilkt; zitteem atkal beeſa un zeeta miſa irr, un ſcho warrehſi ſtipraki ſawilkt. Beidſoht taiſi maſgu jeb zilpu ka ne atraiſahs; maſgs allaſch labbaks

buhs, nekâ kad tee gallini tikkai eeſprauſti tohp, jo tas lehti wallâ eet, un nogreeſi tad tohs gallus. — Padarri ſcho darbu muddigi un ſchigli, bet tomehr apdohmigi un pareiſi, jo kad ſcheit gribbetu tuhlotees, tad tas pumpurinſch jeb ta dehſtiſchanas weeta pee ta kohzina apſuſſetu, un wiſſ darbs weltigs buhtu. — To aisſargaht, taiſi papreekſch to greeſumu eekſch ta kohzina, kur labba lihdſena miſa irr, tomehr wehl tohs ſpahrninus tahs miſas ar ta naſcha kaulinu ne pazelt. Kad ſchi lihdſena miſas weeta prett ſeemeļa puſſes atrohnama, tad labbaki buhs; jo tad ſaules karſtums tik daudſ ne ſpeeſtu, kà tad, kad prett deenas widdus buhtu. Bet ja tà buhtu, tad peekabbina kahdu ſallu lappu pee ta kahtina ta eedehſtita pumpura, kas winnam ehnu dohtu. Kad nu tas eegreeſums eekſch ta kohzina taiſihts irr, tad isgreeſi to pumpuri no ta ſarrina (iszelt winnu jeb ar naſcha gallu jeb ar to bleetiti, kà labbaki buhſi eemahzijees) nemm tad to pumpuri mutté, to kahtinu ſtarp luhpahm turredams, tomehr tà kà mehle nedſ ſeekalas ne tohp klaht. Tas tik tapehz darrams ka ne apſchuhſt, un abbas rohkas

waijaga irr, bet kad ſcho darbu jau labbi proht, tad winnu arri pa tam ſtarp teem diwi widdiſchkeem pirkſteem kreiſas rohkas turreht warr. Kad nu tas pumpurinſch isgreeſts irr, tad pazell tuhdat to miſu ta eegreeſuma pee ta kohzina us abbahm puſſehm, ar to kaulinu kas pee naſcha ſpalla irr, eebahſi ſchigli to pumpurinu kamehr ta weeta wehl priſcha un ſullaina irr, un pahrſeeni kà jau mahzihts irr. Teem ſarreem no kurreem tee pumpuri isgreeſti tohp, waijag no ſchihs waſſaras buht, jo ar pumpureem no wezzakeem ſarreem tas labbi ne isdohtohs. Arri winneem waijag ſullaineem buht, ka tee pumpuri weeglì noraiſahs, un ſaufi pumpuri arri ne maſ ne isdohdahs. — Tapehz pee dehſtiſchanas (okuleerſchanas) us gullofchu pumpuri, tas laiks labbi wehrâ nemmams irr, pirms ta ſulla atpakkaļ kahpj. Pee kaulinu kohkeem (kaſberehm, pluhmehm ꝛc.) ta ſulla agraki atkahpj jeb ſabeeſojahs; bet graudu kohki (ahboli, bumberi ꝛc.) ilgaki to ſullu paturr, tadehł ka pawaſſarâ wehlaki kahpj; tapehz arri winnu augli wehlaki eenahkahs jeb gattawi tohp. — Bet arridſan tohs ſarrus no

ſullaineem kohkeem waijag priſchus un ſullainus turreht, un kad tuwumâ ne buhtu, kur winnus greeſt un tuhdaļ dehſtiht warr, tad winni jeb drehgnâ ſemmê jabahſch, jeb ar appakſchgallu pohdâ plaukſtes augſtumâ uhdenî jaleek un tà kohkuſkohlâ, kad dehſtiht gribb, janeſſ. Bet ilgaki nekà trihs deenas winni ne turrahs, un jebſchu arri kà wezzaki ſarri gan labbi atraiſitohs, tomehr wairs ne peeaug, jo winnu ihſtena lihpaina ſulla warren uhdenaina tappuſi, un tas plaukſchanas ſpehks ſuddis irr. — Bet kad dehſtiſchanas ſarri no tahlenes neſſami buhtu, tad waijag winnu appakſchgallus ſlapja mahlâ eebahſt, un wiſſu ſarru drehgnâ lakkatâ eetiht, jeb ar drehgneem ſuhneem aptiht, un labbak rihtôs jeb wakkarôs nekà deenas widdus karſtumâ lauſt. —

§. 15.

Pee kahda gaiſa jeb kurrâ deenas laikâ wiſſulabbaka dehſtiſchana irr.

Kad daudſ kohzini dehſtijami un laiks jau klaht irr, tad ſinnams ne waijaga daudſ apdoh-

matees. Zittadi rihta un wakkara laiks allasch labbakais buhs nekà deenas widdus, un apmahzis gaiſ labbaks nekà saules karſtumâ, wiſſwairak pehz leetu ta dehſtiſchana labbaki isdohſees. Tomehr paſchâ leetus gaiſâ, pee nikna ſlapja laika ne buhs ne maſ dehſtiht, jo no deſmits kohzineem gan retti weens isdohſees. Ne laidi teem jauneem dehſtijameem kohzineem appakſch dehſtiſchanas weetas nekahdus ſarrinus nedſ pumpurus kad isplaukt gribbetu; jo ſchee tam eedehſtitam pumpurim wiſſu ſullu atrautu. Bet pee teem ſarreem wirs ta eedehſtita pumpura tomehr daſchadiba irr, ſtarp teem kohzineem kas us dſihwu un ſtarp teem kàs us gullofchu pumpuri dehſtiti irr. Scheem (us gullofchu pumpuri dehſtiteem) daſchi dahrſneeki wiſſus ſarrus wirſù nogreeſch, un tikkai rettus pamett, ka ta ſulla eekſch ta eedehſtita pumpura wilktees un ſchis peeaugt warr. Bet tas newaid labbi darriht; jo zaur ſchahdu graiſiſchanu ta ſullas wilkſchana ta kohzina gauſchi apturreta tohp. Ta ſulla peepeſchi atkahpj un ſabeeſojahs, un tas pumpuris truhkumu zeeſtu, ko aisfargaht gribbeja. Jeb kad pee wehl

augliga ruddens gaiſa ta ſulla atkal kahptu, tad no pahrleeku daudſ ſullas tas eedehſtihts pumpurinſch tà ſakkoht noſlihktu, tapehz ka ta ſulla ne warr gan isdallitees. Labbaki tapehz buhs tam kohzinam tohs wirſejus ſarrus, jeb to widdiſchku leelakaju ſarru pameſt klaht un ne nogreeſt. Bet kad us dſihwu (plaukſtoſchu) pumpuri ap Jahņu dehſtihts tohp, tad greeſi tohs krohņa ſarrus, prohti wiſſus pumpurinus un ſarrinus wirs tahs eedehſtitas weetas lihdſ weenu jeb diwi pumpureem nohſt, un pametti tam ohtram pumpuram arri to lappiņu klaht. Daſchi arridſan wiſſus pumpurus appakſch tahs dehſtiſchanas weetas isgreeſch, ka ſchee tam eedehſtitam pumpuram to ſullu ne atrautu. Bet tas arridſan newaid labbi darrihts. Jo kad tas eedehſtihts pumpuris ne augtu, tad tas kohzinſch paleek bes ſarreem; winnam nahkoſchâ gaddâ jauni ſarriņi pee krohņa jadſenn, tohs wezzus waijag isgreeſt, un tas krohņis tohp nejauks ꝛc. Bet ja kahdi pumpuri appakſch tahs dehſtiſchanas weetas wehl paleek, tad ſchee (kaut tas dehſtihts pumpuris arri ne augtu) jaunus ſarrus dſenn, kurrus wehl rudde-

ni us gullofchu pumpuri dehſtiht warr. Augtu tas eedehſtihts pumpurinſch, tad laika wehl gan buhs, tohs leekus pumpurus islauſt, un arri tad tohs wirſejus, fullas wilkſchanas dehl pameſtus pumpurus un ſarrus, tuwu pee ta eedehſtita pumpurina lihdſeni nogreeſt. —

To pahrſeeſchanu ta dehſtita pumpura nc buhs atraiſiht, pirms warr redſeht, ka jau peeaudſis un ſahk plaukt; un ſcheit ne waijaga pahrſteigtees, jo warren agra atraiſiſchana wiſſu warr famaitaht. Bet ja redſ, ka tee luhki eeſpeeſchahs, tad warr maſ bet ne wiſſai atlaiſt, wehl diwi neddelas tà pameſt, un tad pagallam to luhku atnemt nohſt. —

Ta dehſtiſchana (okuleerefchana) noteek jeb preekſch ohtras kohku plaukſchanas ap Jahnu, jeb kad ta fulla gan drihſ atkahpt gribb, ap Behrtulu labbibas-mehneſi (Auguſt) lihdſ ruddens-mehneſcha (September) widdu. Ta agraja dehſtiſchana ap Jahnu, tohp ſaukts: us plaukſtoſchu (dſihwu) pumpuri dehſtiht, tadehl ka tas eedehſtihts pumpuris, kad isdohdahs, tuhdal plaukſt un ſarrinu dſenn. To wehlu dehſtiſchanu labbibas- jeb

ruddens-mehneſi, ſauzam: us gulloſchu (mirruſchu) pumpuri dehſtiht; tapehz ka tas pumpuris preekſch ſeemas gan peeaug, bet nedſ plaukſt nedſ dſenn, bet zauru ſeemu kà mirris gull, un tikkai pawaſſarâ plaukt un augt ſahk. — Ta dehſtiſchana us gulloſchu pumpuri (aztinu) daudſ labbaka irr un labbaki isdohdahs. — Ta dehſtiſchana us dſihwu (plaukſtoſchu) pumpuri tikkai tad notikt warr, kad ſarrus kahda kohka kam jau krohnis irraid apdehſtiht (okuleereht) gribb, wiſſwairak keſberes jeb zittus kaulinu augłus. Bet muhſu aukſtâs ſemmès tas daudſ ne laimojahs. Bet us gulloſchu pumpuri arri it jaunus kohzinus, kas pawaſſarâ kohku-ſkohlâ ſtahditi irr, jau ruddeni dehſtiht warr, un tà ahtraki warr augligus kohzinus dabbuht. Tas kohks no teem jaunisaugſcheem ſarreem zeetaks tohp prett ſeemu; bet kas us plaukſtoſchu pumpuri tohp dehſtihts, brihſcham wehlu aug, ſeemâ wehl mihkſts irr un lehti nofalſt; kà tas ir daſchkahrt pee teem noteek, kas us gulloſchu pumpuri dehſtiti tohp. Ta dehſtiſchana irr pee abbeem weenada, tikkai ta pahrſeeſchana paleek pee teem us gullufchu pumpuri

dehſtiteem kohzineem lihdſ pawaſſaram kad jau ſahk plaukt, un kas wehl pee ta dehſtita kohzina wehrâ leekams, un kà winnu buhs apgraiſiht un ſtruppinaht, to eſmu es jau ſazzijis. Kad nu pawaſſarâ redſams, ka tas pumpurinſch jau peeaudſis, ka winſch breeſt un augt gribb, tad wiſſa wirspuſſe ta kohzina pirkſta garrumâ wirs ta dehſtita pumpura tohp nogreeſta. Jo tas newaid labbi, winnu tuhdaſ tuwu klaht pee ta eedehſtita pumpura nogreeſt. Tas pumpurinſch zaur to daudſkahrt ſkahdâ teek, un tas ſauſs kohks winnu ſagrahbt warretu. Bes to tas atlizzis gabbals arri tapehz derrigs irr, to jaunu ſarrinu, kad ne gribbetu teeſcham augt, ar luhku peeſeet un ſtahwu audſinaht. Par to arri waijaga gahdaht, ka winni kohſchi lihdſeni iſaug; peedurri tapehz ikweenam kam waijaga teewu 4 jeb 6 pehdas garru meetiņu, un peeſeeni to ſarrinu weenreiſ lappu mehneſi, un ap Jahņu ohtru reiſi. Zaur to tas kohzinſch neween taiſns un lihdſens tohp audſinahts, bet arri aiſſargahts tohp, ka winſch ne kluhſt nolauſts, kas zittadi lehti warretu notikt, gan no ſtipra wehja, gan pee daſchahm darriſchanahm tahs tihriſchanas, kad zaur zaurim jaſtaiga. Jo pirmâ waſſarâ kad tas ſarrinſch tikkai pee miſas peelihp un ſaaug, winſch lohti wahrigs buhdams lehti luhſt, un tikkai ohtrâ gaddâ kohkains un ſtipraks tohp.

§. 16.

Kà jauni laulati un dehſtiti kohzini peeſeeti un kohpti tohp.

Kà jauni kohzini ar luhku peeſeeti tohp, jau ikweenam ſinnams buhs; tikkai us to jaraug, ka winni wiſſai zeeti ne tohp ſeeti, bet ka winneem ruhme paleek augumâ breeſt. Tee dehſtiti tik labbi kà tee laulati kohzini tohp weenadâ wihſê kohpti, kad winnus par augſtirumpigeem kohkeem audſinaht gribb. Papreekſch wiſſi ſahnuſarri pawaſſaras mehneſcha gallâ jeb ſullu mehneſcha eeſahkumâ glihſchi, lihdſeni un apdohmigi lihdſ nogalka nogreeſchami irr. Tahs nogreeſtas weetas drihſ ar miſu pahraug; bet pirms tas noteek, winni kad tà pameſtu, apſuſſetu, appakſch miſas paliktu ſauſs kohks, no ka ehdajs jeb prauls

raſtohs. Wiſſi ſarkani glihſchi un lihdſeni nogreeſchami, tomehr ne wiſſai dſilli, tà ka tas maſais pumpurinſch paleek, kas paſchâ ſarra kaktâ irr, un kà jauns fulluwilzejs waijadſigs irr, ka tas kohks breeſt, plaukt un augt warr. — Turri allaſch labbu affu dahrſu naſi ar lihku afminu, un greeſi no wirſus ſemjup, zittadi eekſch rumpja taps rauſtihts, leez arri to naſi appakſchâ pee ta ſarra, ka tas greeſums ſkahdu ne darra. — Kas nahkoſchâ pawaſſarâ un waſſarâ no ſarrineem pee rumpja iſaug lai paleek, jo zaur to tas kohks ſtiprs, tukls un turrigs tohp, un tas irr labba kohka pirmais tikkums. Pee tahm daſchadahm kohku ſlakkahm arri ikweens pats warrehs manniht, kahdâ wihſê tas kohks lihdſens un bes puntehm jaaudſina irr. Tas kehberu-, pluhmju-kohks un daſchi zitti ne taiſa tahdas leelas miſu puntes pee teem ſahnuſarreem, kà tee bumberu- un daudſ ahbolu kohki. Un jebſchu tee ſahnuſarri tikkai lihdſ miſas nogreeſchami irr, un tahdi krumſchli paleek, tad tomehr pehz kahdeem gaddeem ſchee ſaaug, un tas kohks gluddens un lihdſens tohp. Trefchâ gaddâ tee kohzini jau tik paauguſchi irr, ka jau krohni warr ſahkt taiſiht, un pee labba iſdewiga auguma ir daſchi buhs, kas jau iſgahjuſchâ ruddeni ſahkuſchi krohni taiſiht, un kurrus ſchinni pawaſſarâ jau warretu dahrſâ pahrſtahdiht. —

§. 17.

Kà kohſchus augſtirumpigus kohkus audſinaht un greeſt buhs.

Tas wiſſulabbakais augſtums no ahbolu-, bumberu, pluhmju un kehberu kohkeem irr peez jeb ſeſchas pehdas, prohti no ſemmes lihdſ krohna eeſahkumu. Augſtakus kohkus ſchinnîs ſemmês audſinaht, ne buhtu labbi, jo ſtipri wehji teem ikgaddus wiſſus augſtus nokrattitu un leelu ſkahdu darritu. Schahdi kohki no 5 jeb 6 pehdahm augſtumâ tohp augſtirumpigi kohki faukti; kurra augſtums 3 lihdſ 4 pehdas irr, tohp puſſrumpigi faukti; un kas wehl ſemmaki irraid, kà arri ſpalihr-kohki, piramihdu-kohki, katlu-kohki, tee wiſſi tohp punduru kohki faukti, —

Pawaſſaras mehneſchu beidſoht un ſullu meh-

neschu sahkoht, kad gaifs labs irr, nogreesi tad neween wiffus pagahjuschâ gaddâ pee rumpja isauguschus sarrinus lihds krohni nohst, kà arri wiffu, kas pahri par 5 jeb 6 pehdahm buhtu, jeb zik augsti to kohzinu audsinaht gribbetu; bet krohnam lai sarri pahru tullu garrumâ paleek. Ne tauj arri ne kahdeem zitteem sarreem schi gaddâ isaugt, bes ween krohna sarreem; tad tas kohzinsch wiffu sawu fullu krohni dsihs. Bet ka schi fullas dsihschana missinahta ne tohp, ne buhs tik ilgi gaidiht, kamehr tee sarri jau pehdas garrumâ isauguschi buhtu, un tad ar nasi nogreest; bet isspeedi ar pirksteem tik drihs kà kahds pumpurinsch isplaukt gribb, zaur to tam kohkam leelas wahtis ne tohp taisitas un winna augums ne tohp kawehts, jo mums waijaga ta kohka dabbu pasiht. Kad ta fulla jau eekahpusi irr, un tas kohks plaukt un lappas rahdiht sahk, tad winsch wairs ne zeesch, ka winsch sawâ augumâ pakawehts tohp; kad tomehr kahdâ weetâ greests tohp, tad ta fullas apkahrttezzeschana missinahta tohp, apstahjahs un tahs wahtis winnam kad leelas irraid arri leelu skahdu darra. — Ja tapehz ne

gribbi kohkam neleetigas wahtis taisiht un winna augumu aiskaweht, tad islausi tikkai tohs pumpurus, kur winnam ne buhs sarrus dsiht, un tas jau gan buhs ar rohku tikkai to kohka rumpi pahrbrauziht, un tà tohs sihkus pumpurinus nolaust; tas winnam skahdu ne darrihs. Bet kad jau sarri isauguschi, kur ahderes un truhbites taisijuschees, un tad greesti tohp, tad buhtu tas kohks tà sakkoht daudf weetâs ahderehts, un winsch fullu daudf saudetu, kas tomehr pee auguma lohti winnam waijadsiga irraid. Apskatti tikkai kesberu jeb pluhmju kohku, kad fullu pilns irraid un kahds sarrinsch nogreests jeb kahda wahts taisita tohp, tad pehz kahdahm deenahm tur swekka kaupinu atraddisi; tas irraid winna fulla jeb afsins, kas no gaisa sabeesojees, un schi fullas lahsite winnam tomehr pee auguma, pee sarru plaukschanas un audsinaschanas, pee augku wairoschanas un pilnibas waijadsiga un derriga buhtu bijusi. —

Kà tee kohki greeschami, kurreem jau pilnigs augstums irr.

Teem kohkeem kurreem jau augstums krohnim irraid, bet kurru rumpis wehl stiprs gan newaid, nogreesi tohs asminus lihdf to augstumu, kas tam kohkam palikt buhs; un kad winnam arri nekas pahri ne buhtu, tad greesi tomehr tohs asminus ar wirseju pumpuri nohst; tad tas kohks augstumâ wairs ne augs, bet krohna sarrus dsihs. Bet laidi winnam wissus sarrinus kas schî pawassarâ pee rumpja isauguschi irr lihdf Jahnu jeb ohtru plaukschanu, jeb ja winsch wehl rumpigs (tukls) gan ne buhtu, lihdf ruddeni, tad winsch krohni, jebschu ne ar stipreem sarreem, un tuklu rumpi dabbuhs. Tee kohki kurru rumpis stiprs gan irr, bet kurreem krohna augstums wehl newaid, lai wehl augstumâ aug, kamehr gan paauguschi buhs. Tapehz atnemm sullu mehneschu fahkoht wissus fahnusarrus nohst, bet tohs asminus wirsgallâ ne greesi ne mas, tad tas kohzinsch lihdf Jahnu sawu pilnigu augumu un wehl pahrî atsneedsis buhs. Dascheem kohkeem, wisswairak

teem kam stipra sakne newaid, ir daschahm slaskahm, kà wisswairak bumberu-kohkeem tas eeraddums irr, ka winni krohni taisa, kad rumpis wehl teews un wissai smuidrs irr. Schahdeem kohkeem waijag weenu jeb diwi gaddus ik pawassarâ wissus sarrus pee krohna lihdf diwi pumpureem nogreest, no kurreem tad par gaddu jauni krohna sarrini ataug. Zaur schahdu krohna sarru apgraisischanu, kas bes ta ik pawassarâ kà jau sinnams darrama irr, arridsan ta kohka rumpis stipraks un tuklaks taps. Bet to ne buhs nekad aismirst, tahdeem kohkeem meetinus lihdf krohni garrus peedurt, ka no ta smagga krohna lohziti ne tohp un lihki usaug. Kamehr schee jauni audsekli wehl kohku skohlâ stahw, wissi krohna sarri lihdf 3 jeb 4 pumpureem nogreeschami; ja tas ne notiktu, tad tas kohzinsch neween nejauks taptu, winna krohnis wissai leels un fajaukts to rumpi pahrswehrtu, bet tas arri tam kohkam pee pahrstahdischanas skahdu darritu. Jo kad pahru gaddu winsch ne buhtu greests, tad warren agri augłu sarrus dabbutu; kad nu pahrstahdihts tohp, un kà waijaga, apgraisams irr, tad augłu

ſarri ween, un lappu ſarri ne maſ ne buhtu. Kad nu augſtu ſarrus buhs pameſt, un lappu pumpuri tuwu pee kohka newaid, tad ne warrehs ne maſ winnu wairs apgraiſiht, arri faknei ne buhs ſpehka gan to kohku barroht, un winnam janihkſt. — Tas buhtu wiſſ, kas no augſtirumpigeem kohkeem ſakkams irr.

§. 18.

No punduru- un ſpalihru-kohkeem, kà winnus greeſt un audſinaht buhs.

Wiſſi maſi kohki, kas ar ſemmu ihſu rumpi audſinati tohp, irr punduru kohki. Spalihrs tohp no teeweem meetineem jeb ſmalkahm kahrtim taiſihts, pee ka ta kohka ſarri ſkunſtigi lohziti, peeſprauſti jeb peeſeeti tohp, ka tam kohkam kahdu patihkamu gihmi doht warr, un tahds ſkunſtigi audſinahts kohks tohp ſpalihru-kohks ſaukts. — Kohku ſkohlâ daſchi kohzini tannî pulkâ raſſees, kas ſemmi, lihki un krohpli aug; ſchohs waijag par punduru-kohkeem greeſt un audſinaht. Schahdus buhs puſſ pehdu no ſemmes

dehſtiht jeb laulaht. Pee ta ſarrina iſplaukſchanas us to jarauga, ka puſſohtras pehdas no ſemmes diwi ſarri tà iſaug kà dakſcha ar diwi ſchubbureem, jeb tà kà tas bohkſtabs Y iſſkatrahs. Tas irraid pirmais eeſahkums pee wiſſeem ſpalihrukohkeem, kà winni taggad wiſſu weeglakâ wihſê audſinati tohp. Schee diwi dakſchu ſarri irr tee mahtes ſarri, no kurreem wiſſi zitti kohku- un augſtu ſarri audſinati tohp. Widdû ne buhs ne kahdam ſarram iſaugt; ja kahds gribbetu iſplaukt, tad tuhdaſ winſch janokneebj. Ja tas dehſtihts jeb laulahts ſarrinſch ne gribbetu diwi ſahnuſarrus dſiht, bet teeſcham augſchup augt, tad nokneebi pee laika druſzin no aſmina; jeb nogreeſi winnam nahkoſchâ pawaſſarâ to taiſnu ſarru par weenu pehdu wirs tahs pagohdinaſchanas weetas, lai winſch diwi dakſchu ſarrinus taiſa. Scheem diwi ſarreem buhs weenadeem, no weena garruma un ſtipruma iſaugt, un us to jarauga, ka weens ohtru ne pahraug, ka ta ſulla wiſſur lihdſeni iſdallahs, un ja weens garraks jeb ſtipraks tapt gribbetu, tad ohtrâ puſſê kahdus apakſchâ iſplaukuſchus ſarrinus japamett, kas

schim to sullu atrauj; schee sahnusarri, kas laupitaji tohp saukti, tohp tad atkal atnemti, kad abbi sarri weenâ resnumâ un garrumâ irr. Kad tee diwi dakschu sarri 18 jeb 24 tullus garri irraid, tad winnus atkal abbus us diwi pumpureem waijag nogreest, lai sahnusarrus un wisswairak appakschâ pee ta dakschas stuhrina sarrus dsenn, kas ne no ta rumpja bet no teem nogreesteem dakschu sarreem isauguschi irr, un schee abbi appakschaji sarri tohp tad us kreisu un labbu pussi blahkstni pee spalihra peesceti. Un tà tohp nu ikgaddus ikkatrs no scheem mahtessarreem paihsinahts, un pee labbeem plaukstoscheem pumpureem nogreests, bet tà ka pamihschu papreekssch weens semjup un weens teescham augschup stahwots sars, un tad atkal weens blahkstns un weens lihdseni tekkots sars pamests tohp, ka tas spalihrs weenumehr leelaks tohp, un allasch pagarsch tschetrkantigs issskattahs. To tahlumu ta starpa to kohku sarru rahda tee augtu sarri, kurru asmineem wissur waijag sanahkt kohpâ, ka tas spalihrs wissur kohschi apgehrbjahs. — Bet scheitan atkal katra kohka slakka sawadu mahzibu un

sinnu dohd: pee wirsikeem un wehl zitteem kohkeem, kas sawus augtus pee jauna kohka dsenn, waijag teem kohkusarreem weenu jeb pussohtras pehdas zittu no zitteem arstahteem buht; ka tanni starpâ tohs augtu sarrus augschup un semjup kohschi un lihdseni isdallihk warr, un scheem augtusarreem waijag 4 jeb 5 tullus zits no zitta atstahteem buht. Bet pee ahbolu- bumberu- un kesberu spalihreem, kurru augti us puschku sarreem aug, scheem kohku sarreem tikkai puss tik tahli weenam no ohtra buht waijaga. —

Tas punduru-kohku-greesums pee kaulinu augteem daudz zittads irr, kà tas pee graudu augteem. Kaulinu kohki daudz ahtraki un brihscham pahrgalwigi aug, winni agraki seed un wairak augtus neff nekà graudu kohki. Graudu kohku wahtis lehtaki sadsihst, un tik kaitigas newaid kà pee kaulinu kohkeem. Kad ir pee winneem kas nepareisi graisihts buhtu, tad to lehtaki atkal warr paglahbt; bet pee kaulinu kohkeem irr un paleek famaitahts, kad weenreis nepareisi greests tohp. Patti ta dabba un tas plaukschanas spehks to seedu- un augtu-pumpuru, irr pee

kaulinu kohkeem daudſ ſirtadi nekà pee graudinu kohkeem, ir pat pee tahm daſchadahm waiſlahm no weenadeem augkeem ſchi daſchadiba redſama irr, un kas winnus pareiſi greeſt un kohpt gribb, tam wiſſu to labbi eemahzitees waijaga.

§. 19.

No katlu-kohka un winna audſinaſchanas.

Tas katlu-kohks wiſſlabbaki dahrſu ſtuhrôs derr, un tahds labbaks buhs, kam triju pehdu rumpja augſtums irr, ne tas kam tikkai puſſ pehdas augſtums no ſemmes lihdſ krohni irr. Katlu-kohku pawiſſam daudſ ne atrohn, tapehz ka winſch daudſ ehnu dahrſâ mett. Tomehr kad winſch lohti wehſs audſinahts un turrehts tohp, tad wiſſwairak tas ar garraku rumpi gahrdus augkus neſſ. — Kà jau winna wahrds iſrahda, winnam puſſ appalſch eekſchâ dohbjs krohnis irr. Bet ihſteni winnam waijadſetu kà pohdinam jeb bikkerim, kas wirsgallâ mag iſplattahs, iſſkattitees. Winſch wehl tas weenigais atlikkums no

wezzu dahrſneeku ſpehlehm un arri tas gudrakais irraid, kas ar kohka dabbu ſalihgſt; bet winnu daudſ wairs ne redſ, un tas lohdu-kohks daudſ wairak patihkams irr. — Tas kohzinſch, ko par katlu-kohku audſinaht gribb, kam tikkai puſſ pehdu no ſemmes ſawu katlu jeb krohni taiſiht buhs, jau no maſahm deenahm tà greeſchams un eetaiſams irr. Tas pirmâ gaddâ iſaudſis pagohdinahts ſarrinſch tohp tuwu pee ſemmes un kur tee kohſchaki pumpuri irr, kas tuwu kohpâ ſtahw, us diwi jeb trim pumpureem ſtruppinahts, ka tas kohzinſch aprohnahs ſawus ſarrus tuwu weenu pee ohtra krohni taiſidams dſiht. — Bet tam katlu-kohkam ar augſtaku rumpi lai papreekſch rumpis iſaug, tomehr tohp tas leelakais ſars tik augſti nogreeſts kà tam kohkam waijag buht, un tur tee ſtipraki ſarri par dohbju krohni peeaudſinati, bet tomehr ne wiſſai daudſ, un ſchee zaur apdohmigu graiſiſchanu us mudru augumu ſkubbinati tohp. Turpmak tohp trihs ſarri tà lohziti un peeſeeti, ka tas dohbjums rohnahs. Bet wiſſam krohnim ne buhs augſtakam buht nekà 6 jeb 7 pehdas; teem ihſteem ſarreem

ta katla waijag kà pee wiſſeem punduru-kohkeem teem buht, kurreem wiſſlabbakais augums irr, ka no winneem arri kohſchu krohni audſinaht warr. Scheem galwas jeb mahtes-ſarreem waijag apkahrt ko rumpi weenadâ tahlumâ isplahtitees, un teem no winneem isaugufcheem ſarreem ne buhs ſtahwu augſchup ſchautees, bet winnus buhs ſlihpi feet un kahrtigi audſinaht, ka tas krohnis kohſchi apſarrohts un lappu pilns, tomehr ne ſajaukts, ſwabbads tomehr ne beskahrtigs (kà meſcha-kohks), wehſs tomehr ne tukſch jeb ſchukkains buhtu. Arri teem augteem waijag reiſigeem weenâ tahlumâ buht. — Tapehz us to wiſſwairak jarauga, ka weena puſſe ohtru ne pahraug, bet ka wiſſi ſarri reiſigi un weenadi isaug, un ne kahda nejauka ſarru ſajaukſchana ne no ahrenes nedſ no eekſchenes ne rohnahs. — To lehtaki warrehs aisſargaht zaur nokneebſchanu to pumpurinu pirms wehl ſarri isaugufchi, nekà zaur greeſchanu kad jau ſarri irraid, kas zitteem ſullu atrahwuſchi, un no ka tikkai neleetigas wahtis taiſitas tohp. — Kad kahds ſars pee katlu-kohka greeſchams, kai buhtu kahds buhdams-

tab ne kad ne buhs winnu wirs tahdu pumpuri greeſt, kas eekſch ta katla plaukt gribb, jo no ſcha nelabs ſars isaugtu kas nogreeſchams buhtu; jo eekſchâ tam katlam waijag dohbjam un bes ſarreem buht. — Ja pee ta katla kahdas ſchukkes ar ſarreem pildiht jeb aiskaht gribbi, tad nogreeſi kahdus ſarrinus kas tuwu klaht, ſullu pilni un labbi plaukſtoſchi irr, dſilli wezzâ kohkâ tuwu pee tahda pumpura kas us ſcho ſchukki rahda, un ſawu ſarrinu us turrenes dſihs. Ja tomehr ſchis ſarrinſch wehl ne gribbetu winnu labbi apklaht, tad greeſt nahkoſchâ gaddâ ſcho ſarrinu tik pat dſilli kà to no kurra winſch pats audſinahts tappa. Bes ta warreſi arridſan to ſchukki ar zittu kahdu tuwu klaht buhdamu ſarrinu pildiht, kas pawaffarâ tur peelohzihts un tuwumâ peeſeets tohp, ka winnam tur japaleek irr. Ruddeni ſchi ſpaidita lohzifchana ſtipra un paſtahwiga buhs, un to ſchnohri warreſi atnemt nohſt.

§. 20.

No piramihdu-kohka un winna audsinaschanas.

Piramihdu-kohks tohp tà audsinahts. Kad tas isaudsis gohda-sarrinsch gaddu wezs irr, tad waijag winnu dsilli nostruppinaht, zaur ko tuwu pee semmes daudsi sarri rohnahs. Weenam no scheem, kas wisstipraki dsenn, waijag teescham augschup (kà tas waddons jeb rumpis) isaugt, teem zitteem sahnis jaeet. — Kad schim jau labs kohsch augums no 12 sahnu sarrineem irraid, tad ne tohp tas leelakais jeb galwas-sars wairs par waddonu uemts, bet tas peektais sahnu sars. Pee ta tohp tas galwas-sars nogreests. Tas jadarra, kad tas par piramihdi nodohmahts kohzinsch zittâ weetâ pahrstahdihts tohp. Paturretu winsch scheit sawu pilnu garrumu, tad tee appakschaji sarri nihktu, jo tahm saknehm schî gaddâ ar few paschahm gan jadarbojahs. Paliktu winsch tanni paschâ weetâ, un buhtu no graudina audsinahts pagohdinahts audseknis, tad

lai winnam tas leelakajs galwas-sars paleek, un tikkai us tschetreem pumpureem no wirsus schis janostruppina. — Pee piramihdes schis tas leelakais kohschums irr, kad tas galwas-sars us wissahm pussehm weenadi un lihdseni apsarrohts, it meschains un bes schulkehm irraid, tomehr ar mehrenu pulku nesajauktu sahnu sarru. Scheem sahnu-sarreem waijag ittin kà skruhwju gengehm apkahrt to kohku isplaukt, tà ka tas tuwakais sars ne teescham wirs ta appakschaja bet drusiņ sahnis, ka tikkai tas zettortais sars teescham tam appakschajam wirsû stahw, un tà wissi zitti. Tas galwas-sars ikgaddus bet ne daudz greeschams; ja daudz greestu, tad aplam sahnu-sarrus dsihtu; paliktu winsch wissai garsch, tad sahnu-sarru truhkums buhtu. Daudzkahrt winsch sahnu-sarrus schigli gribb pahraugt, jo fulla wisswairak augschup dsennahs; bet to warrehs drihs saturreht, kad winnu tanni laikâ kad fulla wisstipraki dsenn, ar peesectu schnohri sahnis palohka un tà peesees; zaur schahdu lihku stahwumu ta fullas dsihschana tohti saturreta tohp. Tomehr pehdigôs waffaras mehneschôs winsch atkal wallâ lai-

schams, lai fulla wiffai kuhtra ne tohp. — Tee dehl pirmas eetaisischanas audsinati jeb pamesti fahnu-sarri taggad ar widdeju sarru ikgaddus jastruppina, lai daudz lappu sarrus dsenn, tomehr tee fahnu-sarri allasch wairak, nekà tas galwas sars, kas bes tam kà wissi taisni sarri gan pahrgalwigi aug. Pee katra fahnu sarra wirs tahdu pumpuri jagreesch, kas fahnis (nè kas teeschams preekschâ) stahw; un kad weenâ gaddâ wirs tahdu pumpuri greests irr, kas kreisâ pussê bij, tad nahkoschâ gaddâ wirs tahdu jagreesch, kas labbâ pussê stahw. Un no diwi sarrineem ne buhs tam palikt kas teescham stahw, bet tam fahnu-sarram. Kur schukkes japild, tur wirs kahdu derrigu pumpuri kas us to schukki dsenn dsilki jagreesch, kaut arri tas greesums wezzâ kohkâ eetu. — Tahs jaunas bumberu-piramihdes, kurrahm 4 pehdas ne kahdi sarrini bet taisns rumpis irraid, apsarrojahs pee katra pumpura pa diweem, un wisskohschakas piramihdes ohtrâ jeb treschâ gaddâ dohd, kad labbi tohp greestas. — Greesi winnas pehz kà winnas refnas irr us trim jeb tschetrahm pehdahm, un ne laidi wirsû ne kahdus

fahnu-sarrus, kaut ir kahdi buhtu, lai ta fulla ne schohs ween dsihtu, bet arri no appaksch wissus zittus pumpurus un arri tur tohs gulloschus pumpurus isdsenn. Arri zaur dehstischanu (okuleereschanu) warr sarrinus taisiht, kad pumpuri tur eedehstiti tohp, kur sarri truhkst. — Irraid tai piramihdei jau tas peenahkams augstums un skaistums kà waijaga buht, un jau sahk augłus nest, tad pehz teesas ikgaddus tà greests tohp, ka ne augłu- nedz kohku-sarri truhkst. —

§. 21.

No pohteschanas (proppeschanas).

Ta pohteschana (ko Wahzeeschi proppeschanu sauz) irraid kà sinnams ta wissuwezzaka pagohdinaschanas wihse, un noteek tà, ka sarrinsch no labbakas waislas, mescha kohzinam jeb graudu audseknim tà eesprausts tohp, ka no schi sarrina kohks isaug, kas tahdus augłus ness, kà tas kohks no kurra tas sarrinsch nemts irr. —

Tas jau ikweenam sinnams buhs, ka tikkai ahbołus us ahboleem, bumberus us bumbereem,

kesberes us kesberehm ꝛc. pohteht warr; jo tas buhtu ittin weltigs darbs, kad kesberes sarrinu us ahboła kohku gribbetu pohteht. Bumberi us ahboteem, jeb ahboli us bumbereem gan brihscham isdohdahs, bet ilgi ne pastahw, ne atmakfa to darbu, un tikkai brihscham smeeklam tà pamehginahts tohp. — Pirms jaunus kohzinus pohteht gribb, winneem waijag labbi eesaknoteem un labba ihkschka refnumâ buht. Kad refnaki buhtu, tad tas kohks nejauku punti dabbutu, kas ilgâ laikâ ne apaug, wisswairak kad no teem diwi eedehstiteem sarreem tikkai weens paliktu. Ka tai misai waijag lihdsenai un wissam kohkam weffelam buht, to jau ikweens sinnahs. — Tas wisslabbakais pohteschanas laiks, muhsu seemeła semmês un pehz gaisa buhschanas irr pawassaras mehnescha gallâ jeb fullu mehnescha eesahkumâ; bet brihscham gaiss tad wehl tik auksts un nikns irr, ka wehlu jasahk un lappu mehneschâ wehl pohteht warr. Un kaut arri daschâ gaddâ gaiss gan labs buhtu, tomehr ne warr ustizzeht, scho darbu sahkt, pirms ta fulla jau eekscho kohkeem kahpusi irr; jo kad no salnas un

aukstuma ta fulla apstahtu, tad tas eepohtehts sarrinsch sakalst. Kad pehz pohteschanas arri naktsfalnas nahk, un tikkai wissai stipras newaid, tad tas daudz ne kaisch, tomehr graudu augteem wairak skahdu darra, nekà kaulinu augteem. Tapehz buhs kaulinu-auglus papreekscho pohteht, ar kesberehm eesahkt, tapehz ka schahm sulla agraki kahpj, un ar ahboteem beigt. Darri scho darbu kad gaiss tumsch un apmahzis irr, bet ne kad leetus lihst; jo tas slapjums kas warretu eewilktees skahdu padarra. — Tee pee pohteschanas waijadsigi eerohtschi irraid: 1) labba pohteschanas-sahge, pee jauneem kohkeem dewinus tullus garra, kurras lihka stihpa preekschâ assa irr, ka arri wissgarrakam sarram peekluht warr. Teem sahges sohbeem waijag smalkeem buht, ka pee sahgeschanas ne tohp nekas raustihts nedz plohsihts; winneem waijag islohziteem buht, zittadi ne warrehs zauri greest, kad ta salla kohka sulla pee sahges peelihp; scheem sahges sohbeem arri waijag tà wihleteem buht, ka ta sahge ne tad greesch kad winnu no sewis gruhsch nohst (kà pee zittahm sahgehm); bet schai tad jagreesch, kad

winnu pee ſewis peewelk klaht. Tahs wiſſlabbakas ſahges tohp no pulkſtenu-ſpendelehm (pedderehm) taiſitas. — 2) labs afs teews naſis, to kihli greeſt; to noſahgetu kohzinu arri ar labbu dahrſu-naſi nolihdſinaht warr. 3) ihpaſchi us to taiſita dſelſe, to ſchkelſchanu (ſchkirbu) taiſiht un winnu wallâ turreht, kamehr tas ſarrinſch eebahſts irr; kad tahda dſelſe ne buhtu, tad warr ſtipru naſi un kihlinu no zeeta kohka nemt. 4) kohku ahmers, kas tomehr pee jauneem kohkeem daudſ waijadſigs ne buhs, un 5) ihpaſchi tapehz greeſti tſchetrkantigi us wiſſahm puſſehm 4 tullus garri luppatini. Eekſch ſcheem luppateem tohp no diwi puſſehm eegreeſts, ittin kà gribbetu winnus zaur widdu pahrgreeſt, tomehr tà ka tas widdus kahdu puſſ tullu ne pahrgreeſts bet kohpâ paleek; un tas tohp ſtarp teem diwi eepohteteem ſarreem tà uslikts, ka ta ſchkelſchana (ſchkirba) apklahta tohp; kad nu ſchis luppatinſch kur winſch pahrgreeſts newaid, ſtarp teem eepohteteem ſarreem wirs to ſchkirbu likts tohp, tad warrehs ar teem tſchetreem gabbaleem, kur tas luppatinſch greeſts irr, to pohteſchanas weetu jeb

to ahrigu plihſumu aptiht. 6) luhku gabbalini, deht pahrſeeſchanas. 7) Kohkuplahſters ar ko wiſſa ta wahts apſwaidita tohp. Tas tohp wiſſlehtaki tà taiſihts: Nemm diwi dallas mahla un weenu dallu it priſcha gohwju ſuhda bes ſalmeem, diwi ſaujas gohwju ſpalwu un puſſ mahrzinu beeſa terpentihna, (kas ihpaſchi pee kohku wahtim lohti derrigs irr) ſamaiſi to wiſſu labbi kohpâ kà beeſu putru. — Pee jauneem kohkeem arri pohtwaſku nemt warr.

Kad pohteſchanas ſarrinus greeſt gribbi, tad iſmekle tohs no pagahjuſchas waſſaras; jo tee kas diwi gaddus wezzi irraid daudſ ne derr; greeſi winnus tad, kad laulaſchanas ſarri nogreeſti tohp.

§. 22.

No pohteſchanas eekſch ſchkirbas.

Kad kohzinu eekſch ſchkirbas gribb pohteht, tad winnam kà labbam ihkſchkim waijag reſnam buht. Wiſſlabbaki irr, kad rohkas plattumâ no ſemmes noſahgehts un pohtehts tohp, jo kad tee

ſarrini tuwu pee ſaknes irr, tad wairak ſullas warr dabbuht, winni tad labbaki aug, un kohſchaku lihdſenu rumpi dohd, ne kà tad, kad widdû tohp pohteti; jo tahdeem allaſch puntes paleek, kas nejauki isſkattahs, ir wehjſch lehtaki warr nolauſt. Bet kad tuwu pee ſemmes tohp pohtehts, tad no tahda kohzina warr taiſiht ko gribbedams, augſtirumpigu jeb punduru kohku. Pee pohteſchanas labbi jamahzahs: 1) ohs ſarrinus kà peenahkahs kà kihli (wadſchu) greeſt. 2) to kohzinu noſahgeht un ar naſi nolihdſinaht. 3) to kohzinu ſchkelt un to ſchkirbu wallâ turreht. 4) tohs ſarrinus labbi eeſprauſt, un 5) ar to plahſteru wiſſu labbi ſaſmehreht un aptiht. — Tee pohteſchanas ſarri tohp us diwi jeb trim pumpureem greeſti, un tad kahdu weerendeel jeb puſſ tullu wirs ta wirſeja pumpuri ne ſlihpi bet teeſcham zauri nogreeſti. Tad tohp appakſchgallâ tas kihlis (wadſis) greeſts, ihſs jeb garſch pehz kà tas kohzinſch teews jeb refns irr, un tà arri waijag tohs ſarrinus teewakus jeb refnakus pehz ta kohzina augumu iſmekleht. Irr tas ſarrinſch refns, tad tas kihlis tulka garrumâ jeb wehl gar-

raks

raks greeſchams; bet kad teews irr, tad trihs weerendeel tulla gan buhs. Tik us to jarauga, ka winſch no abbahm puſſehm lihdſeni un gallâ affi, it kà kihlis, greeſts tohp; wirſû refnakajâ gallâ, kur tas kihłagreeſums ſahkahs, tohp no abbahm puſſehm eegreeſumi taiſiti, ka tas ſarrinſch wirs ta kohzina labbi ſtahwetu. Schee diwi eegreeſumi tohp labbâ un kreiſâ puſſê pee ta appakſchaja pumpura taiſiti, tà ka tas pumpuris ahrup (no ahras puſſes) tuwu pee ta kihła nahk, un ta ſulla winnu tuhdaſ aiſtikt warr. Tas kihlis arri eekſchpuſſê drukſin teewaks bet ne aſſ greeſchams, ka ta kohzina miſa ahrâ puſſê ar ta ſarrina miſu labbaki ſaſpeeſchahs un kà jau ſaudſis rahdahs. Ta wirſeja bruhna miſa eekſchpuſſê ta ſarrina warr palikt klaht jeb arri nè, tas irr weenlihdſ, jo ſchi ahriga miſa ne peeaug, bet darra tikkai ka tas kohks ſullains paleek. Kad pohteſchanas ſarrinſch refns un tas pohtejams kohzinſch teews irr, tad mekle tahdu weetu kur abbi no weenada refnuma irr, greeſi to kihli tà ka abbeju miſas no abbahm puſſehm tahs ſchkirbas ſalaiſchahs, un tà abbejup kohpâ ſaaug. —

Kà ta pohteſchana (proppeſchana) eekſch ſchkirbas ihſti padarrita tohp.

Laidees preekſch ta kohzina ko pohteht (proppeht) gribbi us zelleem, un nogreeſi winnu ne tahlu no ſemmes labbâ lihdſena weetâ ar to pohteſchanas ſahgi, bet ſargees ka ar pehdigu ſahgges wilkſchanu ta miſa rauſtita ne tohp. Welz tadeht beidſoht to ſahgi ittin lehni, un tà ka ar pehdigu greeſumu tu to ſahgi ne welzi pee ſewis klaht, bet winnu gruhdi no ſewis nohſt. Bet ja tahda ſmalka ſahge ne buhtu, tad greeſi pareekſch ar naſi zaur to miſu, tannî weetâ kur ſahgeht gribbi, ka ta miſa plohſita ne tohp. Nolihdſini tad ar labbu affu naſi wiſſu ſahgges greeſumu, ka ne pee kohka nedſ pee miſas ne kahdi ſpurri ne paleek. Nemm tad ſtipru naſi, (jeb tahdu ihpaſchi us to taiſitu dſelſi) leez winnu paſchâ widdû us ferdi, un taiſi ar diwi ſitteneem ar weeglu ahmeru to plihſumu jeb ſchkirbu tik dſillu kà waijaga, bet ne wiſſai dſillu; iſſitti ar ahmera kahtu no appakſch to naſi, un eeſpeedi to

wadſinu tik daudſ kà waijag to ſchkirbu atwehrâ turreht. Bet pirms tee ſarrini eeſprauſti tohp, apluhko no abbahm puſſehm, woi kahdi ſkabbargi jeb ſpurri pee kohka jeb miſas newaid, un ja kahdi buhtu, tad ſchee ar teewu affu naſi wiſſi nolihdſinajami irr, ka tas ſarrinſch weegli warr eeeet un winna miſa ne taptu atplehſta. Tohs kihlus ta pohteſchanas ſarrina ſtatti tà, ka winnu appakſchaja ſalla miſa ittin lihdſeni ar to ſaltu miſu ta kohzina kohpâ ſanahk; jo ſchi ſalla miſa ta ſarrina tikkai to fullu no tahs ſallas miſas ta kohzina ſanemm, ta wirfeja bruhna miſa tik tas apfeggums tahs ſallas miſas irr. Kad nu tee pohteſchanas ſarrini tà lihdſeni un kohſchi eeſprauſti irr, tad iswelz apdohmigi to wadſchu, ka tee ſarrini ne tohp dauſiti, un kahzi ar to plahſteru us teem ſarrinu kihleem, un tad arri wirſû us to ſchkirbu wiſſu apſwaidiht, bet allaſch apdohmigi, ka tee ſarrini ne tohp pagruhſti. Schi ſwaidiſchana ar to plahſteru tapehz derriga irr, ka tee ſarrini ne ſakalſt, ka leetus ſlapjums ne warr eewilktees un arri kukkaini ne warr ſkahdu darriht. Pee pahrſeeſchanas tohp,

kà jau mahzihts irr, tas us diw puſſehm ee-greeſts luppats tà likts, ka tas widdus kas koh-pâ turrahs us to ſchkirbu, un tee diwi eepohteti ſarri ſtarp teem eegreeſumeem nahk; tee tſchetri galli tohp kahrtigi wiſſapkahrt apnemti, peeſpee-ſti un wiſſ ar luhka gabbalinu diwreiſ aptihts un ar maſgu ſafeets. — Kad tas padarrihts, tad apdurri to kohzinu ar meetineem, kas wirſû ſa-nahk kohpâ kà jumtinſch, ka pee tihriſchanas drohſchi bes peedauſiſchanas garram eet un al-laſch ſinnaht warr, kur tahds pohtehts kohzinſch irraid. —

§. 23.

No pohteſchanas eekſch ſarreem.

Ta pohteſchana eekſch paaugufchu kohku ſar-reem tapat noteek kà pee jauneem kohzineem; tikkai tas jaleek wehrâ, ka wezzi kohki wehlaki tohp pohteti nekà jauni audſekni, jeb jagaida ka-mehr kohks ſullu pilns irr, un tee pumpuri ſti-pri fahk breeſt. Tomehr labbaki buhs, ſchohs ſarrus agraki nogreeſt, un pehdas garrumâ wirs

tahs pohteſchanas weetu kohku pameſt, pirms ta ſulla wehl ſahk kahpt. Jo pee katra kohka, kad winſch ſullu pilns greeſts tohp, ta ſulla at-kahpj un apſtahjahs; kad nu kohkam ko pohteht gribb ſarri nogreeſchami, un ſulla jau fahk kahpt, tad ſchi atpakkaļ welkahs; bet kad jau papreekſch nogreeſts irr, pirms ta ſulla wehl ſahze kahpt, tad ta ſulla bes kaweſchanas lihdſ to weetu eet kur noſahgehts irr, un arri teem ſarrineem tuhdaļ ſullu un barribu dohd. Tas pehdu garrais gabbals pee agrajas nogreeſchanas tapehz wehl tohp pameſts klaht, lai wehla ſalna pohteſchanas weetai ſkahdu ne darra, un kohks tamehr ne ſakalſt; bet kad pohtehts un tad atkal greeſts tohp, priſch un ſullains kohks atrohnams irr. Kad tee ſarri kurrus appohteht gribb wiſ-ſai ſtipri un refni buhtu, tad ta pohteſchana eekſch miſas labbaka irr. —

§. 24.

No pohteſchanas eekſch miſas.

Ta pohteſchana eekſch miſas wehlaki noteek,

kà ta pohteschana eeksch schkirbas, pehz kà gaiss isdohdahs; jo tai misai ta kohka kur sarrinus eepohteht gribb, weegli waijag liktees atraisitees. Tee sarrini tohp kà sohbu-bahkstamaji 1 jeb 1½ tullu garrumâ apgreesti; kur tas kihlis sahkahs, taisi tahdu eegreesumu (pantiņu) wirs kurra winnam us to kohku kur winsch pohtehts tohp jastahw. Scho eegreesumu warr lihds ferdi taisiht, un kad tas sarrinsch refns irr, arri zaur ferdi. No scha eegreesuma greesi slihpi, ka tas kihlis appakschâ ittin ass, nekà addata bet plaskains, appalisks tomehr ass irraid. No schi kihla tohp ta wirseja bruhna misa no tahs appakschajas salkas misas ittin apdohmigi ka scho ne mas ne aisteek jeb pagallam nouemta, jeb kad ta pohtejama kohka dehl waijaga, tohp ittin teewa strihpe bruhnas misas paschâ widdû wissgarram pamesta. Dehl eebahschanas ta sarrina taisi tahdu sohbu-bakstamaju it kà tas sarrina kihlis no zeeta kohka jeb kaula. Scho kohzinu jeb kaulinu gruhdi starp misas un kohka tik dsilli kà tas kihlis garsch irr; iswelz winnu un eebahsi to sarrinu ar sawu nomisotu kihli tik

dsilli, ka tas eegreesums (pantinsch) us ta nosahgeta sarra kohku zeeti wirsû stahw. Pee schahs eebahschanas us to jaraug, ka ta kihla misa ne nomauzahs. Brihscham ta misa ta kohka plihst, bet tas neeku ne kaisch, kad tikkai tas plihsums zaur pahrseeschanu atkal labbi glabbahts tohp. Scho pahrplihschanu tahs misas arri tà warr aisfargaht, kad eeksch tahs wirsejas misas eegreesch, ta appakschaja salka misa mihksta un sihksta (wilziga) irr, un ne plihsihs. To misu arri warr tik tahlu usgreest kà tas kihlis garsch irr, kà pee dehstischanas (okuleerischanas), bet tad pee ta kihla tahda teewa strihpe bruhnas misas salma plattumâ japamett, un no tahs bruhnas misas tik daudz tohp atnemts, kà no tahs misas ta kohka warr apklahts tapt. Schi misas eegreeschana tohp pee wisseem jauneem kohzineem, kas teewi un kam mihksta misa irr tà tahsita: Greesi kahdâ weetâ kur lihdsena misa irr ar smalku nasi no wirsus kur tas kohzinsch nogreests teescham semjup zaur misu, tik tahlu kà tas kihlis garsch irr; eebahsi ittin lehni to pohteschanas-kohzinu (jeb kaulinu, kas kà sohbu-bakstamajs is-

skattahs) starp misas un kohka, tà ka wairak no misas ne tohp atraisihts ne kà waijag to sarrinu sanemt, un pee stipreem sarrineem mag dsillaki nekà tas kihlis irr. Pee teeweem kohzineem un kur ta misa weegli atraisahs tas labbi buhs, kad tas kihlis pats few ruhmi taisitu, jo tad winsch zeetaki stahwehs un labbaki saweenosees. Bet pee tahdas zeetas cebahschanas ta smalka misa ta kihla lehti warretu nomauktées; to aisfargaht, waijag pee eebahschanas to appakschaju teewu gallu ta kihla weenumehr ar pirkstu palehni us eekschenes lohziht. Tas irr lohti waijadsigs, jo pee schiglas greeschanas ta kihla, tas appakschais teewais gals allasch us ahrenes kluhs islohziht, un bes schahs lehnas peespeeschanas eebahschoht, winsch tik labbi pee ta kohka ne peegulletu klaht. Bet kad nu tas eebahsts kihlis ta sarrina eekschi ta garra eegreesuma ta kohka padarra, ka ta misa ne saeet kohpâ nedf to kihlu wissai warr apklaht, bet par kahdu salma plattumu wallâ stahw; tad tohp tapehz tam kihlam tahda strihpe bruhnas misas salma plattumâ pamesta, un ne slihpi greesta, bet tikkai ta us abbahm pussehm; schi bruh-

na strihpe irr eekschi ta greesuma redsama, un tapehz derriga irr scho apklaht un kalteschanu aissargaht. Bet tahs diwi assas pusses ta kihla, kas salku misu rahda, un appakschi ta kohka misas nahk, tapehz derr, ka tas kohks lehtaki to sarrinu apsullaht un abbi saaugt warr. Pee jauneem appohteteem kohzineem kam mihksta misa irr, tohp ta weeta kur winsch nogreests, un ta misa tik tahlu kà tas pohtehts sarrinsch sneedf ar labbu pohtwasku sasmehrehts un ar luhku pahrseets. Bet kad wezzus kohkus tà appohteht gribb, tad waijag to weetu kur nogreesti irr ar to jau mahzitu plahsteru apsmehreht, ka gaifs un leetus noturreti tohp, un pahrseeni tad to pohtescha-nas weetu ar suhneem un lakkatu, ka tee eepohteti sarrini kad sahk augt un no wehja aisnemti tohp, zeeti stahweht warr. Eekschi teeweem kohzineem tikkai weenu paschu, eekschi refnakeem diwi sarrinus waijag pohteht, kad gribb ka labbi buhs pahraugt. — Ikkatram appohtetam sarram waijag welkamus sarrus laist. Tohs appohtejamus sarrus buhs no wisseem pumpureem jeb asiineem tihriht, jo schee teem eepohteteem sarreem wissu sul-

lu atrautu. Bet tee welkami ſarri kurreem japaleek apdohmigi irr japamett, ka winni ihſtenâ weetâ, nè daudſ nè maſ paleek, pehz kà tas kohks ſullains irr, trekuâ jeb leeſâ ſemmê; buhtu winnam par daudſ welkamu ſarru, tad ta ſulla tur wilktohs un tee pohteti ſarri isnihktu, kad maſ buhtu, tad ta ſulla wiſſai ſtipri eekſch teem pohteteem ſarreem dſihtohs, un ſchohs noſlahpetu. Arri ne waijag tohs welkamus ſarrus pilnâ garrumâ laiſt, bet winnus us puſſi warr nogreeſt. Nahkoſchâ pawaſſarâ tee welkami ſarri pagallam tohp noſahgeti, ka wiſſa ſulla eekſch teem eepohteteem ſarreem eetu; bet ja ſchee wehl ne buhtu labbi peeaugufchi, tad warr tohs labbakus no ſcheem welkameem ſarreem atkal pohteht, un wiſſus pee rumpja un ſarreem iſaugufchus ſarrinus atnemt nohſt, ka ſchee teem eepohteteem ſarrineem to ſullu ne atrauj. — Bet pirms leelu kohku appohteht gribbi, apdohma un pahrluhko labbi, kahdâ wihſê winnam jauku un wiſſur weenlihdſigu krohni taiſiht warreſi. Tee pirmi augki pee appohteta ahbolu kohka, wiſſwairak pee waſſaras-ahboleeem, nahks treſchâ gaddâ, bet ſeemas-ahboli weenu gaddu wehlaki. —

§. 25.

Kà jauni kohzini peeſihdiki (ablakteereti) tohp.

Ta peeſihdiſchana (ko Wahzeeſchi ablakteereſchanu ſauz) irr weena no tahm wiſſuwezzakahm pagohdinaſchanas wihſehm, kurra arri gan labba irr, bet muhſu ſemmês daudſ ne tohp redſeta. Tas wiſſu labbakais laiks irraid pawaſſara, pawaſſaras-jeb ſullu mehneſi, tomehr arri neeka ne kaiſch, kad teem peeſihditeem ſarrineem jau pabreedufchi ſeedu-pumpuri jeb jauni ſarrini irraid; ittin retti ne isdohſees. Tohs jaunus kohzinus arri tuhdaſ pawaſſarâ kad pahrſtahditi irr, peeſihdiht warr, bes ka buhtu japagaid kamehr eeſaknojahs. Ta labba isdohſchana ſchahs pagohdinaſchanas-wihſes tik lehti ne krahps, kà pee dehſtiſchanas, laulaſchanas un pohteſchanas; tomehr arri tik labba newaid; tapehz: ka labbi eetaiſita kohku-ſkohlâ ne tik peeklahjama irr, wiſ-

ſai daudſ ruhmes aisnemm, un nereiſibas eekſch tahm kahrtahm padarra; arri tapehz tik labba newaid, ka tohs kohzinus ne warr tuwu pee semmes pagohdinaht, bet augſti pee rumpja, zaur ko ſchis nejauks tohp; kas tomehr pee tahdeem ne noteek, kurreem tikkai krohni peeſihdiht gribbi.

Ta peeſihdiſchana (ablakteereſchana) noteek wiſſu weeglakâ wihſê tà: Stahdi tuwu pee weena wezza augliga kohka no labbas waiſlas, jaunus bet jau ſtiprus audſeknus ruddenî jeb pawaſarâ. Kad nu gribbi ar ſcho wezzu kohku to jaunu audſekni apwaiſloht, tad nogreeſi winnu tahdâ augſtumâ kà peenahkahs, ittin tàpat kà pee pohteſchanas, un taiſi winnam arri tàpat ſchkirbu. Lohzi tad kahdu ſarru ta wezza kohka, un greeſi to ſarrinu no pehrneja gadda tannî weetâ kur winnu ſchkirbâ eeſprauſt gribbi kà kihli us abbahm puſſehm, ittin tà kà pee pohteſchanas eekſch ſchkirbas mahzihts irr, tomehr ne tik aſſu tadehk ka tam ſarrinam wehl japaleek pee ta ſarra klaht. Eebahſi winnu tad tannî ſchkirbâ, bet tà ka winſch wirſû druſzin dſiſkaki eegull, nekà pee pohteſchanas eekſch ſchkirbas. Buhtu tas

ſars tannî weetâ reſnaks un ne gribbetu liktees labbi isdarritees, tad nogreeſi winnam tur kur winſch to jaunu kohzinu ſpeeſch wiſſgarram labbu gabbalu miſas un kohka, tad weeglaki winnu warrehſi eeſprauſt un teeſcham eebahſt. Pehz to tohp ta pohteſchanas weeta kà ſinnams ar to plahſteru jeb pohtwaſku apſmehreta, aptihta un pahrſeeta, ka tas ſarrinſch ne warr iſrautees nedſ pahrgrohſitees; un tahdâ wihſê winſch lehti peeaugs, jo arri wehl tas mahtes kohks winnam ſullu dohd un winnu audſina. — Nahkoſchâ rudenî tohp tas ſeenamajs atraiſihts, un tas ar to ſarru wehl ſaweenohts ſarrinſch it tuwu pee tahs pohteſchanas weetas kohſchi nogreeſts. — Gan wehl daſchas zittas pagohdinaſchanas-wihſes irraid, kas iſluſteſchanas labbad isdohmatas irr, bet kurras es ſcheit ne aprakſtiſchu, jo ikweens jau no ſchahm pamahzifchanahm warrehs mahzitees, jaunus kohzinus audſinaht, kohpt un pagohdinaht, kamehr winni dahrſâ pahrſtahditi tohp.

§. 26.

No ahbolu-dahrsa, un kas turpmak ar teem kohkeem wehl darrams irr.

Pee labba dahrsa eetaisischanas irr sinnams labba augliga semme lohti waijadsiga. Kad ta semme, kur dahrsu gribb eetaisiht, dumbra un muklaina buhtu, tad waijag grahwjus rakt un to uhdeni nolaist, lai ta semme sausaka taptu; famaisi arri schahdu semmi ar smiltim, suhdeem un mahlu, apstrahda un isrohz winnu dsilli zaur zaurim, ka schahs daschadas dallas labbi ar to mahtes semmi saweenojahs. —

Buhtu ta semme mahlaina, tad darri winnu irdenu ar smiltim un suhdeem; tahda mahlu semme augliga gan irr, bet pee slapja laika winna wilziga un zingulaina, un pee sausa gaisa tik zeeta tohp, ka winnu ne mas ne warr apstrahdaht, isaisajahs un dabbu plihsumus, ka tee sarri plikki paleek un ne spehj wairs isplahtitees. —

Smilschu semme pawissam nederriga un pagallam neaugliga irr; no winnas leesahm akmi-

nu dallahm leetus ne ko ne warr atmehrzeht, uhdens ahtri zauri skreen un semme paleek sausa; no silta un karsta gaisa pagallam sakalst, ne warr saknehm un stahdeem barribu doht, kurri tad nihkst un nowihst. Schahdu smilschu semmi augligu darriht, waijag daudz glohtas (duhnus, dubłus, sehras) saweest un kohpâ sakraut; scho kohpu waijag daudskahrt apmaisiht, ka salnâ un wehjsch to no tahm skahbainahm dallahm tihriht warr, un tad winnu ar to smilschu semmi famaisiht. Arri sapuhschi gohwju suhdi un mahli irr łohti derrigi, jo schee dohd dsestrumu un darra to semmi zeetaku. Kad tahda semme papreekssch ar kartupułeem jeb rahsineem apsehta tohp, tad zaur to arri jau labbaka tohp, tas karstums tohp sawaldihts, ta semme dsessejahs un barribas dallas rohnahs. —

Kalku semmi arridsan ar mahleem, suhdeem un dihku dubleem warr labbu un augligu padarriht. —

Ahbolu kohki labpraht labbâ, trekna mahlu semmê aug kas jau zaur apstrahdeschanu irdena darrita irr. Bumberu kohki ir sliktakâ semmê

gan labbi aug, kad tikkai irdena un dsilli apstrahdeta irr. Pluhmes kohki wisslabbaki labbâ, weeglâ un siltâ semmê isdohdahs. Kesberu kohki gribb sausu un treknu semmi. Dumbrâ, muklainâ semmê nesmekkigi (negahrschigi) augli aug, un tee kohki nowahrgst.

Ahbolu dahrsu tahdâ klaijâ wehsâ weetâ waijag eetaisiht, ko saule daudz apspihd. Jo ta salda gahrda sulla tohp eekssch teem augkeem no saules tà sakkoht iswahrita; tadehl arridsan kad wassara slapja un auksta irr, wissi augli uhdenaini un nesmekkigi irr. Zaur tikkuschu apstrahdaschanu un kohpschanu gan drihs katru semmi par ahbolu dahrsu warr istaisiht, bet allasch tas buhs waijadsigs, kà es jau pee dahrsu skohlas eetaisischanas sazzijis esmu, preekssch seemas to semmi dsilli usrakt un apmaisiht. — Tas wisslabbakais laiks kohkus pahrstahdiht, irraid ruddens, bet pagohdinatus kohkus no smalkahm waislahm labbaki buhs pawassarâ pahrstahdiht; jo tahs brangas auksstas seemas, zaur kurrahm mums tik daudz kohki pohstâ gahjuschi, ikkatru buhs pamahzijis sargatees. Tikkai ne buhs pawassarâ

wassarâ ar pahrstahdischanu tik ilgi gaidiht, ka jau sulla eekssch kohkeem kahpusi irr. Smilschu semmê esmu es sajuttis, ka tee ruddeni pahrstahditi kohki labbaki isdewusschees bija, nekà tee, kas pawassarâ teppa stahditi, jo winni agraki eesakno jahs un seemas drehgnumu ilgaki bauda, tapehz ka to semmi ne waijag prischu usrakt. Jauneem kohkeem kas eesaknoti irr un sawâ weetâ paleek, ta salna daudz skahdu ne darrihs pee saknes, kad ir eekssch semmes speestohs; tahs saknes pehz silta leetus atkal atspirgst un sawu pirmeju stiprumu lehti atdabbu. Bet ne senn stahditeem kohkeem warr stipra salna pee saknehm leelu skahdu darriht, kad semme plikka bes sneega irr un salna dsilli eekssch semmes speeschahs. To warrehs tà aissargaht, ka tuhdal pehz pahrstahdischanas, jeb kad redz ka stipri sahk salt, tohs kohkus tuwu pee saknes ar sapuüscheem suhdeem, jeb labbak ar kohku lappahm apklahj, jeb arri ar semmi labbi apkrauj; jo eekssch suhdeem daudzkahrt pelles rohnahs, kas baddu laiku saknes un brihscham arri paschu kohku apgrausch. Bet kad jau ruddenî kohki buhtu iszelti, un preekssch pawassaras win-

nus ne warr pahrstahdiht, tad winnus tahdâ wihsê warrehs glabbaht: rohz dsiļļu grahwi, (tomehr ne appakſch lahſtekkahm) eeleez tannî paſchâ tohs kohkus ar ſaknehm paſlihpi weenu blakkam ohtru, un apklahj tahs ſaknes ar ſo iſraktu ſemmi puſſohtru peh̦du augſtumâ, un gan drihſ lihdſ puſſrumpju, kad ta ſemme weegla un irdena irr; ſuh̦dus arri bet ne daudſ warr uslikt wirſû. Bet kad jau buhtu ſemme ſafalluſi, ka winnus ne warretu tà eerakt, tad leez winnus kamehr ſemme atlaiſchahs pagrabâ, un apklahj tahs ſaknes ar drehgneem ſuh̦neem jeb ſmiltim; labbaki tomehr winni grahwî turrefees, jo ſiltâ pagrabâ lehti ſah̦ktu plaukt, un tas labbi ne buhtu.

§. 27.

Kà kohki pahrſtahdijami, un kas pee ta wehrâ leekams irr.

Koh̦kus waijag ar ſinnu un ittin apdohmigi iszelt; atnemm papreekſch wiſſu ſemmi tahm ſaknehm no wirſus nohſt, un ka winnah̦m ſkahde ne

noteek, roh̦z tad wiſſapkahrt tik tahlu kà tu doh̦ma ka tahs ſaknes ſteepjahs, un tik dſilli ka ar lah̦pſtu appakſch ſaknehm tapt warr; raugi tad apdohmigi winnu ar rohkah̦m iszelt, un ja leels kohks buhtu, tad bahſi ſtipru meetu appakſch ſaknes un paraugi winnu zelt; tomehr bes warras, ka tahs ſaknes ne toh̦p ſaplohſitas, un ja winſch wehl pee kahdeem ſtipreem ſpurreem turretohs, tad mekle tohs ar lah̦pſtu jeb ar rohkah̦m atſwabbinaht. Bet ja tahs ſaknes wiſſai tahlu iſſteepjahs, tad winnas ar lah̦pſtu (kurrai no tehrauda un aſſai waijag buht) drohſchi warr nogruhſt, un peh̦z ar naſchu lihdſeni nogreeſt. — Tahs ſaknes ne buhs (kà gan daſchi dahrſneeki meh̦dſ darriht) ittin ihſas noſtruppinaht; tas newaid labbi darrihts, jo wiſſ dſihwibas ſpeh̦ks koh̦keem no ſaknes nah̦k, un ſcho ne buhs winneem bes waijadſibas atraut. Greeſi tadeh̦t tikkai tahdas ſaknes nohſt, kas ſaſpeeſtas jeb ſarauſtitas tik tahlu kà tahs ſpurrainas irr, un lihdſeni greeſt warr; ſcho greeſumu taiſi paſlihpi no appakſchas augſchup, ka tas jauns greeſums wirs ſemmes toh̦p; greeſi tad wehl tahdas ſaknes, kas pahr-

nus ne warr pahrstahdiht, tad winnus tahdâ wihsê warrehs glabbaht: rohz dsillu grahwi, (tomehr ne appakſch lahſtekkahm) eeleez tannî paſchâ tohs kohkus ar ſaknehm paſlihpi weenu blakkam ohtru, un apklahj tahs ſaknes ar ſo iſraktu ſemmi puſſohtru pehdu augſtumâ, un gan drihſ lihdſ puſſrumpju, kad ta ſemme weegla un irdena irr; ſuhdus arri bet ne daudſ warr uslikt wirſû. Bet kad jau buhtu ſemme ſafalluſi, ka winnus ne warretu tà eerakt, tad leez winnus kamehr ſemme atlaiſchahs pagrabâ, un apklahj tahs ſaknes ar drehgneem ſuhneem jeb ſmiltim; labbaki tomehr winni grahwî turrefees, jo ſiltâ pagrabâ lehti ſahktu plaukt, un tas labbi ne buhtu.

§. 27.

Kà kohki pahrſtahdijami, un kas pee ta wehrâ leekams irr.

Kohkus waijag ar ſinnu un ittin apdohmigi iszelt; atnemm papreekſch wiſſu ſemmi tahm ſaknehm no wirſus nohſt, un ka winnahm ſkahde ne

noteek, rohz tad wiſſapkahrt tik tahlu kà tu dohma ka tahs ſaknes ſteepjahs, un tik dſilli ka ar lahpſtu appakſch ſaknehm tapt warr; raugi tad apdohmigi winnu ar rohkahm iszelt, un ja leels kohks buhtu, tad bahſi ſtipru meetu appakſch ſaknes un paraugi winnu zelt; tomehr bes warras, ka tahs ſaknes ne tohp ſaplohſitas, un ja winſch wehl pee kahdeem ſtipreem ſpurreem turretohs, tad mekle tohs ar lahpſtu jeb ar rohkahm atſwabbinaht. Bet ja tahs ſaknes wiſſai tahlu iſſteepjahs, tad winnas ar lahpſtu (kurrai no tehrauda un aſſai waijag buht) drohſchi warr nogruhſt, un pehz ar naſchu lihdſeni nogreeſt. — Tahs ſaknes ne buhs (kà gan daſchi dahrſneeki mehdſ darriht) ittin ihſas noſtruppinaht; tas newaid labbi darrihts, jo wiſſ dſihwibas ſpehks kohkeem no ſaknes nahk, un ſcho ne buhs winneem bes waijadſibas atraut. Greeſi tadehl tikkai tahdas ſaknes nohſt, kas ſaſpeeſtas jeb ſarauſtitas tik tahlu kà tahs ſpurrainas irr, un lihdſeni greeſt warr; ſcho greeſumu taiſi paſlihpi no appakſchas augſchup, ka tas jauns greeſums wirs ſemmes tohp; greeſi tad wehl tahdas ſaknes, kas pahr-

leeku garras irr, ka tahs tahm zittahm lihdsigas tohp, bet tohs sihkus smalkus saknu spurriņus ne buhs ne mas greest, jo schee wisswairak to barribas sullu eesihsch; bet ja schee sausi un sawihtuschi buhtu, tad wiss tas, kas sakaltis irr, jagreesch nohst. —

§. 28.

Kà tas krohnis apgraisams irr.

Pee ta krohna jau wairak buhs jagraisa, kad kohks pahrstahdihts tohp, un wiņņu kohschu usaudsinaht gribb; nostruppina tadehl tohs skaistakus sarrus us diwi lihds 5 pumpureem, kà winsch plaukt leekahs, lai jaunus sarrus dsenn; un ja tam jaunam kohkam daudz sarriņi buhtu, tad greesi tohs masakus tuwu pee kohka nohst, un pamett no teem, kas wisslabbaki stahw, tikkai trihs un ja daudz peezus, kurri us kahdeem pumpureem struppinati tohp. Scheit jagahda, ka arri no katra pumpura, kas pamests tohp, sarriņsch isaug, un wiņņus tuhdal eefahkumà tà waijag audsinaht, ka wiņņi zaur zaurim ne saaug; jo ta sulla wisswairak tohs gallejus pumpurus dsenn, un kad sarram daudz tahdu buhtu, tad wiņņa teem preekschajeem garram eedama, ne kahdus stiprus sarrus, bet daudz sihkus galla sarriņus dsihtu, kurri preeksch laika augtus nestu, un kohka augumu pakawetu; pawissam us to jarauga, ka tas krohnis eekschpusse, kà tukssch paleek. Schi apgraisischana ta krohņa jaunpahrstahditu kohku tapehz lohti waijadsiga irr, ka tam kohkam pirmà gaddà ar sawu apsaknoschanu jadarbojahs, un tee jauni saknes spurriņi, kas nu tik sahk pee semmes peesihstees, ne spehj tam kohkam un wisseem wiņņa sarreem tik daudz sullas doht, kà wiņņeem waijaga irr. Ja nu wiņņam wissus sarrus pamestu klaht, tad winsch kahdu laiku nihzin nihktu, un tomehr pohstà eetu. Jo stipraks tas kohks irr, jo wairak winsch apgraisams, wisswairak kad wiņņa saknes pawahjas irr. Ruddeni ne buhs kohkus apgraisiht, kad ir pahrstahditi tohp, jo eeksch greestеem sarreem salna wairak eewelkahs, un tohs tuwu buhdamus pumpurus lehti warretu samaitaht.

§. 29.

Kà kohki tohp pahrstahditi.

Kad nu kohku pareisi pahrstahdiht gribbi, tad taisi papreekfch semmê to zaurumu jeb bedri, kurâ to kohku stahdiht gribbi; ne tik leelu ween, kà tahs saknes aprinkis irr, bet leelaku jataisa, ka tahs saknes augoht irdenu semmi atrohn. To semmi, kas wirsû bija, leez weenâ pussê, un to appakschaju semmi leez ohtrâ pussê. Schi semme, kas wirsû bij un augliga irr, tohp us tahm saknehm likta, un ta appakschaja semme leez pa wirsû. Daschi gan dohma saweem kohkeem leelu labbumu padarriht, kad tee tannî zaurumâ appakschâ suhdus leek, bet tas nekam ne derr, un no ta wisswairak tee pahrstahditi kohki isnihkst. Bet ja teem pahrstahditeem kohkeem ihsus sapuüschus suhdus ne daudz peelikt gribbi, tad tà jaleek, ka tee suhdi pee saknes ne tohp klaht, jo schahm tikkai ar semmi waijag apklahtahm buht; bet leez tohs suhdus pehz wissapkahrt, kad jau wissas saknes ar semmi apklahtas irr. Kad nu tas kohks tannî israktâ zaurumâ stahdihts tohp,

tad waijag wissus saknu sarrus un spurrus pareisi islikt un isplahtiht, ka ne weens atpakkaļ ne tohp lohzihts un winnam atschagarni jaaug. Tai semmei, kas wirs saknehm usberta tohp, waijag weeglai un smalkai buht, ka winna starp teem sihkeem spurrineem labbi peekriht un schee tukschi ne paleek. Pirms ta semme ar kahjahm peemihdita tohp, waijag to kohku druszin pakrattiht, un kad wissas saknes ar semmi apklahtas irr, ar kahjahm lehni peemihdiht, un tad to bedri ar to semmi, kas ohtrâ pussê irr, jeb kas no appakschi israkta tappa, pagallam peepildiht, un ar kahjahm peemiht. Kad ta semme drehgna buhtu, tad sinnams ne buhs stipri ar kahjahm mihdiht, ka tas kohks ne tà kà eemuhrehts stahw.

Tomehr waijag tam stahditam kohzinam papreekfch meetu peedurt klaht, un scho meetu, pirms tahs saknes ar semmi apklahtas irr, semmê eebahst, jo kad to pehz gribbetu darriht, tad lehti daudz saknes taptu saraustitas. Tam meetam waijag tik garram buht, kà ta kohka rumpis, jeb eekschi krohna snehgt. Tohs kohkus ne buhs dsiļaki stahdiht nekà winni bijuschi (ko lehti warrehs

redseht), wisswairak gruhtâ semmê; tomehr waijag tahm wirsejahm saknehm, ja tikkai warr buht, puss pehdu ar semmi apklahtahm buht; tee appakschaji lai tad eet tik dsilli kà gribbedami. Pee jaunu kohzinu pahrstahdischanas arri ne waijag us to raudsiht, kurrâ puffe prett rihta jeb wakkara puffi bijusi, kà gan daschi darra; bet stahdi to puffi ta krohna prett deenas widdu, kur wiss maggak sarri irr, ka no saules siltuma pumpuri wairak isplaukst, un tas kohks weenlihdsigs tohp. Kad to kohzinu pee meeta peeseet gribbi, tad leez starp to kohku un meetu, kà arri apkahrt to kohku, kur seets tohp, suhnus, salmus jeb seenu, jeb arri behrsu misu, ka no stipra wehja ta misa nobersta ne tohp, kas leelu skahdu kohkam darritu. Tas wisslabbakais seenamais irr spruhte (wizze) no jauneem kahrkleem, jeb ja tahda newaid, mihksti luhki. Ne peeseeni to kohku wissai zeeti, un pehz astonahm jeb desmits deenahm seeni winnu tà ka tas seenamais starp kohka un meeta krustam eet, un to masgu taisi allasch ais to meetu. Ne aismirsti arridsan katru pahrstahditu kohku pee saknes apleet, ka ta semme labbi kà dubli pee

saknehm peekerrahs; taisi tadehk wissapkahrt to kohku renne, ka uhdens ne warr notezzeht.

§. 30.

Kà dahrsu ar kohkeem buhs apstahdiht.

Kad nu jaunu dahrsu ar kohkeem apstahdiht gribbi, tad us to jarauga, ka winni reisigi pehz schnohres, 14 jeb 15 pehdas zits no zitta tahlu stahditi tohp. Ta tuwa stahdischana, kà tas gan mehds notikt, neká ne derr, jo weens kohks ohtram saulî un gaisu aisnemm, tahs waijadsigas istwaikoschanas tohp aiskawetas, no ka neween tee kohki paschi preeksch laika wahrgi, suhnaini un sakaltuschi tohp, bet arri sihkus nejaukus un negahrdus augłus neff. Tahm kahrtahm, kà tee kohki stahw, waijag kà pagrohsitahm buht, tà ka wissur warr zauri skattitees, un kurrâ weetâ stahwedams, kà taisnu, lihdsenu zellu sawâ preekschâ redseht warr. Tas ne warretu tà buht, kad tahs kahrtas teescham krustam zauri greestohs. Pirmajôs gaddôs warresi starp teem kohkeem kukuaugłus seht, ka ta semme wissai tukscha ne paleek.

Kas nahkoschôs gaddôs pee teem kohkeem darrams irr.

Nahkoschôs gaddôs pee teem stahditeem kohkeem nekahda skunstiga greeschana wairs ne waijadsehs; bet tikkai ik pawassaras buhs winnus labbi pahrluhkoht. Ja kahdi sarri appaksch krohna isplauktu, tad schee janogreesch, jo schee irraid laupitaji, kas krohna sarreem to waijadsigu fullu atrauj, un ta kohka rumpi nejauku darra, kam lihdsenam un bes wisseem sarreem buht waijaga. Rohnahs kahdi sarri, kas krustam pahrauguschi, zits us zittu gulledams, ka pee wehja kustinaschanas winni berschahs, tad weens no scheem, kursch tas wahjakais un nelabbakais irr nogreeschams. Augtu kahds sars ohtram teescham prettim, kas winna augumu warretu pakaweht, jeb winnu nelabbâ pussê aisspeestu, tad tas wahjakais nohst greeschams, ka tam labbakam sarram ruhme paleek. Pawissam us to jarauga, ka tas krohnis wissai daudz sarrus ne dsenn, ka winsch kà ehrkschkukruhms ne issattahs; atnemm tadehk tohs masus sarrinus nohst, kas

no teem galwas sarreem tuwu pee rumpja isaugt gribb. Ja weenâ pussê ta krohna wairak un stipraki sarri gribbetu isaugt nekà ohtrâ pussê, tad ne greesi tohs sarrus tannî pussê kur wairak un labbaki sarri irr, jo tad ta fulla wairak tur wehl wilktohs un sarrus dsihtu; bet greesi tur un daudz, kur mas un wahji sarri irr; jo tad ta fulla tur willsees, sarrus dsihs un tahs tukschas weetas (schukkes) pildihs.

§. 31.

Kas pee wezzeem kohkeem greeschams un darrams irr.

Pee wezzeem kohkeem ne buhs bes teem jau aprakstiteem nederrigeem sarreem, zits nekas wairs pohschams nedz greeschams, kà ween tee uhdenssarri, kurri kà jau fazzihts irr, stipri sarri irr, kas aplam wehligi augschup schaujahs un kurreem sihki pumpuri irr, kas tahlu zits no zitta stahw, un teem augligeem sarreem fullu atrauj, kad pee labbeem wesseleem kohkeem rahdahs. Arridsan wezzi dohbji kohki, pehdigus spehkus pee-

leek, schahdus uhdens sarrus tur dsiht, kur winni dohbji wairs newaid. Kad tahdu neleetigu sarru lihdsi to uhdens-sarru nogreesch, un to wahti ar to plahsteru sasmehre, tad tam kohkam jauni spehki rohnahs, winsch atjaunojahs, warr daschus gaddus wehl augtus nest un tà ilgi wehl turretees. Kad arri tahdam wezzam kohkam uhdens-sarri ne buhtu, un winsch azzim redsoht nihkst; tad jau winnu tà warr paglahbt, kad winna wezzi sarri weenâ gaddâ us weenu pussi, un ohtrâ gaddâ us ohtru pussi nostruppinati tohp; tomehr tà ka pee katra sarra jauns sarrinsch paleek. Arridsan tas irr mehginahts: kad tahdu pawahju kohku ar lohpu-assinim apleij, un to semmi wissapkahrt to kohku labbi ar tahm samaisa, ka winsch atkal no ta atspirdsis un augligs tappis. Buhtu kahdam kohkam atwassas, tad schahs tuhdal un dsilli janogreesch, jo schahs kohkam daudz sullas atrauj. Arri wissus nokaltuschus sarrus, lai buhtu leeli jeb masi, pagallam buhs nogreest; wissus suhnus ar tahdu ihpaschi tapehz taisitu kohku nasi, jeb ar rupju lakkatu tihri buhs noberseht; wissus sahgu- zirwju- jeb naschu greesumus kohschi nolihdsinaht, pawissam pee kohka jeb sarreem wissu lihdseni nogreest, un wissas wahtis, kur puüms jeb prauls warretu rastees, ar to plahsteru, no leetus un gaisa labbi aisfargaht. —

§. 32.

No daschahm kohku-slimmibahm.

Kohku slimmibas daudz un daschadas irr, kurras arri no daschadahm wainahm rohnahs. Wisswairak prauls (deggums) kohkeem peemet tahs, un schi arri ta gruhtaka slimmiba kohkeem irr, un rahdahs, ka ta misa pee kohka melna un kà sadegguse issskattahs un no kohka atlezz, tas kohks kalst un mirst. Kad schi slimmiba wehl wissai isplehtusees newaid, tad schi ta weeniga glahbschana irr, ka ta misa, tik tahlu kà eedeggusees irr, ar dahrsu nasi tohp isgreesta, un ta weeta ar to plahsteru apsmehreta; tad jauna misa atkal ataug un tas kohks wessels taps. Ja schi kaite pee sarreem buhtu, tad schohs wessela weetâ waijag nogreest, un plahsteru usmehreht.

Wezzus kohkus tomehr, kaut gan ar winneem darbotohs, ne warrehs isahrsteht. Ta waina schahs slimmibas irr allasch sullas pahrpluhschana eekssch eewainotahm jeb pahrsprehgschahm sullas-truhbitehm, no ka apstahschana rohnahs; ta sulla ne ween apstahjahs, bet arri sihwa kà puëschi (struttas) tohp. Ta ruhgdama sulla tad wairak wehl sullu truhbites (wisswairak kur tahs wehl jaunas un wahjas irr, kà appakssch misas) saplehsch, un starp kohku un misu pahrpluhst, schi sulla tad jo deenas jo sihwaka tohp, un kà puëschi kohku un misu eepuhdinaht un ee-ehst sahk; tadehl arri tas wahrds ehdejs; ko daschi dahrsneeki par zittadu slimmibu daudsina. Bet schis tà saukts ehdejs, tas pats irraid, kas prauls (deggums) irr; tikkai ta patti paildsinata slimmiba, no ka kohks ihsâ laikâ mirst, bet brihscham arri daschu gaddu wahrgst un nihkst; jo winsch kà ehdejs wiss apkahrt lehnam grausch, us misu rohnahs pasarkanas un baltas sihmites, kamehr wissa misa apmirst un kohks sakalst. Daudskahrt schi slimmiba rohnahs no karsteem suhdeem, no treekumeem jeb safpeeschanas, bet wisswairak no

slipras salnas, no ka wisslehtaki tahs sullu truhbites saplihst un ta sulla pee ahtras atkuhschanas starp kohka un misa pahrpluhst.

Zitta slimmiba irr schi: ka daudz kohki ar garreem jeb ihseem suhneem pahrwelkahs, kurra sehkla tik smalka irr, ka wehjsch to lehti us zitteem kohkeem aisnest warr. Schee suhni neween kohkam daudz sullas atrauj, ka tee sarri nokalst un wiss kohks preekssch laika wahjsch tohp un nihkst, bet kukkaini arri labpraht tur miht, kurri seedeem un augleem leelu skahdu padarra. Drehgna muklaina semme wisswairak to padarra, un kad dahrs tahdâ weetâ stahw, kur klaija gaisa wilkschana newaid; jo ir pee tahdeem kohkeem rohnahs suhni, kas labbâ sahles semmê stahw, kad wehsma tahs drehgnas sahles istwaikoschanas isschkihdinaht newarr. Schohs suhnus waijag weenumehr ar tahdu ihpaschi tapehz taisitu nasi no zeeta kohka nokassiht; jaunus kohkus warr ar uhdeni pee saules spihduma ar willu lakkatu nomasgaht.

Daudskahrt tas gaddahs, ka kohki wassaras widdû augumâ apstahjahs un sehrojahs, lappas

tohp dseltanas, un ne warr sinnaht, kas winneem kaisch; wisswairak esmu es to pee kaulinu-augteem redsejis. Jaunus kohkus esmu es zaur to paglahbijs, ka es tohs ar drehgneem suhneem aptinnu un allasch drehgnus turreju; winnu slimmiba tad gan zits nekas kà sullu truhkums bija. Irraid ta semme sausa, tad papilnam ar suhdainu uhdeni jaapleij. —

§. 33.

Kà to warr aisargaht, ka jauni kohki ne apsuhnojahs.

Tas padohms, ko es scheit dohschu to aisargaht, ka jauni kohki eeksch daudz gaddeem ne apsuhnojahs, arri pee winnu labbas isdohschanas lohti derrigs irr: Nemm kahdu sauju kukuu-sahls un diwi saujus kohku-pelnu, usleij weenu stohpu werdoscha uhdens un lai atdseest; iskahsi scho sahrmu zaur kahdu lakkatu, un masga to kohku daudskahrt ar to. — Ollanderu semmê ta bruhke irr, ka winni wisswairak wezzus kohkus ruddenî kad lappas nokrittuschas, ar kalkeem pahrsmehre; zaur

zaur to ne ween suhnis tohp isdeldehts, bet arri tee kukkainu pauti eeksch misas nokauti tohp.

§. 34.

Kà kohki tohp ahdereti.

Ta ahdereschana jeb assins laischana arridsan prett scho kaiti lohti labba irr; jo zaur to ta sullas apkahrt-tezzeschana tohp swabbada, un ta misa lihdsena. Kohks us tahdu wihsi tohp ahderehts: Greesi to kohka misu ne weenas jeb no abbahm pussehm, sullu- jeb lappu mehnesi, no krohna lihds semmes, tomehr ne dsilki, bet tikkai ar dahrsu nascha gallu, ka pee jauneem kohkeem tas rissums tik ko redsams, pee wezzakeem salmu plattumâ dsilsch, bet ne dsillaks tohp, zittadi ta misa pahrplihst. Zaur to arridsan lihku kohku warr paglahbt, un winnu taisnu darriht, kad winsch daschus gaddus sullu- jeb lappu-mehnesi tannî lihkumâ eekschpusse tik tahlu kà tas lihkums irr, eeksch misas eebrahsts tohp; ta sulla tad tur welkahs, un zaur to daudskahrtigu pahrrehteschanu tas lihkums kluhs lihdsinahts. Bet pee scha

greesuma allasch jaraug, kà tee misas spurri tekk, jo pee daschu kohku lihkuma winni kà grohsiti welkahs, un tà tad arri eekssch misas jagreesch. —

Ta ahdereschana arri tad labba irr, kad kohkam wahjsch rumpis irr, un winsch to krohni paneſt ne warr. Brihscham arri kohks no ta neauglígs tohp, kad winnam pahrleeku daudſ ſullas irr; winsch tad aplam lappu- un kohku-ſarrus dſenn un augłus ne neſſ; jo tee augłu ſarri un tee neſſeji ſarri, kas ſcheem klaht irr, gribb mehrenu ſullas peetekku. Speeſchahs ta ſulla wiſſai daudſ us neſſeju-pumpuri, tad no winna ne tohp auglis, bet kohks; kamehr tadehł kohks tahdâ buhſchanâ irr, winsch daudſ augłus neſt ne warr; to rahda tee uhdensſarri ſkaidri, kurri augłus ne neſſ, kamehr uhdensſarri irr. Un to arri pee teem kohkeem warr redſeht, kas ſawus augłus pee jauneem ſarreem neſſ, ka ſchee neſſeji ſarri allasch tee maſaki un ſihkaki irr. Pee tahdas pahrleeku ſullas pilnibas un ſpeeſchanas, ta ahdereschana us abbahm puſſehm rahs misas łohti derriga irr, ſcho ſullas dſihſchanu ſaturreht, un winnu us rumpi nowilkt. Schi pahrleeku ſtipra

ſullas dſihſchana padarra arridſan, ka kohks brihſcham tik ſullupilns tohp, ka winſch tà ſakkoht noſlahpſt, un peepeſchi, brihſcham puſſ isauguſchu augłu pilns, dſeltans paleek, un kad winnam ahtri paligâ ne nahk, ſakalſt. Schahdeem kohkeem waijag tuhdał us tſchetrahm puſſehm miſu usgreeſt, jeb ahderes laiſt; usrohż arri apkahrt ſaknes apdohmigi, nemm to wezzu ſemmi nohſt, un leez ſallus wellenus wirs tahm ſaknehm tà ka ta ſahle us appakſch tohp, un pildi wiſſas ſchukkes labbi ar welleneem. —

§. 35.

Kahdu ſkahdu ſakkis kohkeem darra.

Sakkis ahbolu-dahrſôs negantu ſkahdu warr padarriht, wiſſwairak ſeemas laikâ. Winſch jaunus kohkus, wiſſwairak ahbeles pagallam nomiſo, un badda laikâ winſch arri leeleem kohkeem uskriht, kurreem labba miſa irr; arridſan pluhmſu- un keſberu kohkus winſch apgrauſch, winna kohdums irr nahwigs un lehti ne dſihſt. Ja ne warr ſawu dahrſu zaur ſchohgu no winna

isfargaht, tad waijadsehs kohkus ar luppateem, behrsu misu, kohku skaideem jeb skallahm pahrseet; leez 3 jeb 4 tahdas skallas pehz kà tas kohks teews jeb refns irr winnam apkahrt, un aptinni tad ar kahrklu wizzehm jeb salmu saitehm; tas slapjums scheit ilgi ne paliks, tas kohks buhs wehss un tik lehti ne nosalst. Bet kad jau kohks apgrausts buhtu, tad ne buhs ilgi gaidiht, bet tuhdał tahs wahtis ar to plahsteru pahrsmehreht.

Bet ja kohki no salkeem tà apgrausti buhtu, ka wissapkahrt ne kahda misa wairs newaid, tad jau winnus wairs ne warrehs paglahbt. Bet ja kahdâ pussê wehl misa atlikkusi, tad greesi wissus spurrus lihdseni nohst, un pahrsmehre to wahti ar to plahsteru jeb ar samaisiteem gohwju suhdeem un mahlu, pahrseeni to ar luppateem un turri winnu tà wissu gaddu pahrseetu. Ta sarehtescchana gauschi pawilzinajahs, un kohks, kas jau paaudsis, us sawu muhschu apkehsihts irr.

§. 36.

No schurku un pellu skahdibas.

Schurkas un pelles arri kohkeem, wisswairak pee saknes tik dsilli kà tahs eekscch semmes irr, skahdu darra. Tapehz tas newaid labbi, kohkus wisswairak jaunus kohkus ar salmaineem suhdeem apkraut; salnu laikâ schurkas un pelles labpraht tur sanahk, saknes un misu apgrausch un leelu skahdu darra; tadehł zik spehdams jaraug winnas kaut kahdâ wihsê nodsiht, un ikkatram kahds padohms winnas isdeldeht sinnams buhs.

§. 37.

No kurmju skahdibas.

Arridsan kurmi jaunus kohkus wisswairak eekscch dohbehm gauschi maita; winni tahrpus mekledami, semmi israkka, ka tahs jaunu kohku saknes swabbadas jeb plikkas no semmes paleek un sakalst. Ar dahrsa lahpstu us winneem gluhnedams jeb ar daschadeem slasdeem zik warredams jaraug winnus sawaldiht.

§. 38.

No tahrpu (kahpuru) skahdibas.

Bet daudſ leelaku ſkahdu tee tahrpi darra, un wiſſwairak tee, kas kà taurini ſawus pautus eekſch ſatihtas lappas jeb ſarru gallâ dehj un ar ſmalku ſirneklu tihkli pahrklahj. Pawaſſarâ pee ſiltas ſaules winni isperrejahs, leelâ pulkâ kohpâ dſihwo, kamehr wehl maſi irr, un kohku lappas tà noehd, ka ſchee plikki no lappahm, kà ſlohtas ſtahw, tapehz lappu truhkuma dehl, kas to raſſu eeſihſch, daudſ pohſtâ eet, jeb us diwi gaddeem bes augleem paleek; winni ſamaita tohs ſeedus lihdſ ar tahm lappahm; tam kohkam ap Jahnu jaunas lappas buhtu jadſenn, un ne warredams tohs zittur nekur nemt, kà no teem pumpureem, kurreem nahkoſchâ gaddâ buhtu jadſenn, tad zaur nelabbu ſullas dſihſchanu ſchee par kohku ſarreem tohp, un tadehl tas kohks ohtrâ gaddâ auglus neſt newarr. — Tapehz jau pawaſſaras mehneſi jeb ſullu mehneſcha eeſahkumâ waijag wiſſus kohkus labbi pahrraudſiht, un wiſſus kahpuru perrekus isdeldeht, pirms winni wehl islihduſchi irr.

§. 39.

No rinkukahpura skahdibas.

Tas rinkukahpurs arridſan ahbolu, bumberu, pluhmju un kehberu kohkeem leelu ſkahdu darra. Ta mahtite ſchi kahpura ruddeni leelu pulku maſu appalu pautiņu apkahrt kohku ſarreem rinku rinkôs tuwu kohpâ ſaſpeeſtus dehj, ſcheem pauteem tahds zeets tſchaumuls, un bes ta winni ar tahdu zeetu lippigu ſwekki ſalippinati un pahrwilkti irr, ka arri wiſſ ſtipraka ſeemas ſalna, nedſ ruddens ſlapjums teem neko newarr padariht. Winnu labbad waijag pawaſſarâ ar leelu apgahdibu wiſſus kohkus labbi pahrluhkoht, un tohs ſarrus no ſcheem tihriht, pirms winni isleen; ja neleetigi ſarri irr, tad warr ſchohs nogreeſt, un ar wiſſeem pauteem ſadedſinaht, jeb ja kohkam ne gribb wahtis darriht, tad tohs pautu rinkus ar naſi warr atraiſiht un ugguni meſt. Us tahdu wihſi winnus pa tuhkſtoſcheem warr nokaut, un tas darbs zaur kohku labklahſchanu baggatigi buhs atmakſahts. —

§. 40.

No lappu-gnihdu skahdibas.

Pee kohku lappahm arri tahdi kukkaini kà ut-tes rohnahs, ko lappu gnihdes sauz, un wisswairak jauneem augligeem kohkeem leelu skahdu darra; schee neisskaitamâ pulkâ appakschâ pee lappahm rohnahs un to fullu issihsch, no ka ta lappa satinnahs un wiss sars augumâ apstahjahs. Labs padohms prett scheem irraid silku-sahlags; ee-mehrzi tahdâ silku-sahlagâ tohs sarrinus, kas no scheem kukkaineem pilni irr, no ta winni mirst un kohkam tas neeku ne kaitehs. Jeb sadrahsi seepes un sakuk tahs ar siltu uhdeni puttu puttâs, un ar schahm apsmehre tahs lappas ar pinseli. — Kad schee kukkaini to fullu no lappahm un pum-pureem issihduschi, tad tas eeksch winnu wehdera par meddu tohp, ko tee atkal zaur masu stohbrinu kas teem ais mugguru augschup stahw, isslazzina. Scho saldumu skudri gauschi mekle un tapehz wissapkahrt pahr schahm lappu gnihdehm tahs laisadami rahpj, bet ne tahm neds arri kohkeem

skahdu ne darra. Bet eenahkuschus saldus aug-łus, wisswairak wirsikes winni gan labpraht ap-grausch, ir daudskahrt wirsiku un aprikohsu see-deem skahdu darra, schahdu saldumu mekledami eeksch teem seedeem eeleen un tohs sakohsch. — Winnus wisslabbaki tà warr nohst dsiht: peesee-ni pee spalihrukohkeem smalki sagruhstu sehweli jeb kamparu eeksch lakkatina; wezzus kohkus pahrsee-ni apkahrt rumpi ar misas gabbalu, un apsmehre to daschkahrt ar darwu, tad winni tur peelihps.

§. 41.

No lihpamas- (meddus-) rassas skah-dibas.

Ta lihpama rassa, ko arri meddus-rassa sauz, wisswairak teem seedeem skahdu darra. Schi rohnahs, kad pawassarâ ta sullas dsihschana eeksch kohkeem un stahdeem warren stipra irr, un gaiss par kahdu maggumu dsestraks tohp, nekà tas siltums kas pee sullas apkahrt-tezzeschanas (wilkschanas) eeksch tahm stahdu truhbitehm wai-jadsigs irr. Ta sulla tad peepeschi sabeesojahs,

un eekſch tahm truhbitehm apſtahjahs, tapehz ka winna zaur tahm ſmalkakahm truhbitehm pee pumpureem, ſeedeem un lappahm ne warr wiſk-tees. Kad nu atkal zaur faules ſilrumu gaiſs ahtri ſilts tohp, tad ſchi ſabeeſota ſulla zaur tahm ſihkahm lappu un ſeedu ſweedru-ſchkirbitehm ſpee-ſchahs un kà lahſites iſſuhſt, wiſſwairak kad gaiſs drehgns un ſilts irr, no ka wiſſſtipraka ful-las dſihſchana rohnahs. Zaur ſchahdu nereiſigu ſullas dſihſchanu tas augſtis eekſch ſeeda apſlahpſt, tas dihgs ne warr labbi apwaiſlotees un eet poh-ſtâ; tee jauni ſeedu pumpuri tohp no ſchahs lih-pamas raſſas ſalippinati, ka winni ne warr at-darritees ſawu dihgu apwaiſloht, nedſ labbi no-ſeedeht; ja ne tohp no leetus tuhdal nomaſgati. Pee ta wehl rohnahs ſihki wabbolini ir muſchas, kas ſawus pautinus pee teem aisſlehgteem ſeedu pumpureem isdehj, un drihſ eekſch teem eekoh-ſchahs, un wiſſwairak no muſchahm ar ſawu dehſu-dſellonu eekſch teem wehl aisſlehgteem ſee-deem eelikti tohp, kurri tad wiſſu noehd, ka tas ſeeds ne warr atdarritees, bet ſakalſt un bruhns nokriht. Ir aukſts un paſtahwigs leetus ſeedem

ſkahdu darra, ka winni wahrgſt un nobahl, jo pee jau atwehrtahm ſeedu pukkehm, leetus to ſmalku ſehklas-pulweru noſkallo, ka winſch to dihgu ne warr apwaiſloht; un pee tahm kas war-ren ilgi ſlehgtas paleek rohnahs kukkaini, kurreem tad wallas gan irr tahs ſamaitaht. Kaulinu augſeem no ta tik ſeela ſkahde ne noteek, jo teem ſtipraka dabba irr, un agraki ſeed, bet winneem drihſ pehz ſeedu ſilts leetus waijaga, zittadi tik ne wiſſeem ſpehks noſuhd, un ſeedi nokriht. —

§. 42.

Kà ſuſtrenes (Jahna-ohgas) audſina-tas un kohptas tohp.

Ta ihſtena tehwu-ſemme ſcho paſihſtamu oh-gu, kurras ar ſawu gahrdu ſkahbumu un atdſeh-ſchanu, weſſeleem un ſlimmeem atſpirgſchanu dohd, irr weena tahla ſalla leelâ widdus-juhrâ (Zante wahrdâ), no kurrenes winnas preekſch diwi ſimts gaddeem Englenderu ſemmê un tad pee mums pahrneſtas irr. Winnas gan ſarkanas, paſarkanas, baltas un melnas irr, un kad win-

mas gribb fagahdaht, tad jaraug tahdas dabbuht, kam leelas ohgas irraid. Schis kruhms tik labb pee wezzeem kà pee jauneem sarreem un brihscham arri no teem pumpureem jaunu pehrneju sarru augłus neff. Winfch wiffadu semmi par labbu nemm, un arri fliktâ weetâ gan labbi isdohdahs; bet prifchâ, irdenâ semmê winfch jautraki aug, un gahrdakus augłus dohd. Kad jau wezzi irraid, tad tahs ohgas tohp fihkas un nejaukas, tapehz waijag no tahm atwaffahm, kurru winneem gan daudf irr, jaunus kruhminus audfinaht, un tohs wezzus isgreeft, jeb ja atwaffas ne buhtu, semmi no jauna apftrahdaht, un zittus jaunus tannî weetâ ftahdiht. Winni ikgaddus baggatigi augłus neff, un falna teem daudf fkahdu ne darr. Kad seedu laikâ lappu mehnefi aufsts leetus gaifs irr, tad daudf ohgas pohfiâ eet. Winnu audfinafchana ittin weegla irr. Nogreefi jaunus weenu jeb diwi pehdas garrus sarrinus, eebahfi tohs ruddenî jeb pawaffarâ us trefchu dallu winnu garrumâ paehna eekfch semmes, un apfpeedi drufzin ar rohkahm, tad winni eefaknofees. Bes ta winnahm arri daudf atwaf-

fas irr, no kurrahm tahs kam difchans taifns augums irr, jau ruddenî warr atnemt un pahrftahdiht. Winnas warr audfinaht kà ween gribbedams, ar augftu rumpi, kà katlukohkus, lohdukohkus, kruhmus, fpalihrus ꝛc. ꝛc. Tahs ar augftu rumpi tohp ar weenu paschu rumpi audfinatas, un eefahkumâ tohp winnahm diwi pehdu augftumâ wiffi fahnu sarri atnemti, lai wirsgallâ daudf sarrus dfenn, tad tohp tee sarri pee rumpja augfchup greefti, tik augfti kà winnu gribb, un pehz arri tee wirseji sarri noftruppinati, ka tas krohnis kohfch un lihdsens isdohdahs. Kad to krohni kà katlu gribb audfinaht, tad waijag tohs widdû buhdamus sarrus isgreeft, ka tee ahrejî sarri reifigâ tahlumâ wiffapkahrt rinkî ftahw. Pee lohdu krohneem arri us to jarauga, ka tee sarri no eekfchenes un ahras puffes reifigâ tahlumâ audfinati tohp, to rumpi waijag tihru turreht, wiffas atwaffas atnemt nohft, arri pee krohna wiffus sarrus, kas nereifigi un zits zittu kruftam pahraug, wiffus pahrleeku garrus sarrus, wiffu neaugligu kohku waijag nogreeft, tikkai tee jaunî sarri tohp taupiti. Kad tas kuplums jau mehrenâ

leelumâ irr, tad warr pawaſſaras, jeb ſullu mehneſi pahrſtahdiht; wiſſeem ſarreem aſminus nogreeſt, to appakumu istaiſiht, un zaur to ta kohzina auglibu wairoht. Kad leelas un gahrdas ohgas (kà tahs Ollenderu ohgas irr) audſinaht un tahs ſawâ kohſchumâ usturreht gribb, tad buhs ik ohtrâ jeb treſchâ gaddâ wezzu kohku isgreeſt, un winnas allaſch jaunâ kohkâ turreht; zittadi winnas ſihkas paleek.

§. 43.

No ſtikkenbehru audſinaſchanas un kohpſchanas.

Stikkenbehru kruhms no tahs paſchas ſlakkas irr kà ſuſtrenu kruhms; jebſchu tee augſti gan zittadi un ſchis dſellonu pilns (ehrkſchkains) irr, tomehr no dabbas un buhſchanas winni weenadi irr. Winſch katrâ ſemmê isdohdahs, wiſſlabbaki tomehr melnâ, irdenâ un trekņâ ſemmê. Pawaſſarâ winſch tas pirmais kas isplaukſt, un wiſſadu gaiſu paneſſ. Winna augſtus jeb ohgas kad eenahkuſchas irr gan ſallas warr ehſt, gan arri us

daſchadu wihſi par gahrdumeem eeſahkoht, no winnahm arri jauku un gahrdu wihnu warr taiſiht. Winna audſinaſchana un kohpſchana tik pat weegla, un ar ſcheem ta patti darriſchana irr, kà ar ſuſtrenu kruhmeem. Kad jau ſahk wezzi tapt, tad arri maſakas ohgas neſſ, tapehz ilgaki winni leelas ohgas ne dohd, kà ja daudſ deſmits gaddus, tad winnus atkal waijag jaunus ſtahdiht, jeb tohs wezzus tuwu pee ſemmes nogreeſt, un tahs jaunas atwaſſas teeſcham augſchup audſinaht. Winna daſchadiba kohti leela irr, un wiſſwairak Englenderi winnus kohpuſchi un audſinajſchi irr. Mums wairak jau ne kà trihs ſimts daſchadas waiſlas no ſtikkenbehrehm paſihſtamas, kas gan leelas un gahrdas irr, paſarkanas un tumſchſarkanas lihdſ it melnas, arri baltas, ſallas un dſeltanas. —

§. 44.

No aweeſchu (aweekſnu) audſinaſchanas un kohpſchanas.

Aweeſchi gan drihſ wiſſôs meſchôs aug un

ehrkschkigu kruhmi taisa, kas pirmâ gaddâ salki, ohtrâ bruhnsarkani jeb dseltani pehz semmes buhschanas irr, schee tikkai seedus un augtus neff un pehz nowihst. Tapehz pee dahrsa aweescheem waijag tohs wezzus sarrus ik pawassaras pee saknes nogreest. Winni katrâ semmê gan labbi isdohdahs, bet wisslabbaki irdenâ un jaunâ semmê, tikkai ne siltâ weetâ ko saule daudf apspihd; wissai nederrigais dahrsa kakts paehnâ winneem labbak patihkams buhs. Winnu audsinaschana it weegla irr, jo winni daudf atwassas dsenn, ko warr noraut, jo winni kà nikna sahle wairojahs. Tapehz waijag tahs atwassas kas tahku no kohka isschaujahs ar weenu nodurt, zittadi winni wissu dahrsu pahrnemm. Kad ar schahm waisloht gribbi, tad greesi tohs sarrinus ne taht no kohka us kahdeem pumpureem, no kurreem tad nahkoschâ gaddâ tee jauni sarrini isaugs. Stahdi schohs sarrus diwi pehdas weenu no ohtra pehz kahrtas kur tschetras pehdas ruhme starpa paleek, un nostruppina winnus triju pehdu garrumâ. To ruhmi starp tahm kahrtahm waijag ikgaddus urakt un sapuhschus suhdus peemaisiht; zaur to tahs

tahs saknes gauschi spehzinatas tohp, schigli augs un nahkoschâ wassarâ gahrdus augtus dohf. Wassarâ waijag wissu nelabbu sahli israweht, un pawissam tas labbi buhs, ik zettortâ gaddâ tohs kruhmjus no jauna pahrstahdiht, jo tad wairak un labbakus augtus nessihs, nekà wezzi kruhmi. Tahs wissulabbakas waislas irraid tahs sarkanas, dseltanas un baltas Ollanderu ohgas.

§. 45.

No aprikohsu-kohka un kà winsch greeschams.

Tas aprihkohsu-kohks gribb irdenu, siltu un saufu semmi. Wisslabbaki schee kohki tohp prett deenas widdus pussi, garr tahdu seenu audsinati, kà es pehz §. 48. aprakstischu. Winni sawus augtus wisswairak pee jauna pehrneja kohka, un sewischki pee tahm jaunahm ataugahm ta pagahjuscha gadda neff, kur winni baggatigi augtus dsenn. Aprikohses tohp us jauneem pluhmju-kohzineem jeb wisslabbaki us zwetschehm kad winnas dabbuht warr, pagohdinatas, winnas warr arridsan

us audsekneem no aprikohsu graudeem pagohdinaht; bet schee, pee winnu bes ta jau stipras dsihschanas wehl jo stipraki dsihtu. Ta wisslabbaka pagohdinaschanas wihse pee aprikohsu kohkeem irraid ta dehstischana (okuleeresschana); kad diwi pumpuri teescham weens pretti ohtru eekschi ta jauna kohzina dehstiti tohp, jo tad winsch jau tuhdal pirmâ gaddâ kà dakscha ar diwi schubbureem isaug. Bet ja tikkai weens weenigais pumpuris isaugtu, jeb tikkai weens pats dehstihts buhtu; tad tohp tas sarrinsch, kà pee wirsiku kohkeem, us diwi jeb tschetreem labbeem pumpureem, kas teescham weens pretti ohtru stahw, nogreests, un tee diwi galiņas sarri no scheem audsinati. Kad schee jau tik garri irr kà waijaga, tad winni blahkstni pee spalihra tohp peesseeti. Nahkoschâ pawassaras greesumâ, kam pawassaras mehnescha gallâ, jeb sullu mehnescha eesahkumâ notikt buhs, tohp schee blahkstni peesseeti sarri, us 10 jeb 12 tullеem paihsinati, jeb pehz kà winnu stiprums gribb, winnus warr garrakus pamest. Kad nu nahkoschâ wassarâ, ikkatrs no scheem paihsinateem un blahkstni peesseeteem sar-

reem sawus sarrinus sahk dsiht, tad waijag atkal tohs kas preekschâ un pakkalâ isplaukt gribb, ir wissus nereisigus sarrinus ittin agri pee laika nokneebt; bet tohs kas reisigi isaug, waijag zauru wassaru blahkstni lohziht un peesseet. Tahdâ wihsè tohp nu tas kohzinsch audsinahts un kohpts, kamehr winnam tas peenahkams dischums irr, un taggad tas laiks nahk, ka winnam buhs augtus nest. Tomehr arri tee aprikohsu-punduru-kohki, kas jau augtus nesse, ikgaddus wehl skunstigi greeschami irr, wisswairak tapehz, ka tee pee jauna kohka sawus augtus dsenn; jo neween tee jauni nederrigi sarri irr nohst greeschami, bet arri jaunus augtu-sarrus arweenu waijag peeaudsinaht. Wassarâ waijag tohs nederrigus, nereisigus pumpurus nokneebt, un tas jau lappu mehnesi tapehz irr darrams, ka tee sarri tam kohkam sullu welti ne atrauj, winnu ne sajauz, un winnam pehz, kad schee tomehr janogreesch, neleetigas wahtis darritas ne tohp. Tomehr ne buhs aismirst, tam kohkam weenumehr pahrleeku pulku reisigu sahnu sarru par augtu-sarreem us nahkoschu gaddu pamest klaht, lai pee apgraisischa-

nas nahkofchâ pawaffarâ jauni ſarri buhtu, no kurreem augłu-ſarrus preekſch nahkofcha gadda iſmekleht warretu. Bet kur no weena pumpura diwi ſarrini iſaugt un dakſchu taiſiht gribb, tur nekad wairak kà tikkai weens weenigais irr pamettams. Tohs wiſſur pee kohka ar ſinnu un labbâ pulkâ pameſtus wiſſulabbakus un reiſigus ſahnuſarrus, un wiſſwairak tohs, kas pee appakſchajas dallas ta kohka reiſigi iſplaukſt, ſchohs waijag lihdſ nahkofchu greeſumu ſawâ ihpaſchâ peenahkamâ garrumâ iſaudſinaht. Arridſan waijag waſſarâ tohs kohkus, kamehr winni wehl plaukſt, daudſkahrt pahrluhkoht, un wiſſus pehz no jauna nahkdamus pumpurus tuhdal atnemt nohſt, un wiſſas netihſchas nereiſibas aiſſargaht. Bet pee ſchahs iſlauſiſchanas daudſ apgahdibas un gudribas waijaga irr. Zaur pawaffaras greeſchanu, kas fullu mehneſi warr notikt, pirms tee ſeedu pumpuri warren ſtipri un tukli tohp, waijag wezzu un jaunu kohku lihdſigi iſdalliht. Pahrluhko papreekſch tahs jaunas pehrnajas ataugas, un iſmekle no tahm wiſſur pee ta kohka peeteekamu pulku, kurras tahs wiſſulabbakas un derrigas irr, par augłuſarreem us nahkoſchu gaddu, un pamett pee katra pagahjuſchâ gaddâ pameſta blahkſni audſinata ſarra weenu jeb diwi augłu-ſarrinus, tohs zittus kas pahrleeku irr, greeſi nohſt, kà arri wiſſas pawahjas ataugas, kà arridſan kahdu dallu no pehrnajeem augłu-ſarreem, un tohs plikkus ſarrus pee kurreem jauns kohks newaid, wirs kahdu derrigu ſahnu ſarru. Us tahdu wihſi ruhme rohnahs, tahs waijadſigas jaunas ataugas labbaki reiſibâ audſinaht. Tohs ſihkus ſahnuſarrinus pee tahm iſredſetahm jaunahm ataugahm waijag tuwu pee kohka nogreeſt, un daudſ jeb maſ ſtruppinaht, pehz kà winni wahji jeb ſtipri irr. Teem wahjeem waijag ihſakeem, un teem ſtiprakeem garrakeem palikt; un jo dſillaki tu greeſiſi, jo ſtipraku kohku tu dabbuſi. Tai noſtruppinaſchanai waijag, kà jau fazzihts irr, jeb tuwu wirs kahda kohku-pumpura, jeb wirs tahda ſeedu-pumpura notikt, kas dubbulti ſtahw, un no kurreem weens lappu-ſarrinu dohd. Pehdigi waijag wiſſus tohs labbus maſus pumpuru-neſſejus, kas pee diwi jeb treiju gaddu wezza kohka irr, apgahdigi taupiht, un

tikkai tohs wezzus warren garri preekschstahwoschus pumpuru-neffejus, kà arri wissu sakaltuschu kohku un wezzus stumpurus nogreest. Pee aprikohsu kohkeem wisswairak swekku-tezzeschana lehti rohnahs, pee kurreem tas swekkis kas isfuhkst un sabeesojahs to sullas wilkschanu aiskawe, no ka tee sarri wahrgst un sakalst. Tapehz bes leelas waijadsibas ne buhs kohkam leelas wahtis taisiht, jeb stiprus sarrus greest, kad winsch sullu pilns irr, jeb ta sulla jau kahpt sahk. Tas wissulabbakais padohms prett to, irraid tas plahsters, kas usmehrehts tohp, kad papreekssch wiss swekkis atnemts, un wiss eewainohts kohks nohst greests irr.

§. 46.

Kà wirsiku-kohkus audsinaht un greest buhs.

Tas wirsiku kohks no tahlas semmes, ko Perseru semmi sauz, nahsis. Winna waislas dasch daschadas, gan willainas jeb arri it gluddenas irr. Winni wisslabbaki us pluhmju kohsineem

pagohdinati tohp, un ta wissulabbaka pagohdinaschanas wihse irraid ta okuleereschana (dehstischana). Winna seenas- un spalihra apgehrbschana irr par wissahm kohscha, un dohd jauku usskattischanu, ne ween seedu laikâ, bet arri us winna gahrdeem un dahrgeem augkeem. Eekssch muhsu semmes wirsiku spalihri wisslabbaki prett deenas widdu tohp taisiti, tomehr bes glahsu lohgeem mehs ne warram tohs augtus it gattawus un gahrdus isaudsinaht, tapehz ka muhsu wassara warren ihsa irr. Ta wirsiku kohka kohpschana un apgraisischana irr skunstiga dahrsneeka wissuleelaka apgahdaschana, jo kad scheitan prettim kohka dabbu kas darrihts tohp, tad winsch drihs nihkst un mirst; winna warren pahrgalwigu dsihschanu waijag sinnaht saturreht, bes ka winsch samissinahts tohp. Ta wirsiku kohka audsinaschana nekur labbaki ne peeklahjahs kà pee spalihra, un kad winsch scheit ar dakschu sarreem audsinahts tohp, jo winna pahrgalwigu sullas dsihschanu ne warr labbaki sawaldiht, kà zaur to ka winna sarri weenumehr blahkschni tohp lohsiti, un tad winsch kohti tahlu isplescahs. Tik drihs

nu kà tas wirsiku kohzinsch ar sawu pehrnaju sarinu sawâ paleekamâ weetâ stahdihts irr, tad tohp winsch par kahdu pehdu no semmes us diwi kohscheem pilnigeem pumpureem, kas zits prett zittu stahw, nogreests. Us to jau tuhdal pee stahdischanas jaraug, ka tee isredseti pumpuri us abbahm pussehm weens ohtram pretti stahw. Taisi to greesumu no muhra (seenas) us sewis, tà ka tas slihpums ta greesuma prett muhru stahw. Tee zitti pumpuri, kas wehl appakssch teem diweem par mahtes-sarreem isredseteem pumpureem buhtu, tohp jeb wissi ar pirksteem islausti, jeb par apgahdaschanu diwi tohp pamesti klaht, ja kahds no teem isredseteem pumpureem zaur kukkaineem jeb zittu wainu ne isdohtohs. Bet ja schee labbi plauksi un aug, un jau weena jeb diwi pirkstu garrumâ irr, tad waijag tuhdal tohs appakschâ isplaukuschus sarrinus kamehr wehl mihksti irr nokneebt. Schee diwi mahtessarrini warr pirmâ gaddâ ohlekts garrumâ jeb wairak isaugt, un daudsfahnu sarrus dsiht, bet tik drihs kà winni jau mas stipri tohp, winnus tuhdal waijag it blahkschi jeb druszin augstaki pee spalihra ar luhku peesect; bet us ab-

bahm pussehm weenadâ lihdsibâ, ka weens ittin lihdsigi kà ohtrs, nè augstaki nedsfemmaki seets tohp, ka ta sulla weenlihdsigi warr isschkirtees, un weens ne tohp stipraks ne kà ohtrs; jo schi weenlihdsiba lohti waijadsiga irr. Tapehz jau eekssch pirmajeem mehnesscheem apdohmigi us to jaraug, ka weens sars ohtru ne pahraug jeb stipraks tohp; un tik drihs kà to redsi, waijag tuhdal to stipraku sarru jeb dsillaki lohsiht un peesect, (zaur ko tad ta sullas dsihschana rimstahs) jeb scho stipraku sarru waijag gallâ weenu jeb diwi tullus nogreest, zaur ko arri ta stipraka sullas dsihschana sawaldita tohp. Tomehr ne buhs tam preekssch Jahna notikt; bet to semmaku nosseeschanu warr agraki padarriht. Bet ja tam kohsinam jau kad pahrstahdihts tohp diwi weenlihdsigi, kohschi un stipri dakschu-sarrini buhtu, tad gan drihs wessels gads buhtu winnehts, un schahds tuhdal tà kà tas pirmais ohtrâ gaddâ audsinajams; tikkai ar scho sinnu: ka schim (dehl sawas darboschanas ar saknes) kahdi pumpuri maggak tohp nogreesti, kà tam pirmajam jau eesakno-tam kohkam ohtrâ gaddâ.

Buhtu nu winſch pirmais us diwi pumpureem ſtruppinahts kohzinſch tohs diwi mahtesſarrinus pirmâ gaddâ tà nelihdſigi dſinnis, ka weens daudſ ſtipraks buhtu tappis ne kà tas ohtrais, tad jau ar pirmaju greeſchanu pawaffarâ us to jadarbojahs, to waijadſigu weenlihdſibu atkal fagahdaht. Tapehz waijag to ſtipru ſarru ihſi, weena pirkſta garrumâ nogreeſt, un to wahju ſarrinu garraku pameſt; no ta tohp eekſch ta ſtipra ſarrina ta fulla pabaidita, un apſtahjahs; pa tam tas wahjakais ſarrinſch winnu pee ſewim peewelk klaht, tà ka winſch ſtipraks un ar to ohtru weenlihdſigs tohp. Arridſan warrehs tam ſtiprakam ſarrinam kahdus appakſchâ iſplaukuſchus fahnu ſarrinus pameſt, lai tee winnam kahdu teeſu ſullas atrauj. Bet kad tee diwi pumpuri pirmâ gaddâ diwi weenlihdſigus ſarrus dſinnuſchi irr, kurri tuhdaht kà peenahkahs peefeeti tohp, tad winnus nu atkal ohtra gadda pawaffarâ us aſtoneem pumpureem waijag ſtruppinaht. Schee diwi dakſchas taiſihs, un pakkalâ ſarru no puſſ oh-lekts garruma. Sirſchu ſarru ne waijag ne buht zeeſt, bet tuhdaht isgreeſt, jo ſchis teem appak-

ſchajeem wiſſu ſpehku atrautu, un ſchee tad jau treſchâ gaddâ plikki paliktu. Turpmak tohp tas wiſeis no tahs dakſchas isaudſis ſars par waddonu us tſchetreem pumpureem greeſts, tas appakſchâ buhdams no pirma pumpura isdſihts ſars tohp atnemts nohſt, tas pakkalâ buhdams ſars tohp us ſeſcheem pumpureem greeſts, jo tam appakſchajam kohkam allaſch waijag preekſchâ buht. Ja no teem zitteem pumpureem pee ſtipras dſihſchanas augſu, kohks iſnahktu, tad tas peenemmams irr. —

Ta wiſſuleelaka ſinna pee wirſiku kohka greeſchanas irraid ſchi: ka winſch tuhdaht no eeſahkuma labbi ſawaldams irr, ka arri wiſſukohſchaku ſarru ne buhs taupiht, bet winnu ihſi greeſt; zittadi tas kohks appakſchâ pliks paliks, jo tee neſſeji-ſarri tuhdaht pehz augſu neſchanas nomirſt. Tomehr prahtigs dahrſneeks arri ſcheitan ſinnahs mehru turreht, un pehz ta kohka buhſchanas un dabbas, pehz winna wezzuma un zittahm daſchadahm wainahm, winna mudribu ſawaldiht, bet nè nomehrdeht. Wiſſwairak arridſan jaraug kohku ſarrus audſinaht, un no ſcheem atkal aug-

tu-ſarrus audſinaht, jo tad auglu-ſarru gan buhs. Bet kad pee kahda ſarra tas tekkots kohks truhkſt, tad tohp winſch pliks, jo tas neſſejs ſars allaſch mirſt. —

Ruddeni tikkai tad wirſiku kohkus warr greeſt, kad winni apklahti gan irr, zittadi labbak buhs pawaſſarâ to darriht; greeſi tad papreekſch to luhku no wiſſeem jauneem ſarreem, tomehr ne wezzus ſarrus bes leelas waijadſibas, isgreeſi papreekſch wiſſu kas ſaufs un ſakaltis irr, kà arri to wezzu kohku kas preekſch kahdeem gaddeem auglus irr neſſis, un kam jaunas ataugas wairs newaid. Tohs it ſihkus wahjus ſarrinus, kà arri tohs it ſtiprus kas bahli paſalki isſkattahs un kam retti pumpuri irr, atnemm arri nohſt, ja ſchukkes zaur to ne rohnahs, jeb winnu ne waijadſetu, tuwu buhdamas ſchukkes apklaht, jeb winnu dſihſchana, jaunums ꝛc. to padohmu dohd zittadi darriht, jo tad winnus us 4 jeb 6 tulleem paihſinati tohp. Kad ta greeſchana beigta irr, tad tuhdaſ jaſahk ſeet no appakſcha augſchup, pee ka us to jarauga, ka tee ſarri weenlihdſigi us abbahm puſſehm, blahkſni un weenadâ tahlumâ

maſas rohkas plattumâ zits no zitta iſſchkirti tohp; ka ne weens ſars ohtram kruſtam pahr ne eet, nedſ aiſ ſpalihru leen, bet wiſſi preekſchâ wilkti un preekſchâ peeſeeti tohp, un wiſſur jauni ſarri papilnam paleek. Ja widdû tukſchas weetas paliktu, tad par to ne waijag behdaht, ſarru gan raſſees, ko waſſarâ peeſeet warrehs. Tomehr zik warredams wirſiku kohku no greeſumeem un wahtim waijaga ſaudſeht, jo pee tahda kohka kurra ſulla par ſwekki ſabeeſojahs, tahs wahtis daudſ wairak kaitigas irr un ſkahdu darra nedſ tik ahtri un lehti ſadſihſt, kà pee tahs dſeſtras graudinu kohku ſullas. Es tapehz ſcho padohmu dohdu: wiſſas neleetigas ataugas, kamehr winnas wehl jaunas un mihkſtas irr, iſlauſt, un wiſſus neleetigi atraſtus ſarrinus, kà arri wiſſus tohs kas no weena un ta paſcha pumpura iſplaukuſchi irr, bes ta labbaka no ſcheem, ar ihkſchki nokneebt. Kad jau wirſiku kohkam wezzuma wahjums rohnahs, tad ar jo leelaku apgahdibu wehl waijaga winnu kohpt, pee greeſchanas winnu ſawaldiht, wiſſas newaijadſigas ataugas iſlauſt, ne wiſſai daudſ ataugu pameſt, daudſkahrt winnu apleet,

semmi usrakt, apsuhdoht un ikgaddus winnam prischu semmi doht. Zaur tahdu apgahdigu kohpschanu winsch appakssch samanniga dahrsneeka rohkahm wehl ilgu laiku warrehs sakloht, un wehl gahrdakus augtus nest, nekà eekssch jaunahm deenahm. —

Kad wirsikes gattawas (eenahkuschas) irr, to warr no ohschanas (smakkas) un skattischanas pamanniht, kad ta ahda zaurispihdama irr, jeb wisswairak kad weegli no kahtina atraisahs. Ar pirksteem ne drihkst winnas daudz speest, no ta puüma sihmes rohnahs. —

§. 47.

Kad wissulabbakais laiks irr kohkus apgraisiht.

Tas wissulabbakais laiks kohkus apgraisiht irraid pawassaras-mehnesis; bet daudzkahrt gaisi wehl tik nikns irr, ka scho darbu ne warr schi mehnesi pagallam nobeigt, un wehl sullu-mehnesi jadarra; tomehr pirms sulla sahk kahpt un lappas isplaukst. Tohs spalihrus prett deenas widu waijag papreekssch greest, un tad tohs prett rihta un wakkara pussi. Schahdi pawassarà apgraisiti kohki ahtraki un lehtaki tohs greesumus pee sarreem sarehte, kad ta sulla jau spehkà eet, ne kà tee, pee kurreem tee greesumi zaur seemas salnu sakaltuschi irr. Ruddenì un seemà tas ne buhtu labbi darrihts muhsu semmès, tahdus kohkus apgraisiht, kas klaijà weetà stahw; jo tee greesti pumpuri no stipras salnas sakalst, un tas kohks pohstà eet; jebschu gan fazzihts tohp, ka tas kohks, tik drihs kà ta sulla zaur salnu sabeesojahs, kà zeetà meegà apgullis rahdahs. Tomehr pee dubbultahm seenahm, kur tee kohki ar slehgeem un maschahm labbi apsegti irr, bes bailehm warr kohkus apgraisiht; es pee saweem aplahrteem kohkeem, tik labb ahbolu-, bumberu-, pluhmju- un kesberu-, kà arri wirsiku- un aprikohsu-spalihrukohkeem, kurrus es ikgaddus ruddenì apgraisu, un ja gaisi palauj, peesees leeku, nekahdu wainu ne esmu mannijis, bet winneem pee ta ittin labbi klahjahs. —

§. 48.

Us kahdu wihsi dahrgi swefchas semmes augli wifflabbaki audsinati, sargati un apsegti tohp.

Arridsan muhsu aukstâs semmês, kur wiss wairak nikns un łohti nepastahwigs gaiss un ihsa wassara irraid, warram mehs tohs dahrgus tà fauktus smalkus augłus audsinaht, kurri tikkai eekfch siltahm tahłahm semmehm aug; bet sinnams, scheit leela apgahdiba, darboschana un sinna waijaga irr. — Taisi tapehz prett deenas widdus, jeb ja to ne warr, prett rihta puffi dubbultu seenu no dehlehm jeb balkeem, 8 jeb 9 pehdu augstumâ, pildi to starpu ar smiltim jeb labbaki ar sahgu-skaidahm un taisi jumtinu wirsû. Scho seenu warr ar elju pehrwi apmahleht, jeb ar darwu apsmehreht. Eerohz tuwu pee schahs seenas stiprus stabbus, 6 pehdus weenu no ohtra, un pee scheem stabbeem peenaglo blahkfni kahrtus (lattes) tà ka winni alasch pee ta ohtra stabba winna widdû fanahk kohpâ. Pee scheem peesitti tahs teewas tschetrkantigas

gas spalihrulattes 8 tullus weenu no ohtras, ka tohs sarrus kohfchi un weenlihdsigi peefeet warr. Ta peefeefchana to kohku un winnu sarru pee peenagloteem kohku-gabbaleem jeb tikkai pee naglahm nekam ne derr, jo tas daudf laiku aisnemm, un tomehr ne warr tik reisigi notikt, bes ta arri tas kohks jeb winna sarri pee tahm naglahm berschahs, un nejaukas degguma wahtis dabbu. — Deht apsargaschanas schahs seenas taisi slehgus no puffohtrus tullus refnahm dehlehm, katru slehgi no 2 jeb 3 dehlehm plattu un ar lihksteehm salaistu, bet tà ka wiffi slehgi labbi kohpâ saeet un derr. Appakschâ warr kohkus likt ar pinnehm, kur tohs slehgus eezelt warr. Bes ta wehl tohs wissudahrgakus kohkus ar dubbultahm maschahm warr apsegt. Us tahdu wihsi esmu es tahs wissusmalkakas kohku waislas paglahbis, ka ir ne weens sarrinsch newaid nosallis. Kohku seena man dohmaht daudf labbaka jebschu ne tik pastahwiga irr kà muhris, jo eekfch muhru seenas allasch drehgnums irraid. Kad tahda seena tà taisita tohp, ka winna puff prett deenas widdu, puff prett rihtu stahw (teescham ahsenes wehjam pret-

zim) tad abbas puffes bruhkeht, un garr wakkara puffi kesberu kohkus stahdiht warr. Es esmu tahdu seenu tannî wakkara puffê ar agrajahm spahneru kesberehm apstahdijis, un schee kohki mannim ikgaddus bâggatus augļus dohd. — Kohkus par seemu salmôs eetiht, nekam nederr; kas kohkus no tahļahm siltahm semmehm dabbu, tas winnus labbaki ar mafchahm un paëgtu sarreem aptiht warr; scheit gaif warr zauri wilktees, un tas winnus no safalschanas pasargaht warr, wisswairak kad appakschâ pee saknes labba sausa semme peekrauta tohp. —

§. 49.

No kohku nosalschanas.

Gan tas eekscht schahm muhsu aukstahm semmehm daudskahrt gaddahs, ka pulks kohku eekscht dahrseem no stipras salnas maitahts tohp. Bet leelakas dahrsu pohstischanas, kas wissu zerribu isnihzinaja un wissahm darboschanahm gallu darrija, ne irr lehti redsetas kâ tahs, kurras mehs eekscht teem ne senn pahrgahjuscheem gaddeem pee-

dsihwojuschi essam, un kas dahrsneekeem un dahrsu draugeem us ilgu laiku wehl peeminnamas buhs; tapehz gan waijadsehs no tahm wehl kahdas sinnas doht.

Leela un stipra salna zaur to kohkeem skahdu darra, ka tahs sullu truhbites pahrsprehgatas un zaur to wissa kohku weselibâ un dsihwiba maitata un pohstita tohp. Bet schahdu pohstischanu salnâ tikkai tad padarriht warr, kad us siltu gaisu, no ka wehl sullas wilkschana ne trohnahs, peepeschi stipra salna nahk. Tas tik labbi ruddenî kad sahk salt, kâ arri pafchâ seemas widdû, ir pawassarâ warr notikt. Kad Ruddenî kâmehr sulla wehl pilnâ wilkschanâ irr, un wehl newaid sabeesojusees, (kad ruddenî pastahwigs leetus gaif irr, kas to sullu weenumehr wilzigu darra) kad tahs jaunas ataugas wehl labbi eenahkuschas (kohkainas) newaid, un tad agri stipras naktssalnas nahk, jeb (kâ tas pahrgahjuschâ gaddâ notikke) peepeschi stipra seema useet; tad gan ne warr tas zittadi buht; tahs zaur siltumu wehl issteeptas, sullu pilnas un mihkstas truhbites, tohp zaur ahtru salnu peepeschi sasee-

stas un saplohsitas. Tàpat arri Seemas widdû, kad no siltas saules pee skaidrahm deenahm deenas widdû, wisswairak pee pasilhpi stahwoscheem kohkeem us deenas widdus pusses sneegs jeb sarma atkuhst, un tà misai siltums un dreggnums tohp dohts; tad arri scheitan tahs no aukstuma jau sawilktas truhbites atkal isplescha hs, ta sulla sahk atkal kustetees, un kad nu saule nogahjusi un peepeschi stipra salna nahk; tad sinnams atkal wiss tohp sasprehgahts un saplohsihts. Un tad pehdigi Pawassarâ, kà tas gan pee mums wisswairak noteek, kad agri pawassarâ jaukas siltas deenas bija, un tahm jau issteeptahm sullu-mehnesi peepeschi stipras naktssalnas uskriht; tad wiss ispohstihts un isnihzinahts tohp. Bet kad sulla kà peenahkahs palehnam sabeesojusees, un wairs ne kustahs nedsi welkahs, bet apstahjusees irr; tad arri wissustipraka salna ne kahdu skahdu wairs ne warr darriht. Jo wiss salnas skahds no ta rohnahs, kad ta sulla daudsi jeb mag wilziga irr, lai ta salna nahktu kad nahkdama. Us tahdu paschu wihsi arridsan salna pee

Saknes kohkeem skahdu darra. Kad zeetâ seemâ stiprais saltums eekschi semmes speeschahs, kad schi ar sneegu wehl ne apsegta jeb wehl dreggna irr, un ne pamasam bet peepeschi saknehm uskriht, tad winsch scheitan tàpat kà pee sarreem wissas truhbites pahrplehsch un samaita. Tà kà daschubahn kohka rumpis un sarri maitati tohp, bes ka saknehm skahde noteek, tà arri daudskahrt saknes tohp maitatas, bes ka kohkam jeb sarreem tuhdal skahde noteek. Tee kohki kurru saknes no salnas saplohsitas irraid, tad no appakschas augschup sahk nihkt un mirt; winneem pawassaras eesahkumâ wehl wessels sarrini irr, kas par pohteschanas-sarreem derr, winni gan wehl plauksi un seed, teekams sakne wairs ne warr sullas gan doht, un tad rumpis un sarri pamasam sahk nihkt un sakalst. Arridsan saknehm stipra salna tad ween skahdu warr darriht, kad sulla wehl silta un wilziga irr; jo kad kohki ikreis nosaltu, kad salna saknes aisteek, tad gan wisseem kohkeem un wisswairak teem jaunakeem ikgaddus buhtu pohstâ jaeet, jo ta salna daudsi dsillaki eekschi semmes wisswairak eekschi irdenas semmes

spēeschahs nekà jaunu kohku saknes leen. No tahs zaur stipru salnu notikkuschas sullu-truhbitu saplohsischanas rohnahs degguma-sihmites un ehdejs (deggums, prauls) kà tas 141. lappâ §. 32. jau sazzihts irr, un ja dahrsneeks to pee laika wehrâ ne leek, un tahs eewainotas weetas no wessela kohka ne greesch nohst, tad schis deggums ar weenu ispleschahs un wiss kohks pohstâ eet. Bet kad ta waina tik leela newaid, kad ne wissai daudz no teem sullu stohbrineem saplohsiti buhtu, tad pawassarâ kad jauna sulla wilktees un kahpt sahk, kohks pats sawas wahtis dseedina un wessels tohp. Pee jauneem, stipreem, sullupilneem kohkeem daudskahrt tahdas neredsamas salnu wainas un wahtis sadsihst, kurras mehs ne kad ne buhtum nomannijuschi, kad mehs tahs brihscham pee tahm melnahm sihmitehm, kad kahds sars garrumâ pahrgreests tohp, eeksch ta sarkana ferdeskohka ne dabbutum redseht. Tapehz arridsan wahrgeem nespehzigeem kohkeem salna lehtaki warr skahdu darriht, jo winneem pawassarâ sullu truhkums rohnahs, un tadeht ne spehj paschi dseedinatees. Weens kohks wairak

warr aukstumu panest nekà ohtrs. Tas wisswairak no winna audsinaschanas nahk. Tas kohks irr stiprs, un wissadahm gaisu pahrmihschanahm pretti turretees warr, kad winsch augstâ klaijâ weetâ usaudsis irr, jo tad dsestrais gais winna sullu truhbites ne tik plaschas isdarrijis irr. Schis leelakais stiprums jauneem kohkeem tad zaur wissu muhschu peemiht, ka tee wissadus gaisa un semmes niknumus un gruhtibas, ir nepareisu kohpschanu pahrzeest warr. Tà tas arri ikweenam saprohtams buhs, ka tahdi kohki kam resna ferde, kam mihksts kohks irr kas daudz drehgnumu peenemm, lehtaki no salnas eewainoti tohp, un ka wissi tahdi kohki, kas agrajus augłus nesf, no pawassaras salnahm; bet tee kas wehlakus augłus nesf, wisswairak no rudens salnas maitati tohp. —

§. 50.

Kà kohkus, kas no salnas maitati irr, paglahbt warr.

Gribbi tu kohkeem kas no salnas maitati irr paligâ nahkt, tad

1) Usrohz un apmaiſi labbi to ſemmi, leez winneem labbu, ſuhdainu ſemmi ap ſaknehm; darri ko ſinnadams winna augumu ſkubbinaht (§. 51.); jo ta ſtipra ſullu wilkſchana ta weeniga glahbſchana irr, zaur ko tas kohks pats ſawas wahtis dſeedinaht ſpehj.

2) Greeſi kohkam pehz tahs buhſchanas tahs ſalnu wainas, labbu teefu no winna wezza kohka, wiſſwairak neſſejus-ſarrus un pumpurus nohſt, tas winnam jaunu ſpirgumu dohs, un winſch priſchu kohku un jaunus ſarrus dſiht ſahks, no ka winna dſchans un labbakais ataugs rohnahs. Schi ſtipra greeſchana, ja waijag lihdſ wezzu kohku, irraid ta wiſſulabbaka glahbſchana prett ſalnas kaitehm, ko es ne warru gan ſlaweht un eeteikt. Schi wiſſlabbaki pee tahdeem kohkeem warr notikt, kam ſemſch rumpis irraid; es tapehz wiſſeem dahrſneekeem to padohmu dohſchu: eekſch muhſu aukſtahm ſemmehm, tikkai tahdus ſmalku augļu kohkus audſinaht, kam

ſemſch rumpis irr; jo tahdi ſmalku augļu kohki wiſſlehtaki no ſalnas maitati tohp.

3) Ja naktsſalnas pawaſſarâ ſmalku (dahrgu) augļu kohkus pee ſpalihra, wiſſwairak ſeedu pilnus aprikohſu un wirſiku kohkus, kurrus apſargaht ne warreja, ſagrahbuſchas buhtu, tad irr ſchis tas wiſſulabbakais padohms ko es doht ſinnu: aplaiſti tohs kohzinus preekſch ſaules lehkſchanas, jeb pirms ta ſaule winnus wehl apſpihdeht warr, ar uhdeni. Tas to paſchu padarra ko leetus darra, ta ſalna atlaiſchahs, tahs ſafallufchas ſullu truhbites pamaſam atkuhſt, kurras, kad to ne darritu, no ahtras ſaules atkauſeſchanas pahrſprehgatu un pohſtâ eetu. Kad ne warr aplaiſtiht, pirms wehl ſaule apſpihd, tad taiſi tik ahtri kâ warredams preekſch ſpalihreem pawehnus prett ſauli, un apleij ar weenu tohs kohkus ais ſcho pawehni ar laiſtijamu trauku (gihſkannu) tik ilgi, kamehr wiſſa ſalna no uhdens atkuſſuſi buhs. Tad ween, un pirms wè, ſaule atkal ſpalihru warr apſpihdeht, un tahdâ

wihſi ne kahda ſkahde pee augleem ne notiks.

§. 51.

Kà kohku augumu paſkubbinaht warr.

Kamehr jauni kohki wehl ittin ſtipri newaid, winneem daſchadas ſkahdes notikt warr. Kad to aiſfargaht gribb, tad waijag winnu augumu ſkubbinaht, un tas tohp tà padarrihts: Berſi daudſkahrt wiſſwairak ſullu-mehneſi jaunu kohku rumpjus un leelakus ſarrus ar ſlapju ſuſſeklli tik daudſ ka ne ſuhni nedſ zitta netihriba, nedſ fauſa miſa wairs ne paleek klaht. Zaur to ta iſtwaikoſchana wairota, un ta miſa derriga darrita tohp, tik labbi gaiſa dreḫgnumu un ſiltumu, kà arri faules un gaiſmas darribas ſanemt, kas pee wiſſu ſtahdu isdohſchanas lohti waijadſigs irr. Kohku augums zaur ſchahdu tihriſchanu tahs miſas no wiſſeem ſakaltuſcheem un ſwihnaineem gabbaleem lohti ſkubbinata tohp, jo ne ween tas kohks labbaki warr iſtwaikoht, bet arri kukkaini ne warr tik lehti miſai ſkahdu darriht.

Tee wiſſulabbaki eerohtſchi pee jaunu kohku tihriſchanas, irraid naſis no ſeta kohka, ar ko ta wezza ſwihnaina miſa tohp atnemta, bes ka tai jaunai pee auguma waijadſigai miſai ſkahde noteek; un tad mehreni ſtingrs mattu ſuſſeklis, kurra weetâ arri rupju lakkatu bruhkeht warr. Jauni kohki, kas us tahdu wihſi pohſti tohp, zaur ſawu ſchiglu augumu lehti no teem iſſchkirſees, kas ſawâ wallâ bes kohpſchanas usaug.

Darbu-rahditais,

kas katrâ mehneſî ahbolu-dahrſâ darrams irr.

Jauna gadda mehneſî. (Januahr.)

Schinni mehneſî, kad wiſſa ſemme ar dſiłku ſneegu apklahta irr, un meſchu-putni un lohpi daudſkahrt baddu zeeſch, ſakki un pelles wiſſwairak dahrſeem uskriht, un leelu ſkahdu padarra. Tapehz jau ruddenî waijag wiſſus ſchohgus (fehtas) pahrluhkoht un iſlahpiht. Bet ja tas ne

buhtu darrihts, jeb fneegs wiſſai daudſ garr ſchohgeem fadſihts; tad jau waijadſehs tohs kohkus ar paëgtu ſarreem, ar ſkaidahm jeb ſkallahm pahrfeet, kà tas §. 35. lappâ 147 mahzihts irr. Arridſan tahrpu un kahpuru-perrekkus taggad us plikkeem ſarreem lehti warrehs atraſt un tohs isdeldeht §. 38. un 39. lappâ 150 ꝛc. ꝛc. Un wiſſus fuhnus no kohku rumpja un ſarreem ſkaidri noberſeht.

Swetſchu-mehneſi. (Webruahr.)

Pee wezzeem kohkeem warr ſchi mehneſi tohs nokaltuſchus, ſauſus ſarrus nogreeſt; ſmalkas kohku ſlakkas no ſtipras ſalnas ar apſeggeem ſargaht, un kahpuru pereekkus isdeldeht. Schinnis mehneſchôs arri wiſſadas waijadſibas no meſcha warr ſagahdaht, prohti: ſtabbus, meetus, kahrtis, lattes, ſtikkalus ꝛc. ir garrôs wakkarôs wezzus dahrſarihkus pahrraudſiht, iſlahpiht jeb jaunus pataiſiht.

Pawaffaras-mehneſi. (Marz.)

Apfedſi tahs ſmalkas kohku-ſlakkas pee ſpalihra kad gaiſchas ſkaidras deenas irr, ar maſchahm, jebſchu arri pahrgahjuſchôs mehneſchôs ne apſegtas buhtu palikkuſchas; jo taggad zaur ſaules ſpihdumu un naktsſalnahm tee ſmalki ſarrini lehti warr nofalt. (§. 49. lappâ 178.) Schi mehneſcha gallâ jau warrehs pohteſchanas-ſarrinus no pluhmehm, keſberehm un bumbereem greeſt, un pee labba ſilta gaiſa jau fahk laulaht un pohteht, kà tas §. 12. un 21. mahzihts irr. Kohkus pee ſpalihra jau warr apgraiſiht, kahpuru perrekkus deldeht, un pehz leetu tohs fuhnus no kohkeem ar rupju luppatu jeb ar fuſſekli noberſeht. §. 31. lappâ 186. Kad ſemme jau atkuſſuſi, tad warr ſuſtrenu, ſtikkenbehru un aweeſchu ataugas ſtahdiht; ir zittas kohku ſlakkas kam lappas irraid, tik labb dahrſa- kà meſcha-kohkus warr ſchi mehneſi ſtahdiht; bet preedes un egles labbaki 2 jeb trihs neddeļas preekſch Jahņa ſtahditas tohp. Tee pehrnajâ waſſarâ dehſtiti (okuleereti) augļu kohki, kad winnu pumpuri labbi irr isdewuſchees, tohp pirkſta garrumâ pahr to eedehſtitu pumpuri nogreeſti (lappâ 88.) Schi mehneſcha gallâ, kad jauks gaiſ irraid, warr tohs jaunus kohzinus kohku ſkohlâ pahrraudſiht, tihriht un apgraiſiht. Pawiſſam jaunus ſpalihrakohkus ſchi mehneſi

waijag apgraisiht, jo rettas siltas deenas warretu schо darbu pehz pagallam aiskaweht. Kas ahbolu- jeb bumberu-fehklu par seemu sakrahjis, warr to schi mehnescha gallâ smiltainâ semmê us dihgschanu stahdiht.

Sullu-mehnesi. (April.)

Kad jau wairs ne salst, warr no wirsiku-, aprikohsu- un zitteem smalku augļu kohkeem maschas un apseggus atnemt nohst. Wehl warr schi mehnesi laulaht un pohteht, un ahbolu sarrinus pohtetschanai laust. Jaunus kohzinus waijag pee meetineem peesеet; wezzas kluhgas atnemt nohst un ar jaunahm seet, (lappâ 136) ka tas kohzinsch kad augt un breest sahk, ne tohp speests jeb eegreests. Wehl warr drohschi wissadus kohkus stahdiht. Buhtu kahds kohks no salnas eewainohts, tad darri kà §. 50. lappâ 183 mahzihts irr. Wirsikes un aprikohses kas jau sahk seedeht, waijag wakkarôs dehl naktssalnahm ar maschahm apsegt. Tohs pehrnajâ wassarâ okuleeretus kohzinus wehl buhs pahrluhkoht, un kà 88. lappâ mahzihts irr, wirs to eedehstitu pumpuri nogreest, kad redsi, ka winsch breest un

aug; wissus leekus sarrinus kas appaksch tahs dehstischanas weetas isplaukt gribb, waijag apdohmigi atnemt, un wissu rumpi tihru turreht. Aweeschu kruhmjus waijag no pehrnajahm sausahm ataugahm tihriht un winnus apgraisiht. Wehl jaraug kahpuru perreklus usmekleht un kohkus no teem tihriht.

Lappu-mehnesi. (Mai.)

Paschâ dahrsâ dauds zittas darrischanas ne buhs, kà ween: wissus pee kohkeem isauguschus uhdenssarrus nogreest, (lappâ 138) un jaunus kohzinus apdohmigi pee meeteem peesеet, ka no leeleem wehjeem lohziti un lausti ne tohp (lappâ 136).

Kohkuskohlâ waijag tohs jaunus isauguschus sarrinus kas pohteti jeb dehstiti irr, pee teeweem meetineem peesеet; tohs breeduschus dehstitus pumpurinus pahrraudsiht, jo kahpuri labpraht eeksch teem perrejahs; wissus dehstitus, laulatus jeb pohterus kohzinus no neleerigeem sarreem un suhneem tihriht. Sehklu- un kohku-skohlas taggad waijadsehs dauds raweht un no wissas sahles tihriht; kà arridsan to semmi labbi usmaisiht un

irdenu darriht (lappâ 30 un 54). Tahrpi un kahpuri tahm taggad wehl jaunahm mihkſtahm lappinahm leelu ſkahdu warr darriht, un wiſſu kohku maitaht, tadehl wehl jaraug rihtôs agrumâ kamehr winni aukſtuma dehl kohpâ tinnahs, winnus atnemt nohſt. Wirſiku- un aprikohſu- jeb zittus ſmalku augļu kohkus wehl waijadſehs wakarôs dehl naktsſalnahm ar maſchahm apſegt. Schi mehneſcha eefahkumâ wehl warr ahbeles pohteht, bet ne wehlaki. Tahs dohbes kur graudini iſſehti irr, waijadſehs pee ſauſa gaiſa wakarôs jeb rihtôs aplaiſtiht. Pehz leetu wehl warrehs kohkus, kà jau mahzihts irr, no ſuhneem un ſakaltuſcheem miſas gabbaleem tihriht; un kur degguma-ſihmes, ehdajs jeb prauls rahdahs isgreeſt kà §. 32. lappâ 141 mahzihts irr. Taggad arri wehl kohkus warr ahdereht; laſſi tapehz tohs §. 32. 33. un 34., un darri kà tur mahzihts tohp.

Waffaras-mehneſi. (Juhnius.)

Pahrluhko wiſſus wirſiku- aprikohſu- un zittus ſpalihru-kohkus, peeſeeni wiſſus jaunus ſarrinus un ataugas, ka tas ſpalihrs wiſſur lihdſigi un

un kohſchi apgehrbts tohp, un tukſchas weetas jeb ſchukkes ne kur ne paleek; bet wiſſus pahrleeku iſauguſchus ſarrus, jeb kas us preekſchu iſaugt gribb, greeſi pee laika nohſt. Pee ſauſa gaiſa apleij iſneddelas weenu reiſi tohs jaunus ſtahditus kohzinus, ir wiſſu kohku warr brihſcham wakkarôs ar gihſkannu aplaiſtiht. Pahrraugi iſneddelas tohs pohtetus, dehſlitus un laulatus kohzinus, un atnemm wiſſus pumpurus kas appakſch tahs pagohdinaſchanas weetas iſplaukt gribb; iſrawe wiſſapkahrt wiſſu ſahli; atſwabbini tohs peeſeetus pagohdinatus kohzinus, wiſſwairak tohs laulatus kohzinus peeſeeni pee meetineem ka winni nolauſti ne tohp.

Seena-mehneſi. (Juhlius.)

Pee ſpalihru-kohkeem tas pats wehl darrams irr, kas pagahjuſchâ mehneſi darrihts tappa; tee jauni iſauguſchi ſarri tohp blahkſni lohziti un peeſeeti, ka ſpalihrs wiſſur weenlihdſigi apgehrbts tohp, un ne kur ſchukkes ne paleek. Kohkuſkohlu waijag iſdeenas pahrraudſiht, tohs jaunus peeſeetus kohzinus paſwabbinaht, kà winni breeſtoht no ſeenamaja greeſti ne tohp. Schi meh-

nesi tohp jauni kohzini dehstiti (okuleereti), schi mehnescha eesahkumâ jeb ap Jahņa kad kohki ohtru reisi plaukst, us dsihwu jeb plaukstoschu pumpuri, un mehnescha gallâ, kad kohki wairs ne plaukst, us gulloschu jeb mirruschu pumpuri, kâ lappâ 57 un 82 tohp mahzihts. Kad nu sinnams pee kaulinu-kohkeem ta sulla agraki kahpj un arri nolaischahs, tad dahrsneekam arridsan schi dabbas sinna wehrâ jaleek, un ar kesberu kohkeem jasahk, tad pee pluhmehm, pehz pee ahboleem un pehdigi pee bumbereem tas okuleereschanas darbs jadarra. Pehz siltu un agru pawassaru, jeb karstâ wassarâ warr schi dehstischana (okuleerescha na) jau agraki eekschtahm pirmajahm deenahm schi mehnescha notikt, bet aukstâ pawassarâ jeb slapjâ wassarâ labbaki buhs to wehlak darriht, tapehz ka tee pumpuri siltâ gaisâ agrak nekâ dsestrâ gaisâ gattawi tohp, un dahrsneekam us to jaraug, ka tee pumpuri sawu waijadsigu stiprumu dabbujuschi irr. Pehz trim jeb tschetrahm neddelahm waijag atkal tohs dehstitus (okuleeretus) kohzinus pahrluhkoht, un kad tas pumpurinsch peeaudsis un tas kohzinsch pa-

breedis irr, tohp tas seenamais drusziņ atraisihts (lappâ 86 un 87). Mehnescha gallâ warr wissus uhdens-sarrus un sakņu-ataugas nogreest, ka tam kohkam welti ne tohp sulla atrauta.

Labbibas-mehnesi. (August.)

Schinni mehnesi wehl wissu to warr darriht, kas pahrgahjuschâ mehnesi peeminnehts irr, jeb wissu to darbu pabeigt, kas winnâ mehnesi eesahkts tappa, jeb aismirsts buhtu.

Rudden-mehnesi. (September.)

Arridsan schinni mehnesi ne kahdi sawadi darbi rohnahs. Kohku skohlâs waijag raweht un semmi atmihkstinaht; arri dohbes preekschgraudiņu sehschanas sataisiht, un pee spalihreem tohs wallâ buhdamus sarrinus peeseet.

Leetus-mehnesi. (Oktober.)

No schi mehnescha widdus lihds gallu warr wissadus augļu kohkus, kad jau lappas nokrittuschas irr pahrstahdiht; jebschu schi stahdischana arridsan pawassarâ warr notikt, pirms tee kohki sahk plaukt un pumpurus mest (§. 8. lappâ 43). Sustrenes, stikkenbehres un aweeschus labbaki buhs ruddenî schi mehnesi stahdiht, jo schee

daudskahrt pawassarâ agri sahk plaukt, pirms ta semme wehl atkussusi irr. Taggad arri wissadi graudini no ahboleem, bumbereem ꝛc. ꝛc. sehklusskohlâs waijag eeseht, pirms salna nahk, kà §. 5. lappâ 28 tohp mahzihts. Kam rohschu kruhmi dahrsâ irraid, tas winnus taggad tahdâ wihsê warr wairoht: Iszelt kahdas saknes un sagreesi tahs masôs gabbalôs pirksta garrumâ, leez schohs gabbalinus labbâ, sataisitâ, irdenâ semmê kahrtigi, tad winni baggatigi wairosees; jebschu to arri pawassarâ, kad semme atkussusi irr, pawassaras-mehnescha gallâ jeb sullu-mehnescha eesahkumâ darriht warr, tomehr ruddenî labbak buhs. —

Salnas-mehnesî. (Nowember.)

Jau wissi dahrsa darbi pamasam sahk rimtees, un dahrsneekam tikkai par to jagahda, smalkus un jaunus augtu-kohkus no nahkoschas salnas un no dahrsa laupitajeem, swehreem un eenaidneekeem zik spehdams sargaht. Augstirumpigus kohkus, kad jau kahdu dischanu augstumu un wezzumu panahkuschi irr, gan ne warrehs no salnas breesmibas paglahbt; bet spalihru-

kohkus warr ar maschahm un salmu skrahgeem tà apsegt, ka ir wisstipraka salna ja paschâ seedu laikâ tohs ne warrehs aiskahrt. Teem zitteem kohkeem warr ap saknehm paëgtu sarrus zik warredams likt, ka no sakkeem un semmespellehm sargati tohp. Bet kur sakkis lehti dahrsâ tapt warr, tur waijadsehs katru kohku lihds kahdu labbu augstumu ar paëgtu sarreem, skaidahm jeb skallahm aptiht. Sakkis arri labpraht ne mehds tahdus kohkus apgraust, kas ar silku sahlaku aplaistiti irr. Augsti zeeti schohgi gan warr sakkus noturreht, bet kad dauds sneega sakrittis un no wehjeem pee schohga sadsihts, tad ir winneem par kuppeneem weegla eelehkschana, un tadehk waijag schohs kuppenus ar weenu nolihdsinaht. Tapehz arri dahrsneekam seemas-laikâ waijag sawu dahrsu un wisswairak jaunus kohkus pahrraudsiht, wai sakku jeb zittu dahrsa-swehru pehdas ne buhs redsamas. Schi apgahdiba lohti waijadsiga irr; jo weens weenigais isfalzis sakkis gan simts kohzinus weenâ naktî gluschi warr samaitaht. Ja schî mehnesî semme wehl safalluse ne buhtu, tad ir taggad wehl sustrenes, stikken-

behres un aweeschus stahdiht, ir ahboku jeb zittus graudinus eekschi dohbehm seht.

Seemas-mehnesi. (Dezember.)

Kamehr wehl ne buhs daudsch sneega sakrittis, warr ap kohku saknehm wezzus, smalkus (bet nè garrus salmainus) suhdus aplikt; tomehr ar scho sinnu: 1) ka tee suhdi ne tuwu pee ta kohka klaht gull; 2) ka no teem aplikteem suhdeem ne kahdas bedrites apkahrt ta kohka ne taisahs, kur uhdens no atkussuscha sneega warretu sawilktees; jo kad tahds uhdens stiprâ salnâ pee kohka klaht peesalst, tad teescham zaur to kohkam leela skahde notikt un winsch no ta isnihkt warr; leez tadehl papreekschi wissapkahrt sausu semmi pehdas augstumâ, ka uhdens pee kohka ne warr satezzeht. Tahs zittas darrischanas schinni mehnesi irr tahs pascha, kas §. 48. ꝛc. ꝛc. no kohka sargaschanas un glabbaschanas mahzitas irraid.

Sinna.

Pee ta sarakstitaja schihs grahmatas warr ikgaddus leelakôs un masakôs pulkôs dabbuht:

Prischas swescha semmes dahrsu-augku sehklas, pukku-sehklas un lohpu-barribas sahles sehklas, wissadas no taisna un ismehginata labbuma. — Kà arridsan ruddeni: Wissadas waislas pukku-saknu (sihpolu), kà no Jhjazintehm, Tulpehm, Tazettehm, Schonkilkehm, Krohkus, Ranunkelehm, Anemohnehm, pilditahm Tuberohsehm, un wehl daudsch wairak zittahm. Wessels augu-kohkus, jauki platti audsinatus Wirsiku- un Aprikohsu-kohkus, leelu Englenderu Stikkenbehru-, Sustrenu- (Jahna-ohgu-) Aweeschu- jeb Aweekschnu-kruhmjus. — Wissadas waislas no Pehpelehm, kà Balsamu-, Karollhneru-, Kanahderu-, Wahzsemmes-, Italieneru-, Sudrabu- un wehl daudsch zittu kohschu Pehpeku waislas.

Seemeka-Amerikas kohkus preeksch Englischahm eetaisischanahm. Rohses no wissadahm waislahm un pehrwehm, leelas sarkanas un baltas daudslappigas (simtslappigas) Rohses.

Wissulabbakas waislas no wihnu-kohkeem.

Ahnanas stahdus — ittin kohschus un jaukus Nelku-stahdus — Aurikeles, Pirmeles (Pawasarinas.)

Wairak ne kà simts slakkas no pastahwigeem pukku-kruhmineem, kas klaijâ gaisâ turrahs — un daudz slakkas no retteem un kohscheem swe-schas semmes stahdeem, Wersehm (Mirtehm) un Oranschu kohkeem.

Leelas Engliskas skohstas (Spargel), Sem-menu-(semmin-ohgu-) stahdus; no kurreem wis-feem, kà arri zik tee makfa, pilnigas faraksti-schanas pee mannim atrohnamas irraid. —

Wehl warr pee mannim dabbuht:

Wissadus Englenderu semmê taisitus dahrsa-eerohtschus, prohti: dahrsa-naschus, dehstischa-nas- un laulaschanas-naschus, dahrsa-lahpstas, schkippeles, kruhmju schkehrus un kohku-sahges un wehl daschadus zittus wairak. —

Zaur taisnigu un schiglu stellefchanu un is-darrischanu, es to mannim parahditu ustizzibu zik spehdams pelniht darbofchohs. —

Rahditais.

§. 1. lappâ

Preekschwahrdi, no kohka un winna buhschanas un dallahm = = = = = 7

§. 2.

Ko darriht buhs, kad labbus augligus kohkus audsinaht gribb = = = = = 22

§. 3.

Kà sehklu skohla eetaisama irr = = = 26

§. 4.

Kahdai tai semmei waijaga buht = = = 27

§. 5.

Kà tahs dohbes buhs taisiht = = = 28

Ko darriht buhs, kad jauni kohzini usnahk = 30

§. 6.

Kad jaunus kohzinus iszelt buhs = = 33

Kà jaunus ruddenî iszeltus kohzinus zauru seemu semmê eeraktus warr glabbaht = = 35
Kà tee jauni kohzini no dohbehm iszelti tohp 36
Wehl kahda waijadsîga sinna = = = 37

§. 7.

Kahdâ weetâ kohku=skohlas eetaisiht buhs = 38
Kahda semme tahm kohku=skohlahm waijaga 40

§. 8.

No jaunu kohzinu stahdischanas kohku=skohlâ 43
Kà kohkus pee rumpja jeb paschâ wirsgallâ apgraisiht un struppinaht buhs = = 46

§. 9.

Kahdâ wihsê ta kohkuskohla eedallita, eetaisita un apstahdita tohp = = = = 49

§. 10.

Kas wehl wairak pee kohkuskohlahm darrams 52

§. 11.

No jaunu kohzinu pagohdinaschanas, jeb kà us daschadahm wihsehm jauni kohzini pagohdinati tohp = = = = = 56

§. 12.

Kà kohzinus laulaht (kopuleereht) buhs = 59
Kà wehl us zittu wihsi warr laulaht = = 66

§. 13.

Kahdus sarrinus laulaschanai nemt buhs = 67

Kas pee atraisischanas tahs pahrseetas weetas wehrâ leekams = = = = = 70
Kà ta laulaschana (kopuleereschana) ta wissulabbaka pagohdinaschanas wihse preeksch wissahm zittahm irraid = = = = 71

§. 14.

Kà kohzini dehstiti (okuleereti) tohp = = 74
Kad tas pumpurinsch ar sawu brunnu pareisi eelikts, un kà winnu buhs pahrseet = 78

§. 15.

Pee kahda gaisa jeb kurrâ deenas laikâ wissulabbaka dehstischana irr = = = = 83

§. 16.

Kà jauni laulati un dehstiti kohzini peeseeti un kohpti tohp = = = = = 89

§. 17.

Kà kohschus augstirumpigus kohkus audsinaht un greest buhs = = = = = = 91
Kà tee kohki greeschami, kurreem jau pilnigs augstums irr = = = = = 94

§. 18.

No punduru= un spalihru=kohkeem, kà winnus greest un audsinaht buhs = = 96

§. 19.

No katlu=kohka un winna audsinaschanas = 100

§. 20.

No piramihdu=kohka un wimma audsinaschanas 104

§. 21.

No pohteschanas (proppeschanas) = = 107

§. 22.

No pohteschanas eekſch ſchkirbas = = 111

Kà ta pohteschana (proppeschana) eekſch ſchkirbas ihſti padarrita tohp = = = 114

§. 23.

No pohteschanas eekſch ſarreem = = 116

§. 24.

No pohteschanas eekſch miſas = = = 117

§. 25.

Kà jauni kohzini peeſihditi (ablakteereti) tohp 123

§. 26.

No ahbolu dahrſa, un kas turpmak ar teem kohkeem wehl darrams irr = = = 126

§. 27.

Kà kohki pahrſtahdijami, un kas pee ta wehrâ leekams = = = = = = 136

§. 28.

Kà tas krohnis apgraiſams irr = = = 132

§. 29.

Kà kohki tohp pahrſtahditi = = = 134

§. 30.

Kà dahrſu. ar kohkeem buhs apſtahdiht = 137

Kas nahkoſchôs gaddôs pee kohkeem darrams irr 138

§. 31.

Kas pee wezzeem kohkeem greeſchams un darrams irr = = = = = = 139

§. 32.

No daſchahm kohku ſlimmibahm = = 141

§. 33.

Kà to warr aiſſargaht, ka jauni kohki ne apſuhnojahs = = = = = = 144

§. 34.

Kà kohki tohp ahdereti = = = = 145

§. 35.

Kahdu ſkahdu ſakkis kohkeem darra = = 147

§. 36.

No ſchurku un pellu ſkahdibas = = = 149

§. 37.

No kurmju ſkahdibas = = = = 149

§. 38.

No tahrpu (kahpuru) ſkahdibas = = 150

§. 39.

No rinku=kahpuru ſkahdibas = = = 151

§. 40.

No lappu=gnihdu ſkahdibas = = = 152

§. 41.

No lihpamas= (meddus=) raſſas ſkahdibas = 153

§. 42.

Kà ſuſtrenes (Jahna=ohgas) audſinatas un kohp=
tas tohp = = = = = 155

§. 43.

No ſtikkenbehru audſinaſchanas un kohpſchanas 158

§. 44.

No aweeſchu (aweekſnu) audſinaſchanas un
kohpſchanas = = = = = 159

§. 45.

No aprikohſu=kohka un kà winſch greeſchams 161

§. 46.

Kà wirſiku=kohkus audſinaht un greeſt buhs 166

§. 47.

Kad wiſſulabbakais laiks irr kohkus apgraiſiht 174

§. 48.

Us kahdu wihſi dahrgi ſweſchas ſemmes augli
wiſſlabbaki audſinati, ſargati un apſegti
tohp = = = = = = 176

§. 49.

No kohku noſalſchanas = = = = 178

§. 50.

Kà kohkus kas no ſalnas maitati irr paglahbt
warr = = = = = = 183

§. 51.

Kà kohku augumu paſkubbinaht warr = 186

Darbu=rahditais, kas katrà mehneſi ahbolu
dahrſà darrams irr = = = = 187

Sinna = = = = = = 198

Jelgawâ, 1803.
Eeſpeeſta pee J. W. Steffenhagen un dehla.

Nepareiſi drikketi wahrdi.

Lappâ	9	fleijâ 17	labbi nefaprohtams buhtu — laſſi: labbi ſaprohtams ne buhtu.
—	27	— 10	Kahda l. Kahdai.
—	56	— 6	plaukſt l. plaukt.
—	123	— 20	eetaiſita l. eetaiſitâ.
—	129	— 21	laiku l. laikâ.
—	148	— 2	ſkaideem l. ſkaidahm.
—	172	— 19	wimmus l. winni.

PSRS ZINĀTNU AKADEMIJAS FUNDAMENTĀLĀ BIBLIOTĒKA